

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Aneja Čeh

Naslov naloge: Strategije preživetja mladih iskalcev prve zaposlitve

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Št. strani: 145

Št. virov: 74

Št. prilog: 1

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Deskriptorji: mladi in brezposelnost, mladi iskalci prve zaposlitve, socialna izključenost, revščina, duševno zdravje, strategije preživetja, socialno delo.

Povzetek: Mladi diplomanti se ob zaključitvi študija srečujejo z obdobjem brezposelnosti, v katerem se kot iskalci prve zaposlitve soočajo s številnimi ovirami, ki lahko predstavljajo različne oblike življenjskih stisk. V raziskovalnem delu magistrske naloge sem želela preveriti, kako se mladi odzivajo na različne ovire, s katerimi se v obdobju iskanja prve zaposlitve srečujejo, in kakšne strategije »preživetja« kot odgovor nanje so izoblikovali. Rezultati analize opravljenih intervjujev potrjujejo dejstvo, da izobrazba sama po sebi ne zagotavlja zaposlitve, in domnevo, da je večina mladih v iskanju prve zaposlitve več kot leto dni. Obdobje brezposelnosti ustvarja finančno odvisnost od sorodnikov in države, kar onemogoča popolno osamosvojitve ter s tem prehod v odraslo dobo. Vsi intervjuvanci so poročali o negativnem in zavirajočem vplivu dolgotrajnega obdobja iskanja prve zaposlitve na življenje in psihofizično zdravje. Socialna mreža je tista, ki mladim predstavlja vir podpore in pomoči in iz katere črpajo motivacijo za nadaljnje iskanje zaposlitve. Samoiniciativna naravnost je ključnega pomena v času nezaposlenosti, ki se pri intervjuvancih kaže v aktivnem iskanju zaposlitve ne glede na številne neuspehe in dolgotrajnost obdobja iskanja prve zaposlitve. Podatki hkrati poročajo o tem, da so potrebne spremembe tako na trgu dela kot na ravni socialne politike in socialnega varstva, ki mora oblikovati programe, ki bodo mladim v oporo in pomoč.

Title: Coping strategies of young first-time jobseekers

Descriptors: young people and unemployment, young first-time jobseekers, social exclusion, poverty, mental health, survivor strategies, social work.

Summary: Young graduates face a period of unemployment after finishing their studies, and they come across many obstacles as young first-time jobseekers, which can represent different kinds of hardship. In the research part of my thesis, I wanted to research how young people react to different obstacles they face in the time of their hunt for the first employment and what are their coping strategies for those obstacles. The results of the analysis of the interviews confirm the fact that education on its own doesn't necessarily provide employment and that most young people search for their first employment for more than a year. The period of unemployment makes young people dependent on their relatives and the state, which makes it hard to become completely independent and move on to adulthood. All of the interviewees reported negative and inhibitory impacts of the long-term job hunt for their first employment, which also affected their psychophysical health. Social network is the key for support and help for young people and the source from which they draw the motivation to keep going in this time. Self-initiative stance is also important in the time of unemployment, and can be shown by actively trying to find employment regardless of the times they fail and the time it takes to find a job. Data shows change is due on the job market, as well as in social politics and social protection, which needs to establish programs to support and help young people.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

MAGISTRSKA NALOGA

STRATEGIJE PREŽIVETJA MLADIH ISKALCEV PRVE ZAPOSLOTITVE

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Aneja Čeh

Ljubljana 2017

PREDGOVOR

Dolgotrajna brezposelnost mladih in socialna izključenost, ki jo ta prinaša, je problematika, s katero se srečuje večina mladih ob zaključku študija. Brezposelnost, ki doleti mladega človeka, ki je pravkar prestopil prag fakultete v upanju na prvo redno zaposlitev, prinaša veliko več kot zgolj finančno stisko. Mlad diplomant, ki je leta in leta nabiral specifična znanja ter ves svoj trud usmeril v izobraževalni proces in temu prilagajal svoje življenje, je ob zaključitvi izobraževanja pripravljen na delo in s tem na korak v bolj samostojno življenje in kreiranje tega po svojih željah. Izobrazba je namreč tista, ki naj bi zagotavljala boljšo prihodnost in urejen družbeni položaj. Danes mladega izobraženca po večini pričaka drugačna realnost; brezposelnost. Socialna izključenost, finančna stiska, stanovanjska problematika, težave s fizičnim zdravjem, težave v duševnem zdravju in življenjska stagnacija zaradi nezmožnosti prehajanja iz enega življenjskega obdobja v drugega so teme, o katerih mladostnik gotovo ni razmišljal in si jih predstavljal kot del svoje prihodnosti ob vpisovanju na fakulteto. Družbene spremembe, ki so se odrazile na trgu dela, so okoliščine, na katere mlad posameznik ni bil pripravljen in s katerimi se po svojih zmožnostih zdaj skuša čim uspešneje boriti, da na ta način preživi brezposelno obdobje, za katerega upa, da je kljub njegovi dolgotrajnosti (leto ali več) le prehodno. Zato sem se odločila, da preverim, kako obdobje brezposelnosti vpliva na posameznika in kako se nanj odziva, kakšne strategije preživetja je ubral tako v finančnem kot psihološkem smislu, da lahko obdobje iskanja prve zaposlitve preživi. Zahvalila bi se vsem mladim intervjuvancem, ki so kljub neprijetni temi, o kateri sem spraševala, z menoj delili svoje življenjske zgodbe in s tem osebne izkušnje s težavnim obdobjem iskanja prve redne zaposlitve.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD	8
1.1. Delo in njegov pomen	8
1.2. Problematika nezaposlenosti mladih/Statistični podatki nezaposlenosti mladih v Sloveniji	11
1.3. Položaj iskalcev prve zaposlitve: Mladi diplomanti kot ranljiva skupina	12
1.3.1. Visoka izobrazba in revščina	15
1.3.2. »Kariera brez meja«	16
1.4. Mladi pred vstopom na trg dela kot v obdobju »črne luknje«	17
1.5. Neuspešna tranzicija socialne varnosti na prehodu iz socializma v kapitalizem	20
1.6. Aktivna politika zaposlovanja	21
1.7. Vpliv nezaposlenosti na (duševno) zdravje	23
1.8. Motivacija in samoiniciativnost v obdobju iskanja prve zaposlitve	27
1.9. Socialna izključenost mladih in pomen socialnega dela pri soočanju z nezaposlenostjo	29
1.9.1. Strategije preživetja: mladi kot pionirji »multiopcijske družbe«	32
2. PROBLEM	35
3. METODOLOGIJA	37
3.1. Vrsta raziskave in spremenljivke	37
3.2. Merski instrumenti in viri podatkov	38
3.3. Populacija in vzorčenje	39
3.4. Zbiranje podatkov	39
3.5. Obdelava in analiza podatkov	40
3.5.1. Izbor pomembnih delov besedila	40
3.5.2. Izbor pomembnih delov besedila in odprto kodiranje izjav	45
3.5.3. Izjave, urejene po kodah	51
3.5.4. Sumarna tabela intervjujev	58
4. REZULTATI IN RAZPRAVA	65
4.1. Izobrazba	65
4.2. Materialno stanje	66
4.3. Finančna strategija	67

4.4. Vpliv »črne luknje« na življenje	68
4.5. Vpliv na psihično počutje	72
4.6. Motivacija	75
4.7. Samoiniciativnost.....	79
4.8. Želje in koraki za njihovo uresničitev	82
5. SKLEPI	86
6. PREDLOGI.....	89
7. LITERATURA	94
8. POVZETEK.....	102
9. PRILOGE.....	105
9.1. Intervjuji.....	105

KAZALO TABEL

Tabela 1: Barvne oznake izjav vezanih na tematski sklop.....	40
Tabela 2: Primer analize intervjuja.....	45
Tabela 3: Primer skupnih kod, urejenih v tabele.....	51
Tabela 4: Sumarna tabela intervjujev.....	58

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Delo in njegov pomen

Dejstvo, da je svoboda (do) dela opredeljena kot ustavna pravica v 49. členu Ustave RS, govori o tem, kako temeljno in pomembno je delo za posameznika in njegov razvoj tako na osebni kot družbeni ravni. Posledice nezmožnosti uresničevanja pravice do dela ali napredovanja na trgu dela so veliko kompleksnejše, kot se zdi na prvi pogled, in lahko onemogočajo popoln razvoj posameznika in družbe nasploh.

Razvoj posameznika namreč ni pogojen le z njegovim fizičnim zorenjem, izkušnjami in kontekstom, v katerega je vpet, temveč nanj pomembno vplivajo tudi želje, pričakovanja in njegove vrednote, pišeta Žorga in Poljšak Škraban v Dekleva (2007: 19). Sodobni pogled na razvoj vse bolj poudarja pomen kontekstualnega modela razvoja, v katerem posameznik in socialno okolje vzajemno, v dinamični interakciji učinkujeta drug na drugega. Zato je pomembno, kako potekajo usklajevanje, medsebojno delovanje in združevanje različnih vidikov posameznika in njegovega okolja ter kakšne priložnosti in ovire za spremembe posameznik in okolje nudita. Tako razvoj v veliki meri poteka s pomočjo posameznikove lastne dejavnosti, ustrezni zunanji dražljaji pa spodbujajo in usmerjajo omenjeni proces. Razvoj je torej predvsem proces, in ne stanje, izhaja iz stalnega vzajemnega odnosa med dejavnim, učečim se posameznikom in prav tako dejavnim, spreminjajočim se okoljem, pišeta avtorici.

Med različnimi ravnmi oz. vidiki, ki zajemajo posameznika in njegovo okolje, obstaja dinamična interakcija, kar pomeni, da spremembe na katerikoli ravni lahko povzročijo pomembne spremembe v posameznikovem razvoju (Dixon in Lerner, 1992 v Dekleva et al. 2007: 19–20). Eno takih ravni nedvomno predstavljajo tudi najrazličnejši življenjski dogodki in nedogodki (pričakovani dogodki, ki se niso zgodili). Mednje sodijo izguba službe, nova zaposlitev, (ne)napredovanje na delovnem mestu, vodenje novega projekta ipd.. S svojim poseganjem v vsakdanji ritem življenja omenjeni kritični dogodki pomenijo spremembo, ki lahko poleg strahu in tesnobe prinaša tudi pomembno možnost za posameznikovo osebno rast in razvoj. Pri tem gre za dinamičen proces, v katerem se ob določenem (ne)dogodku pri posamezniku sproži nekakšen splošni vzorec odzivov in občutij, ki ga lahko vnaprej napovemo. Hopson (1981) v Dekleva (2007: 19–20) ga je poimenoval ciklus prehajanja (transition cycle), s čimer je poudaril, da gre za proces, v katerem se posameznik spreminja oz. prehaja iz ene

ravni na drugo, Hayeva (1995, 1999) pa imenuje isti proces krivulja kompetentnosti, saj meni, da so nastale spremembe povezane z občutkom večje oziroma manjše kompetentnosti (Žorga, Poljšak Škraban v Dekleva et al. 2007: 19–20).

Nadalje avtorici pravita, da zaradi hitrih sprememb, ki smo jim danes vse bolj izpostavljeni, obstaja nevarnost, da smo vedno znova pahnjeni v nov cikel prehajanja, še preden končamo prejšnjega (npr. ob ponavljajočih se neuspešnih poskusih zaposlitve). V tem primeru nimamo možnosti, da bi izkusili višje stopnje integriranosti in si ustvarili zadovoljiv občutek samospoštovanja. To nas lahko posledično vodi k vse večji frustriranosti, nezadovoljstvu pri delu in občutku trajne nekompetentnosti (Žorga, Poljšak Škraban v Dekleva et al. 2007: 19–20).

Musek (1995: 167) prav tako izpostavlja pomembnost poklicne vloge, za katero pravi, da postaja od dobe mlajše odraslosti naprej vse bolj pomembna sestavina posameznikove identitete. Nadaljuje, da se težave s poklicem, kot so nezaposlenost, pretirano menjavanje služb in zaposlitev in nazadnje upokojeitev ter prenehanje dela, odražajo tudi v občutjih identitete in samopodobe.

Na tem mestu se je torej smiselno vprašati, kam vodi vedno večja brezposelnost mladih oziroma kakšna družbena identiteta se na ta način ustvarja. Poleg vpliva nezaposlenosti na posameznikov osebnostni razvoj in identiteto, je pomembno izpostaviti tudi nezavidljiv družben položaj, ki ga nezaposlenost producira.

Daheim in Schoenbauer v Dekleva (2007: 10–11) za pojem dela, kot ga poznamo v današnjem času, pišeta, da je zgodovinsko in družbeno pogojeno. Na splošno ga opisujeta kot »izmenjavo ljudi z njihovim naravnim in socialnim okoljem za zagotovitev življenjskih sredstev. Zorc Maver v Dekleva (2007: 10–11) začetke današnjega pojmovanja dela povezuje z demografsko krizo poznega srednjega veka v 14. in 15. stoletju, ki je vodila do povečane revščine in stigmatizacije brezdomcev, pozitivna norma dela, pridnosti in reda pa je začela dobivati velik pomen. Delo se je začelo povezovati s stanjem lagodnosti in srečo. Za današnje razumevanje dela, piše avtorica, je pomembna zveza med industrializacijo in kapitalizmom, kjer delo postane predpostavka socialne integracije modernega individuuma.

Nadalje Zorc Maver v Dekleva (2007: 10–11) označuje »družbo dela« kot obliko sodobnih družb, kjer je podružabljanje doseženo predvsem preko dela; ljudje so prisiljeni, da so za pridobitev svojih življenjskih sredstev polno zaposleni. Zaposlitev ima materialne in socialne

učinke, ki se kažejo še na drugih življenjskih področjih in se izražajo tudi v samopodobi in identiteti posameznika.

Z razvojem individualizacije in globalizacije izginjajo varnost in resničnost prve moderne, kar nakazuje prehod iz industrijske družbe v družbo tveganja. Galuske piše o družbi dela, ki se spreminja v družbo tveganja.

Medtem ko je bila polno zaposlitvena družba za posameznika predvidljivo tveganje, postaja sodobno fleksibilno delo v družbi tveganja bolj ali manj nepredvidljivo tveganje, kjer postaja nejasno, koliko časa bo sploh še dosegljiva eksistenčna osnova za posameznika (Galuske, 2002: 49 v Dekleva 2007: 11–12).

S tem nastaja »prehod od tvegane biografije k biografiji zloma«. Zorc Maver izpostavlja, da je v paradigmi druge moderne ravno zaposlitev v središču sprememb (Zorc Maver v Dekleva et al. 2007: 11–12).

Pomen plačanega dela je za posameznika družbeno vrednoteno delo in je povezano z množico individualnih razvojnih pogojev, kot sta varnost in priznanje, in predstavljajo temeljne predpostavke zadovoljivega identitetnega razvoja in socialne integracije posameznika (Dekleva et al. 2007: 10–12).

Albert Mrgole (1997: 18–19) v članku *K teoriji brezposelnosti mladih – Družbeni vidiki problematike mladinske brezposelnosti* razlaga, da je brezposelnost argument konkurenčnosti, vendar konkurenčnosti za tiste, ki si pridobijo izobrazbo. Zaposlovalci v tej nori dirki izpolnjujejo zahtevo, (ki je seveda zakonsko podprta, torej tudi politično pravno instituirana), po višje kvalificirani delovni sili, ki je niso pripravljene sami izobraževati, temveč skušajo to nalogo podtakniti izobraževalnemu sistemu. Potreba po izobraženosti je tako implicitni motiv, ki poganja logiko izobraževanja mladih in mu pri tem pritakne še pritisk brezposelnosti. To je po avtorjevih besedah nov družbeni kontekst, ki daje tistim, ki iz izobraževalnega sistema izstopijo, povsem nove socialne razsežnosti. Potreba po izobraženosti je poleg tega tudi implicitni motiv, ki poganja logiko pogojev za nastop na trgu delovne sile.

In kakšne so rešitve, ki se jih oprijemajo mladi, se sprašuje Mrgole in nadaljuje, da so v začaranem krogu normativne paradoksnosti na eni strani skrajno omejene družbene možnosti, določene s pogoji na trgu dela, na drugi strani pa se pojavlja normativna struktura družbenosti, ki zapoveduje »Kdor ne dela, naj ne je«, in individualnost, ki v precepu opisane realnosti išče svojo identiteto. Takojšnja zaposlitev je najlažja in edina racionalna rešitev. Takojšnja

zaposlitev, ne oziraje se na nemogoče in izkoriščevalske pogoje, ki jih določijo delodajalci in pogoji na trgu delovne sile, je za brezposelne mlade hipotetična možnost, s katero bodo pridobili materialna sredstva in s tem razbremenili starše ter se rešili neznosnega pritiska družbene izoliranosti in označenosti (etiketiranosti). Rešitev, ki je zelo začasna, predvsem pa brezperspektivna za kontinuiteto družbe in njenih članov, piše avtor (Mrgole, 1997: 18–19).

Na eni strani je svoboda (do) dela opredeljena kot ustavna pravica, ki jo mora država z različnimi ukrepi zagotavljati oziroma omogočati njeno uresničevanje. Na drugi strani pa stoji ekonomski sistem, ki kapitalistično producira brezposelnost, in z njim ekonomija vzgoje, ki po funkcionalistični miselnosti vzgaja podrejene voluntaristično naravnane posameznike. Kritično postane, ko je brezposelnost glede na število mladih izobraženih (pre)visoka in se ti ne morejo zaposliti niti samozaposliti, saj jim kljub relativno visoki izobrazbi primanjkuje samozavesti ali/in osnovnega kapitala.

1.2. Problematika nezaposlenosti mladih/Statistični podatki nezaposlenosti mladih v Sloveniji

O problematiki nezaposlenosti mladih v Sloveniji poroča *Analiza Mladi in trg dela*, ki je bila narejena leta 2015 s strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. Po podatkih ZRSZ je gospodarska kriza tista, ki je bistveno vplivala na porast nezaposlenosti med mladimi in zaradi katere še danes čutijo posledice prav mladi, ki vstopajo na trg dela. Poleg visokega porasta nezaposlenosti pa so mladi deležni tudi več tako imenovanih prožnih oblik zaposlitve, kot so delo za delovni čas, krajši od polnega, delo za določen čas in samozaposlitve, kot so v preteklosti bile teh deležne zdaj že starejše populacije.

V izvedbenem načrtu *Jamstvo za mlade* navajajo, da je imela gospodarska kriza močan vpliv na slovenski trg dela. Skupno število delovno aktivnih se je zmanjšalo za 9 %; z več kot 880 000 konec leta 2008 na nekaj več kot 791 000 konec leta 2013. V enakem obdobju se je število mladih, ki so bili delovno aktivni, zmanjšalo z več kot 161 000 na 105 000, zmanjšanje je bilo nadpovprečno visoko, kar –34,9 % (Jamstvo za mlade – Izvedbeni načrt 2016–2020: 3).

V *Analizi mladi in trg dela* pišejo, da je v prvem letu krize število brezposelnih mladih poraslo za 50,5 %, na 27.424 oseb, njihov delež pa ni bistveno narasel, saj se je med brezposelnimi znašlo tudi veliko število oseb, ki so bile stare 30 let ali več. Nadalje pišejo, da so v prvem letu krize delodajalci močno omejili novo zaposlovanje, število zaposlenih so zmanjševali predvsem na račun odpuščanja zaposlenih v bolj fleksibilnih oblikah dela. Zmanjšalo se je

število prostih delovnih mest, kar je pomenilo manj priložnosti za zaposlitev in posledično več mladih, ki so namesto iz šole v zaposlitev, prešli na Zavod za zaposlovanje (Analiza mladi in trg dela: 10).

Decembra 2016 je bilo po podatkih ZRSZ registriranih brezposelnih oseb 99.615, od tega je bilo mladih starih od 15 do 29 let 21.530. Večinoma so iskalci prve zaposlitve stari od 24 do 29 let, saj so pred 24 letom še vključeni v terciarno izobraževanje in se na trg dela vključujejo le kot študentje preko študentskega servisa, ki omogoča začasno obliko zaposlitve. Število mladih brezposelnih starih od 25 do 29 let je tako bilo 12.901, kar je sicer 3.683 manj kot decembra 2015 in še vedno 3.077 več kot decembra leta 2008 pred nastopom gospodarske krize (ZRSZ – Registrirana brezposelnost v Sloveniji).

V *Analizi mladi in trg dela* (2015: 11) navajajo več razlogov za nadpovprečno rast števila brezposelnih mladih v starosti od 15 do 24 let in sicer demografske spremembe, saj je mladih starih od 15 do 24 let vse manj. Po podatkih analize pa je večji razlog za brezposelnost visoka vključenost mladih v sekundarno in terciarno izobraževanje ter pomanjkanje zaposlitvenih možnosti zaradi krize. Mladi iz tega razloga podaljšujejo študij, kolikor je mogoče, saj so možnosti na trgu dela slabe. Nadalje navajajo, da so generacije mladih, starih od 24 do 29 let, bolj obsežne, ker pa ti mladi nimajo več možnosti nadaljevanja študija, iščejo zaposlitev. Prav tako pišejo, da je od leta 2008 vse manj zaposlitvenih možnosti, zato mladi pogosto sprejmejo zaposlitev v fleksibilnih oblikah, tudi na delovnih mestih, ki zahtevajo nižjo raven izobrazbe, kot jo imajo. To pomeni, da se začasno zaposlijo pod svojo ravniyo izobrazbe hkrati pa iščejo bolj primerno zaposlitev, posledično je za mlade bolj pogosto prehajanje med različnimi statusi na trgu dela.

1.3. Položaj iskalcev prve zaposlitve: Mladi diplomanti kot ranljiva skupina

Mladi diplomanti kot iskalci prve zaposlitve so zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj že od nekdaj praviloma bolj izpostavljeni tveganjem na trgu delovne sile. Vse od gospodarske krize naprej pa se uvrščajo med ranljive skupine ljudi, ki se ne le soočajo z različnimi tveganji na trgu dela, ampak vse težje tudi vanj vstopajo.

Kramberger (2007: 11) definira zaposljivost kot pogoj za zaposlenost. Zaposljivost je po njegovih besedah *sposobnost (kompetentnost) ljudi*, da jim med delovno kariero in v novih

razmerah – kjer je čedalje manj takšnih ugodnih, vseživljenjskih varnih zaposlitev, kakršnim smo bili priča še v bližnji preteklosti – uspe brez težav pridobiti novo delo za lastno preživetje. Problem zaposljivosti pa, analogno, pomeni, da ima to sposobnost veliko ljudi slabše razvito in da je na vse bolj tveganih trgih dela navzoča vrsta ranljivih skupin, ki imajo s tem največje težave. Med njimi so zlasti mladi, delovno še neizkušeni iskalci prve zaposlitve, pa starejši, nižje izobraženi, preozko kvalificirani, samohranilci, invalidi, imigranti itn., piše Kramberger.

Razloge, da so mladi težje zaposljivi, lahko iščemo v nekaterih skupnih značilnostih, kot jih navajata Trbanc in Verša v Svetlik (2002: 339-340), ki jih na trgu dela ločujejo od drugih kategorij na trgu delovne sile in vplivajo na odnos delodajalcev do njih. Avtorja razlagata, da je osnovna značilnost kategorije mladih na trgu delovne sile mladost, kot obdobje različnih prehodov in vključevanja v različne vloge ne le na delovnem področju, ampak tudi pri oblikovanju različnih socialnih in osebnih odnosov. Mladost pogojuje tri sklope značilnosti, ki so pomembne z vidika delodajalcev, in sicer: znanje, delovne izkušnje in značilnosti, ki so posledica socializacije (sociokulturni kapital) ali osebnostnih lastnosti (Trbanc, Verša v Svetlik et al. 2002: 339–340).

Rapuš Pavel (2005: 356) izpostavlja, da so tranzicijski viri pri prehodu mladih v zaposlitev povezani tako z individualnimi dejavniki kot socialnim in ekonomskim ozadjem, kar jih postavlja v šibkejši položaj, saj imajo na tovrstne dejavnike manj vpliva. Odvisni so od lokalnega in nacionalnega konteksta, povezani so z izobraževalnimi dosežki, podporo v družini, možnostmi in omejitvami v procesu izobraževanja, s spolno, socialno, etnično pripadnostjo idr.. Nadalje Rapuš Pavel piše, da nekateri mladi posedujejo več virov za uspešen prehod, vendar v nekaterih situacijah naletijo na ovire, ki jih ne zmorejo preseči; drugi lahko posedujejo manj virov in vire, omejene v okolju, a so uspešnejši z osebnimi strategijami in z njimi presežejo druge primanjkljaje. Kljub temu so mladi z omejenimi viri bolj izpostavljeni negotovosti zaposlitev, brezposelnosti in večkratnemu usposabljanju ter prekvalifikacijam. Pod vplivom različnih pritiskov so prisiljeni svoje poklicne in izobraževalne želje bolj prilagajati standardiziranim in restriktivnim potem usposabljanja. Drugi, ki razpolagajo z znatnimi viri, imajo več svobode odločanja glede na lastne potrebe in preference, zaključuje avtorica.

Nasprotno pa Kramberger (2007: 11–13) povezuje problem vse težavnejšega prehoda slovenske mladine v zaposlitve z vse šibkejšo absorpcijsko sposobnostjo slovenske države in njene ekonomije za učinkovito in uspešno integracijo vse bolj izobražene mladine v sfero dela.

Kramberger (2007: 11–13) nadalje izpostavlja, da glavnina precejšnje pozitivne ekonomske rasti države že nekaj let izhaja iz državnih infrastrukturnih investicij, ki vežejo nase predvsem polkvalificirano in kvalificirano delo, medtem ko so tehnološko zahtevnejša podjetja, panoge in sektorji slovenskega gospodarstva, ki so tudi z vidika potrebnega znanja intenzivnejša, za zdaj v manjšini. Nadalje avtor piše, da je to v določenem razvojnem nasprotju z na stežaj odprtimi vrati srednješolskih in zlasti visokošolskih ustanov, ki mladim generacijam poleg znanja podeljujejo tudi potencialne vstopnice na zahtevnejša delovna mesta, a zadnjih primanjkuje. Meni, da če si jih ne bi sami zamišljali, ker vrsta podatkov kaže, da si jih dejansko izmišljajo, bi to neravnovesje, ki nastaja med strukturo diplomantov in strukturo razpoložljivih delovnih mest, povzročalo še veliko večje probleme.

Brezposelnost pa ni edini problem, s katerim se srečujejo mladi ob vstopu na trg delovne sile, piše Trbanc v Kramberger, Pavlin (2007: 39–40) in nadaljuje, da se zaradi sprememb v strukturi povpraševanja in zaradi povečanja prožnosti trgov delovne sile in zaposlitvenih – razmerij, izrazito spreminja struktura zaposlitvenih priložnosti na trgu, predvsem glede trajnosti in varnosti zaposlitve. Mladi so tako podvrženi bolj fleksibilnim oblikam zaposlitve, katerih posledice so vprašljive, razlaga avtor. Po eni strani lahko opravljanje začasnih in delnih del mlade resnično postopno vodi v polno vključenost v zaposlitev, po drugi strani pa lahko gre pri opravljanju začasnih in delnih zaposlitev za procese marginalizacije na trgu delovne sile, ki mlade trajneje ločujejo od starejše delovne sile, ki zaseda bolj ugodne in stabilne zaposlitve in je bolje zavarovana.

Drugo plat mladih iskalcev prve zaposlitve predstavlja potrošništvo, ki je dodaten dejavnik ranljivosti mladih sodobnega sveta in posledična logika »več kot imaš, uspešnejši si«, ki po besedah Martina Lisca (1999:12) sledi cilju sebične samopotrditve. Porabništvo je sredstvo za dokazovanje lastnega družbenega statusa, ugleda, moči in polne uresničitve življenja. Življenjska sreča, nadaljuje avtor, je v čim večjem posedovanju stvari in uresnitvi vseh želja. V teh okvirih pa je predlagan tudi nek model življenja in človeka. Model »dobrega in srečnega življenja, ki je vredno, da ga živimo«, je življenje, preplavljeno z materialnimi dobrinami. Vse se išče le zunaj sebe, od vsega, kar se poraja v človeku, se upoštevajo samo želje. Človekovo samouresničevanje je odvisno od posedovanja stvari in zdi se, kot da brez imetja človek ne more obstajati.

Avtor govori o ekonomiji želja, ki je zamenjala ekonomijo obstoja. Prav zaradi tega prehoda danes mladi iskalci prve zaposlitve občutijo toliko močnejši vpliv na življenje in osebno

počutje, saj v luči potrošništva ne zmorejo dosegati pričakovanj in utrpijo večjo »škodo«, posledičen upad samozavesti itd., kot so to doživljali mladi v preteklosti, ki samopotrditve niso iskali v delu in ga niso v tolikšni meri doživljali, kot najpomembnejšega dejavnika za življenjsko srečo, ampak bolj kot način za pridobitev sredstev, potrebnih za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb.

1.3.1. Visoka izobrazba in revščina

Visoka stopnja izobrazbe je včasih a priori pomenila vstopnico na trg dela in vstop v delovno razmerje; višja, kot je bila izobrazba, bolj varno je bilo delovno razmerje. Danes izobrazba sama po sebi še ne zagotavlja delovnega mesta, kar potrjuje visoka stopnja nezaposlenosti med mladimi diplomanti.

Podatki ZRSZ govorijo o tem, da če se je leta 2000 z doseženo terciarno stopnjo izobrazbe za več kot dvakrat zmanjšala verjetnost, da se mladostnik znajde v položaju brezposelnosti, je ta prednost do leta 2010 skoraj v celoti skopnela (Analiza na temo brezposelnosti mladih v Sloveniji: 11).

Leskošek (2009: 210) izpostavlja, da je izobrazba sicer pomembna, vendar ne zagotavlja varnosti. Izobrazba namreč ne zagotavlja zaposlitve, brezposelnost pa ni politično izhodišče, če ne preseže določenega deleža aktivnega prebivalstva. Strah pred nezaposlenostjo se krepi, je realen in se pomika po starostni lestvici navzdol.

Rener (2000: 101) piše, da strahovi prizadenejo mlado generacijo, ki je še vedno socializirana v delovno etiko in možnosti individualnih dosežkov, kjer naj bi trud in prizadevanja prinašala uspeh. Hkrati pa so vedno bolj izključeni iz zaposlitev, nadaljuje avtorica, kar naj bi bil tudi poglavitni razlog za deviantne kriminogene poti v odraslosti. Vse več mladih se tako giblje v »sivih conah« zaposlovanja, ki ne pomenijo dela na črno v klasičnem pomenu besede, temveč zaposlitev v lokalnih polformalnih mrežah.

»Fikcija normalnosti«, kot jo imenuje BonS v Dekleva (2007: 35), ne zapolnjuje zgolj sfere dela, temveč tudi sfero izobraževanja, saj zaposlovalne politike vidijo izobraževanje v funkciji, kakršno je imela v industrijski dobi, tj. poklicno orientirana, ki nudi dostop do poklica in dalje delovnega mesta, kar pa ne ustreza več dogajanjem v realnosti. To spremenjeno vlogo izobraževanja poudarja tudi Beck (2001) v Dekleva (2007: 35), saj pravi, da je vsebina

izobraževanja izpraznjena, kar predvsem postavlja v negotovost mladostnike, ki zaznavajo paradoks celotne usmeritve izobrazbe, in ruši avtoriteto učiteljem.

Posledica takega stanja, nadaljuje Dekleva (2007: 35), je »med izobraževanje in zaposlitev vrinjena tveganj polna siva cona labilne podzaposlenosti«. Potrebno bi bilo problematizirati novonastalo povezavo med izobraževanjem in delom, a je namesto tega v javnih polemikah pozornost usmerjena na povečanje zahtev do dijakov in študentov.

Rozman in Dekleva (2007: 35–36) zaključita s tezo, da je v sodobnem času izobraževanje, ki v nekem smislu posamezniku prinaša socialni, ekonomski in kulturni kapital, kot vse ostale institucije družbe podvrženo tveganjem, hkrati pa je pridobilo še večji pomen, kot ga je imelo v moderni, kjer je bila tako rekoč zagotovljena pot do ustrezne zaposlitve ob posedovanju določene stopnje izobrazbe. In kljub temu, da danes izobrazba te varnosti ne nudi, daje boljše možnosti v primerjavi s tistimi, ki te izobrazbe ne posedujejo, in je postala še bolj cenjena ob dejstvu, da nudi manj varnosti kot nekoč.

Težje uresničevanje »obljubljene« zaposlitve in kariere kot pričakovane posledice zaključenega izobraževanja na 2. ali 3. stopnji predstavlja mladim razlog za umik v apatijo. Apatično (ne)delovanje, ki se kaže tako na osebni kot družbeno politični ravni, postaja kot nekakšen način upora mladih zoper družbo in njene ureditve, saj v njej velikokrat upravičeno vidijo razlog za svoj neuspeh.

1.3.2. »Kariera brez meja«

V sodobni družbi delo kot temeljni vir socialne identitete izgublja svojo moč, kljub temu pa ostaja prisotno kot temeljna vrednota zaradi integracijske vloge, ki jo ima, ter družbene moči, ki jo delo oziroma kariera prinaša posamezniku.

Po Ignjatoviču (2002: 139–140) pa se pomen poklica za kariero (in identiteto posameznika) spreminja, saj posameznikova kariera ni več vezana samo na en poklic pri enem delodajalcu, temveč je razpršena (tako kot fleksibilne oblike zaposlovanja) v času in prostoru. Individualizacija zaposlitvenih izkušenj se tako kaže tudi kot problem kariere, ki je vse bolj fragmentirana in se vse bolj spreminja iz nekega načrtovanega, kontinuiranega in premočrnega procesa napredovanja posameznika na trgu delovne sile v nabiranje in pridobivanje različnih veščin, sposobnosti, znanj in izkušenj na različnih delovnih mestih. Te pa lahko subjektivno ovrednoti le posameznik, nadaljuje Ignjatović, in sicer kot napredovanje ali nazadovanje, ki pa

ju je mogoče zaznati in ovrednotiti tudi družbeno, če so zapisane v posameznikovem CV-portfelju.

Hirsh in Shanley v Ignjatović (2002: 139–140) ugotavljata, da bo učinek »kariere brez meja« prizadel predvsem slabše izobražene presežne delavce, saj so ti zaradi slabše izobrazbe in povečane konkurence prisiljeni sprejeti katerokoli ponujeno zaposlitev. Zanje taka oblika kariere ni priložnost pridobiti dodatne sposobnosti in znanja, temveč je predvsem možnost preprečiti, da se že tako slaba situacija še poslabša in da rešijo, kar se rešiti da, oziroma da še naprej izrabljajo določene potencialne in izkušnje, ki so si jih pridobili v prejšnjih službah.

Po drugi strani, piše Ignjatović (2002: 139–140), pa tisti, ki si to lahko privoščijo, v odvisnosti od narave dela in količine strokovnosti, potrebne in pridobljene skozi procese rednega in izrednega (na delovnem mestu) izobraževanja ter izkušenj, lahko izgubo delovnega mesta spremenijo v priložnost za osebno rast ter akumulirajo relativno obsežne CV-portfelje, ki bi jim omogočili lažje prehode med službami in boljše izhodiščne položaje pri pogajanju. In nadaljuje, da tako »CV-bogati« lahko lažje prenesejo izgubo službe, ker »so si nabrali določeno količino veščin in kompetenc ter si pridobili relevantne socialne vezi in dostop do mrež, ki jim lahko priskrbijo informacije«.

Ignjatović (2006: 66–67) nadalje izpostavi trajanje in kakovost izobraževanja kot dejavnika, ki bistveno vplivata na stopnjo aktivnosti mladih in njihov položaj na trgu delovne sile. Po eni strani to pripiše dejstvu, da je država prevzela vlogo spodbujanja mladih pri nadaljevanju izobraževanja, po drugi pa povečani ambicioznosti samih mladih in njihovih staršev ter za nekakšen realizem, saj pričakujejo, da jim bo vlaganje v več znanja in višjo stopnjo izobrazbe zagotovilo boljši položaj na trgu delovne sile in v družbi nasploh.

Po Ignjatoviću (2006: 66–67) povečan delež mladih, ki nadaljuje izobraževanje na terciarni ravni, povzroča na eni strani polarizacijo zaposlitvenih priložnosti, ki so neposredno povezane s pridobljeno izobrazbo posameznika, na drugi strani pa narašča tudi konkurenca med mladimi z višjo stopnjo pridobljene izobrazbe, ki je posledica naraščanja deleža iskalcev zaposlitve z univerzitetno izobrazbo.

1.4. Mladi pred vstopom na trg dela kot v obdobju »črne luknje«

Trbanc v Kramberger, Pavlin (2007: 38–39) izpostavlja, da znotraj dinamike prehodov mladih med različnimi statusi in situacijami predstavljata konec šolanja in prehod iz rednega

izobraževanja v bolj ali manj stabilno zaposlitev enega najzahtevnejših in ključnih dogodkov tako na individualni kot na makrosistemski ravni. Na individualni ravni uspešen prehod v zaposlitev mlademu človeku predstavlja ekonomsko in socialno neodvisnost, kar je osnova za bolj samostojno življenje, načrtovanje kariere, ustvarjanje družine, reševanje socialne problematike in podobno. Neuspešen prehod v zaposlitev, torej brezposelnost, še posebno kadar je ta dolgotrajna, piše Trbanc, je problematična tako z vidika umeščanja v sistem dela in prihodnjih kariernih možnosti mladih posameznikov (npr. vpliv brezposelnosti na oblikovanje odnosa do dela in delovne etike, možnost razvoja negativnega odnosa do dela pri mladih, ki še niso bili nikoli zaposleni) kot z vidika negativnih psiholoških posledic (razvoj slabe samopodobe, občutek neobvladovanja življenja), pa tudi širših družbenih posledic (podaljševanje ekonomske in socialne odvisnosti mladih ljudi – od družine in širše od družbe, pozno osamosvajanje, pozno odločanje za lastno družino ipd.) (Kramberger, Pavlin 2007: 38–39).

Klemenčič Rozman in Dekleva v Dekleva et al. (2007: 38–39) pišeta, da je v industrijski dobi temelj posameznikove identitete tvorila njegova poklicna identiteta, ki je delovala kot referenčna točka posameznika v dialogu z drugimi. Poklic in družina sta bila temeljni osi biografskih potekov. Identifikacijska dilema, postavljena v vprašanju »Kaj si?«, je bila razrešena z navedkom poklica v odgovoru. V klasični moderni so bila življenjska obdobja ločena, prav tako pa so bila določena pravila prehodov iz enega obdobja v drugo, česar rezultat je bil koncept »normalnega življenjskega poteka«.

Klemenčič Rozman in Dekleva v Dekleva et al. (2007: 38–39) razlagata, da so se v postmoderni življenjski poteki individualizirali, vsak posameznik je tako tvorec lastnega biografskega projekta, katerega prioritete izbira sam. Nadalje menita, da kljub temu, da identitete delujejo v zavesti posameznika kot popolnoma njegova izbira, so dejansko oblikovane in usmerjene s strani sekundarnih instanc in institucij. Namesto v moderni oblikovanih življenjskih potekov s strani razreda, kulture in družine, življenjske poteke v postmoderni oblikujejo institucije izobraževanja, pridobitnega dela in socialnopolitične določitve upokojitvene dobe, zato življenje postane biografsko razreševanje sistemskih protislovij, zaključujeta avtorja. Poudariti je treba, nadaljujeta Klemenčič Rozman in Dekleva, da vse te spremembe v določanju in iskanju lastne identitete veljajo tudi za mladostnika, pri katerem gre za še močnejše iskanje identitete kot posledico razvojnih nalog v tem obdobju (Klemenčič Rozman, Dekleva v Dekleva et al. 2007: 38–39).

Izkušnja brezposelnosti lahko dodatno zamaje občutek posameznikove integritete, sodobna družba je osnovana na vrednotah dela in zaposlitve, zato so nezaposleni postavljeni na obrobje ter tako predstavljajo marginalizirano in stigmatizirano populacijo, razlagata Klemenčič Rozman in Dekleva. Poleg tega je značilnost sodobne nezaposlenosti, da dodatno marginalizira tiste posameznike, ki so že marginalizirani in stigmatizirani, pojasnjujeta avtorja in nadalje izpostavljata, da so mladi zelo hitro ponotranjili strah pred nezaposlenostjo, kar podkrepita z rezultati raziskav med dijaki v devetdesetih, ki kažejo, da je strah pred nezaposlenostjo stopil na prvo mesto in tako izpodrinil klasične mladostniške probleme, vezane na preživljanje prostega časa in konflikte z odraslimi osebami (Klemenčič Rozman, Dekleva v Dekleva et al. 2007: 38–39).

Hagestad (1997) v Dekleva et al. (2007: 38–39) uvršča brezposelnost med strukturalne diskontinuitete v življenjskem poteku, za katere velja, da nastopijo, »ko socialno oz. sistemsko predpisani vstopi in izstopi v neko življenjsko dobo niso usklajeni oz. ko jih celo ni; npr. pri nezaposlenih mladih, ko ni jasnih meril in pogojev za vstop v odraslost, čeprav je jasno, da niso več mladi«. Klemenčič Rozman in Dekleva razlagata, če je v moderni veljalo, da rituali prehodov in kulturno predpisana pravila v smislu socialnih pričakovanj delujejo kot amortizer in blažilec življenjskih kriz, ki se pojavljajo ob prehodih, potem morda ne pretiravamo, če rečemo, da nejasnost in pluralitete prehodov v postmoderni ter pomanjkanje ritualov ob prehodih ustvarjajo kaotično vzdušje ne-varnosti, ki se zaradi pluralitete prehodov širi na celoten življenjski potek posameznika in se ne pojavlja zgolj v obdobju življenjskih kriz, ki jih – vsaj ne takih, kot so bili pojmovani v diskurzu moderne – ni več (Klemenčič Rozman, Dekleva v Dekleva et al. 2007: 38–39).

Kaotično vzdušje ne-varnosti ima na mladega iskalca prve zaposlitve lahko zelo negativen vpliv, sprva mogoče deluje stimulatивно, saj se posameznik, če je samoiniciativno naravnani in motiviran, še bolj aktivno angažira v smeri iskanja zaposlitve. V primeru, da kaotično vzdušje traja dlje časa, čemur smo nemalokrat priča danes, pa so posledice na posameznika lahko zavirajoče in celo destruktivne. Apatija je logična posledica dolgotrajnega neuspeha pri iskanju prve zaposlitve. Pričakovanja mladega izobraženca so bila namreč drugačna, kot je trenutna realna slika na trgu dela. Spremembe v smislu zaposlitvenih možnosti silijo posameznika k redefiniranju svoje vloge pri vključevanju na trg dela. Oblike zaposlitve prehajajo iz statičnih, varnih institucioniranih oblik v bolj svobodne in hkrati veliko bolj individualizirane oblike, kjer posameznik nosi odgovornejšo vlogo. Na pragu teh sprememb se mora posameznik »preoblikovati«, zamenjati pogled na situacijo nezaposlenosti, ki jo zdaj doživlja kot neuspeh

in krivico, ter temu prilagoditi pričakovanja v zvezi s prihodnostjo in postati njen glavni akter. Proces sprejemanja trenutne situacije, ki jo je posameznik večino življenja videl drugače in povezoval z redno zaposlitvijo in varno prihodnostjo, je dolgotrajen in težak. Spreminjaje svojih pogledov na sedanost oziroma prihodnost in ravnanje v skladu s tem, medtem ko je posameznik oropan življenjske moči in elana, pa je dodaten zalogaj, ki zahteva veliko mero potrpežljivosti, čustvene podpore bližnjih in osebnostne moči. Aktivno delovanje v nasprotju z apatijo pa je ključno za izstop iz obdobja »črne luknje« nezaposlenosti in za nadaljnji življenjski potek ter napredek v posameznikovem življenju.

1.5. Neuspešna tranzicija socialne varnosti na prehodu iz socializma v kapitalizem

Ramovš (95: 18–19) je že leta 1995 po osamosvojitvi Slovenije pisal o tem, da bo socialno varstvo primorano spremeniti svoj način delovanja. Za takratno socialno varstvo je zapisal, da je bilo zasnovano na marksistično-socialističnem konceptu, za katerega je značilno, da socialne težave razlaga predvsem kot ostanek kapitalizma in drugih preživelih družbenoekonomskih formacij in njihovo rešitev vidi v splošnem uveljavljanju marksistične družbene doktrine. Tovrstna ureditev je pohodila notranjo človekovo obrambno samopomoč in dobroto do sočloveka v težavah, še bolj pa organizirane oblike civilne samopomoči in dobrodelništva, je zapisal. Nadalje je izpostavil, da je brez razvitih naravnih socialnih imunskih vzgibov v ljudeh vse prizadevanje za socialno varstvo prej ali slej jalovo, saj brez dobro razvite kapiralne mreže sodobne civilne sociale v skupinah in organizacijah za samopomoč ter v dobrodelniških organizacijah ostaja mreža državne sociale nemočna upravska služba in zbirokratizirano socialno gospodovanje nad socialno nemočnimi ljudmi. Koncept takratnega socialnega varstva je bil zelo poenostavljen; dovoljeval je le državno socialo, ki je imela monopol pri odkrivanju, presoji in reševanju socialnih težav in stisk. Evropski in ostali nesocialistični svet pa ima nasprotno pluralistični koncept socialnega varstva, kar pomeni, da gradi na civilni sociali sodobno organizirane samopomoči in dobrodelništva, na zasebnih socialnih ustanovah in na mreži državnih socialnih ustanov za najnujnejše storitve. Družbene spremembe ob polomu socializma so Slovenijo prisilile, da je pravno spremenila koncept socialnega varstva po merilih Evrope: iz monopolne državne sociale je prešla v pluralistično socialo, piše Ramovš, vendar je to storila predvsem na papirju zakona, postopoma pa naj bi bile spremembe vidne tudi v praktični organiziranosti, načinu izobraževanja in miselnosti. Po avtorjevih besedah je bila to velika priložnost za izboljšanje socialnega varstva, saj naj bi se stroka za pomoč ljudem v

težavah in stiski lahko docela razvila šele v pluralistični socialni. Hkrati pa je že takrat opozoril na nevarnosti, ki so lahko posledica neuspešne implementacije sprememb. Kot možen negativen scenarij je tako navedel ohranjanje državne socialne, ki bi imela monopol, in uvajanje dobrotelništva, samopomoči in privatnih socialnih ustanov, ki pa jim lahko s slabim sistemom vgradimo medsebojno nerazumevanje, kar za materialno revščino, v kateri smo bili – in znova smo, pomeni veliko slabše socialno varstvo, kot je v preteklosti bilo.

In prav temu smo priča danes, saj je tranzicija socialne varnosti ostala nekje med sprejetjem novega zakona o socialnem varstvu in sprejetimi številnimi podzakonskimi akti, ki so neprestano podvrženi spremembam in dopolnitvam, in ustanovljeni socialni zbornici ter univerzi za socialno delo, ki ne zavzema aktivne vloge pri uveljavljanju socialno varstvenih sprememb. Gospodarska kriza, katere posledice je še danes čutiti na trgu dela, je povzročila, da socialna društva in organizacije zaradi pomanjkanja finančnih sredstev zapirajo svoja vrata. Državna sociala na svojem bregu ohranja monopol in hkrati onemogoča strokovnjakom iz stroke socialnega dela popolno aktivacijo in možnost intervencij, saj se mladi izobraženi ne morejo prebiti na trg dela, kjer bi s svojim znanjem in voljo lahko prispevali k potrebnim spremembam. Na drugem bregu pa so stroke, kot je zdravstvo in psihologija, ki prav tako ne odstopajo od svoje resnice in s tem otežujejo multidisciplinarnost, ki je v tem času nujna. Večina mladih iskalcev prve zaposlitve tako ostane »praznih rok«, poskrbljeno je sicer za osnovno finančno varnost za tiste, ki so zanj upravičeni, do primerne psihološke podpore, ki bi posameznike podprla pri iskanju zaposlitve pa žal velika večina nima dostopa. Vse to poroča o tem, da je država, če ta želi biti socialna, primorana spremeniti načine delovanja in strokovno izpopolniti socialno varstveno politiko v skladu z družbeno-političnimi in ekonomskimi spremembami.

1.6. Aktivna politika zaposlovanja

Aktivno politiko zaposlovanja (APZ) bi lahko najbolj strnjeno označili kot nabor raznovrstnih programov in ukrepov, s katerimi država neposredno in selektivno posega na trg delovne sile, da bi med delovno aktivne (zaposlene ali samozaposlene) vključila in/ali v tem statusu zadržala čim več delovno sposobnega prebivalstva in da bi preprečila in/ali zmanjšala brezposelnost. Običajno vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in ustvarjanja delovnih mest (Svetlik, Batič v Svetlik et al: 2002: 174).

Pomen aktivne politike zaposlovanja se v zadnjih petnajstih letih povečuje, piše Južnik Rotar (2011: 165), saj predstavlja ključno intervencijo države na trgu dela. In poudarja, da na to opozarja tudi dejstvo, da se priporočila različnih mednarodnih organizacij nanašajo zlasti na preusmeritev sredstev od pasivnih k aktivnim ukrepom, pri čemer naj bi podrobneje analizirali tudi interakcije med davčnim sistemom in sistemom socialnih transferjev. Poleg tega, nadaljuje avtorica, v zadnjem času zaradi pritiska proračunskih omejitev, staranja prebivalstva in drugih izzivov, povezanih z globalizacijo in inovativnostjo, prihaja do razmisleka o smiselnosti izvajanja programov zaposlovanja, saj ti niso namenjeni sami sebi, ampak je njihov ključni cilj, da se zaradi njih povečajo zaposlitvene možnosti posameznika na trgu dela ter da se sredstva, ki so namenjena izvajanju teh programov, čim bolj učinkovito porabijo.

Aktivna politika zaposlovanja ima pomembno vlogo pri spodbujanju posameznika, da se čim prej vrne na delo, in hkrati ustvarja takšne razmere in pogoje, da se neaktivni lahko čim hitreje in lažje vključijo na trg dela. Končni namen aktivne politike zaposlovanja, kot piše Južnik Rotar (2011: 165), naj ne bi bil samo povečanje zaposlitvenih možnosti posameznika, zmanjšanje stopnje neaktivnosti ter zmanjšanje odvisnosti od socialnih transferjev, temveč tudi povečanje kvalitete delovnih mest, povečanje produktivnosti in prispevek k večji socialni koheziji.

V Sloveniji velja *Zakon o urejanju trga dela*, ki določa smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja in predstavlja strateški dokument na tem področju.

Smernice APZ za obdobje 2012–2015, ki jih je sprejela Vlada Republike Slovenije 8. decembra 2011, so ukrepe APZ usmerile na področje večanja zaposlenosti in zaposljivosti starejših; na področje usposabljanja in izobraževanja za večjo usposobljenost aktivnega prebivalstva, na področje razvoja socialno-razvojnih projektov in na področje spodbujanja zaposlovanja mladih. Slovenija se je v zadnjih štirih letih soočila s hudo gospodarsko krizo, katere posledice je močno občutil tudi trg dela. Padec gospodarske aktivnosti je znižal stopnjo delovne aktivnosti za večino starostnih skupin, še posebej pa je kriza prizadela mlade. Urad za makroekonomske analize in razvoj kot tudi Evropska komisija in OECD za prihodnja leta za Slovenijo napovedujejo višjo gospodarsko rast in postopno izboljšanje razmer na trgu dela (Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020: 3).

V Sloveniji se je v letu 2014 izvajal načrt Jamstvo za mlade 2014–2015, kjer je bila poleg starostne skupine 15–24 let vključena tudi skupina mladih starih od 25–29 let, saj je velik del mladih vključenih v terciarno izobraževanje, zato se tudi povečuje stopnja brezposelnosti

predvsem v starostni skupini 25–29 let, torej po izhodu iz izobraževanja na trg dela. In prav ta projekt je vplival na povečanje vključenosti mladih v ukrepe APZ v letih 2014 in 2015 (Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020: 10).

Strategija *Evropa 2020* je desetletna strategija Evropske unije za gospodarsko rast in delovna mesta, ki se je začela izvajati leta 2010. Namen je zagotoviti boljše usklajevanje in nadzor nad nacionalnimi proračunskimi in reformnimi politikami ter tako preprečiti novo krizo. Strategija *Evropa 2020* opredeljuje nujnost uvedbe strukturnih reform za srednje in dolgoročno obdobje, ki se osredotočajo na spodbujanje vzdržnosti javnih financ, izboljšanje potenciala rasti in uresničevanje petih glavnih ciljev do leta 2020, in sicer na naslednjih področjih: zaposlovanje, raziskave in razvoj, podnebje/energija, izobraževanje, socialno vključevanje in zmanjševanje revščine. Krovni cilji strategije *Evropa 2020*, ki so pomembni tudi pri določanju smernic APZ, so: zagotoviti 75-odstotno stopnjo zaposlenosti žensk in moških, starih 20–64 let, tudi z večjo udeležbo mladih, starejših in nizko kvalificiranih delavcev ter z boljším vključevanjem zakonitih priseljencev, izboljšati izobrazbo, zlasti z zmanjšanjem stopnje osipa v šolah in povečanjem deleža prebivalstva s terciarno ali enakovredno izobrazbo (število osipnikov pod 10 % in vsaj 40 % mladih z zaključenim terciarnim izobraževanjem) in spodbujati socialno vključenost, zlasti z zmanjšanjem revščine (do leta 2020 20 milijonov manj revnih ljudi) (Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020: 18–20).

Nacionalni reformni programi, ki jih države članice skupaj s programi stabilnosti in konvergence pripravijo vsako leto, predstavljajo glavno orodje izvajanja strategije *Evropa 2020* na ravni držav. Vsebujejo nacionalne cilje, ki temeljijo na vseevropskih krovnih ciljih, način njihovega uresničevanja in načrte držav za premagovanje ovir za gospodarsko rast. V *Nacionalnem reformnem programu 2015/16 Slovenije* so glavni cilji in usmeritve razvrščeni glede na prednostna področja, kot jih opredeljuje tudi *Letni pregled rasti Sveta EU*. Cilji, zapisani v *Nacionalnem reformnem programu* na področju trga dela in plač, so: izboljšati položaj mladih na trgu dela, vključno s tistimi, ki niso niti zaposleni niti na šolanju; povečati stopnjo zaposlenosti starejših (55–64) in izvajati učinkovite in prilagojene ukrepe za dolgotrajno brezposelne, s poudarkom na starejših in nizko izobraženih (Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016–2020: 18–20).

1.7. Vpliv nezaposlenosti na (duševno) zdravje

V indijskem jeziku se za označevanje zdravja uporablja beseda »Swasthaya«, ki je sestavljena iz dveh delov: »swa« pomeni self (jaz – okolje), »stha« pomeni stabilnost. Tako pojem zdravja pomeni stabilnost znotraj »selfa«, piše Klajnsčec (1992: 336) v članku *Zdravje, brezposelnost in politika zaposlovanja*. Ker je stabilnost znotraj »selfa« v današnjih razmerah slovenske družbe opredeljena z veliko stopnjo nestabilnosti posameznikovega individualnega življenja in tudi družbene reprodukcije ter njenih posameznih delov oziroma sistemov, je tak pojem zdravja primeren za razumevanje razmerja med zdravjem, brezposelnostjo in politiko zaposlovanja, izpostavlja avtor.

Klajnsčec (1992: 339) poudarja, da zdravje kot fizično, psihično in socialno blagostanje vključuje stališča in vedenje v kontekstu posameznik, družina, delo, skupnost oziroma izhaja iz človekove konkretne vpetosti v bio-psiho-socio-dinamiko konkretnega načina življenja v tem kontekstu. V institucionaliziranih razmerah človekove individualne in družbene reprodukcije, v katerih je delo dobilo naravo posla, povezanega z delovnim mestom, je zdravje ljudi opredeljeno s samozaposlitvijo in s kakovostjo (sociotehničnih) delovnih razmer.

Pripadniki različnih poklicev in slojev opravljajo različna dela, imajo različne dohodke in zato različne gmotne materialne, stanovanjske, prehranske in ekološke razmere, vse to pa je posredno ali neposredno povezano z zdravstvenim stanjem človeka in njegovimi možnostmi za zdravljenje (Klajnsčec 1992: 339).

Če lahko poklic sociološko opredelimo kot kompozit treh bazičnih elementov (sredstva za preživetje, participacija v družbi in možnost osebne samorealizacije), potem bi lahko nezaposlenost opredelili kot deprivacijo teh treh elementov, zaključuje Klajnsčec (Klajnsčec: 339–340).

Nezaposlenost lahko predstavlja enega od pomembnih stresnih dejavnikov v življenju posameznika, pišeta Žorga in Poljšak Škraban v Dekleva (2007: 20–21), kot vse pogostejši pojav v mnogih zahodnih družbah pa hkrati predstavlja skorajda že normativni dogodek, ki podaljšuje obdobje mladostništva. Mladi si ob prehodu od izobraževanja k delu nedvomno želijo in pričakujejo več finančne in socialne samostojnosti, kot so jo imeli doslej, vendar jim težave z zaposlitvijo tega ne omogočajo. Frustracija, ki jo tako stanje lahko povzroči, ima pogosto negativne posledice za posameznikovo psihično in telesno zdravje.

Dekleva (2007: 24) navaja, da so psihosocialne posledice brezposelnih mladih drugačne in mnogo bolj poškodujejo osebnost kot pri starejših brezposelnih. To utemeljuje z dejstvom, da

vstop v zaposlitev za mlade ne pomeni samo ekonomske osamosvojitve, temveč tudi vstop v odraslost in prevzem popolne odgovornosti zase; pomeni postati odgovoren član družbe z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki so povezane in izhajajo iz dela. Predstavlja torej zaključek tranzicije iz mladosti v odraslost, zato brezposelnost pri mladih sproža tako individualne kot socialne poškodbe, poudarja avtor.

Leino-Loisonova s sod. (2004) v Dekleva et al. (2007: 26) je pregledala vrsto raziskav v zvezi z nezaposlenostjo in na osnovi njih zaključila, da ima nezaposlenost lahko škodljive vplive na:

- mentalno zdravje, ker povzroča negotovost, občutek nesmisla, strah pred prihodnostjo in izgubo samozavesti,
- zmanjšanje čustvenega zadovoljstva in fizičnega zdravja,
- omejevanje socialnih stikov ter
- izgubo poklicnih spretnosti, zlasti na področjih, ki se hitro spreminjajo in uporabljajo visoko tehnologijo (Žorga, Poljšak Škraban v Dekleva et al. 2007: 26).

V zahodnem svetu ima hkrati z nezaposlenostjo pomemben vpliv na splošno zdravje posameznika in njegovo življenje perspektiva, ki v središče postavlja iskanje posameznikovih vrednot in ne družbenih, kot je to prevladovalo v preteklosti.

Mion (1999: 15) piše o tem, da se je v Evropi tudi med mladimi okrepila zavest o pravicah posameznika, zahteva po možnostih za samoodločanje, potreba po sreči posameznika in vprašanje blaginje. Avtor nadalje izpostavi, da se je povečala občutljivost za novo vrednoto, ki premočno izstopa iz splošnega etosa: *pozornost do kakovosti okolja in kakovosti življenja*. Nosilna os vrednot je tako postalo prizadevanje za življenje. Težnja po samoohranitvi je nazadnje postala zelo razvit in nujen način obnašanja kot sad zavedanja samega sebe, individualistične kulture, ki so jo Francozi poimenovali »ego-logija«, nekdo drug pa »ego-latria«. Avtor nadaljuje, da se zdi, kot da to opravičuje eno od značilnosti novih generacij: *izbira subjekta*, zaradi katerega se hoče mlad človek oblikovati kot srečna, zadovoljna in vesela oseba. Ob tem odkrije čustva, občutke, trenutke naklonjenosti v dvoje, prijateljstvo, skupino, v kateri so si vsi enaki. Živeti VSE, ne v dolgoročnih, velikih načrtih, ampak v sedanjosti življenja. Vse to pa rezultira v »praznem napihovanju« subjektivnosti, piše avtor, v kolikor hoče ta vzeti samo sebe za edino merilo lastnih aktivnosti (subjektivizem). Edina skladnost, ki jo išče, je skladnost lastnih občutkov in čustev (narcisoidnost). Iz tega pa se poraja zbežnost

(»Ne zmorem več. Vsa preteklost, tista oseba, tista prizadevanja mi nič ne pomenijo.«). Vse to se menja za neko pristno, dokončno in zakonito potrebo. Na dnu je najvišji zakon lastnih občutkov. Prava moč zavesti se tu zamenja z neprestanim bohotenjem občutkov in čustev. Vse to na koncu pelje v uničenje psihičnega ravnovesja (Mion 1999: 15).

»Osebna izkušnja«, še zlasti med mladimi, postane merilo ocenjevanja samega sebe in stvarnosti same, nadaljuje Mion (1999: 16). Izkušnja je najvišja vrednota, še zlasti izkušnje novih stvari postanejo kriteriji resnice nasproti mnenjem in idejam. Posameznik postaja zakon samemu sebi in izključuje vsakršno objektivnost, otežuje svoje odnose z drugimi, saj začne izgubljati osnovo za skupni jezik, razumske kriterije, ki so potrebni za razumevanje. Čeprav uporablja za sporazumevanje iste simbole, jim ne pripisuje istega pomena. Iz tega sledi tveganje zabubljenja, individualizma, torej izoliranosti in samote, ki je še ena oblika nove revščine, piše avtor. Vse to je podkrepljeno z gospodarsko strukturo blaginje, ki vsakemu daje možnost, da se počuti samozadostnega, da prepreči celo tisti medosebni odnos, ki se rodi iz gole potrebe. Subjektivizem tako tvega, da se zapre vase brez kakršne koli naravnosti na družbo ali institucije, brez katerih je mogoče preživeti le delno (Mion 1999: 16).

Rezultati takšnega procesa subjektivizacije osebnih izkušenj so: privatizacija lastnih odnosov, čustvena neprisotnost v družbenem življenju, obrambna drža v odnosu posameznik-družba, dramatizacija lastnega bivanja, ki ga posameznik vidno izrazi, včasih celo mitizira, kot osebno zadoščanje in temelj lastne istovetnosti ter psihološke stabilnosti. Ta *subjektivizem pragmatičnega tipa* tako tvega, da bi vsakdanjemu življenju ponudil modele plitkega profila (sicer ovite s široko svobodno izbiro) ob priložnostih, ki se neenakomerno množijo z občutkom bogastva in naglega tehnološkega napredka. Po drugi strani je to povezano tudi z načinom življenja, ki daje prednost takojšnjemu grmadenju stvari, ki so mrzlično iskane in katerih rok uporabe poteče v kratkem času, kot da bi se bali, da bi lahko izginil predmet naših želja (Mion 1999: 15–17).

Dolgotrajno obdobje iskanja prve zaposlitve v času izrazitega individualizma in poudarjene težnje k samouresničenju tako za mladega človeka pomeni vrsto kompleksnih obremenitev, ki rušijo stabilnost znotraj »selfa«, ki je po Klajnščku pogoj za celostno zdravje, in s katerimi se mora posameznik učiti ravnati in jih premagovati. Na tem mestu je potrebna intervencija države s politiko zaposlovanja in socialno varstvenimi ukrepi, ki bi posameznika okrepili s potrebnim znanjem in podporo, da bi na ta način uspešneje premagoval stiske, ki izhajajo iz obdobja brezposelnosti in iz njega tudi lažje ter hitreje izstopil.

1.8. Motivacija in samoiniciativnost v obdobju iskanja prve zaposlitve

Ko razmišljamo o zdravju in če imamo v mislih koncept zdravja, kot ga je povzel Klajnsček (1992: 336) po Indicij, ki teži k ravnotežju oziroma stabilnosti znotraj »selfa«, ne smemo spregledati koncepta okrevanja ali odpornosti, ki govori o človekovi naravni, notranji težnji k okrevanju. Ne glede na zunanje okoliščine in dejavnike, ki morebiti negativno vplivajo na posameznika, je ta torej sposoben in nagnjen k samo-okrevanju in premagovanju stresnih situacij ter stisk, ki iz njih lahko izhajajo. Številni avtorji so si tako enotni, da status nezaposlenosti predstavlja stresno situacijo, vendar se nanjo ne odzovejo vsi ljudje enako.

Žorga in Poljšak Škraban navajata raziskave, ki so se ukvarjale s proučevanjem nekaterih psihičnih, materialnih in telesnih posledic nezaposlenosti, katerih rezultati kažejo, da nezaposlenost lahko negativno vpliva na posameznikovo telesno in mentalno zdravje, zmanjša njegovo življenjsko zadovoljstvo in ohranja odvisnost od družine. Avtorja nadalje razlagata, da je stopnja, v kateri nezaposleni občutijo negativne posledice stresa, odvisna tako od njihovih osebnih značilnosti kot tudi od družbeno-zgodovinskih okoliščin in materialnega blagostanja, v katerem živijo. Mladi in starejši imajo tako manj psihičnih težav kot odrasli v srednjih letih, prav tako tudi ženske, osebe z višjo stopnjo izobrazbe, z višjo samopodobo in dobrim materialnim položajem (Žorga, Poljšak Škraban v Dekleva et al. 2007: 28).

Dekleva (2004: 20–21) piše, da ima brezposelnost mladih v zgodnji fazi lahko tudi nekatere pozitivne učinke na duševno zdravje, saj pridobijo več prostega časa in so odmaknjeni od zahtev ter rutine vsakdanjega delovnega življenja. Nadalje razlaga, da brezposelnost mladih ni razlog za osebnostne spremembe ampak ta predstavlja le participativni dejavnik v razvoju psihopatologije pri posamezniku. Avtor izpostavi, da mladi v času brezposelnosti, trpijo zaradi finančnih ovir in finančne odvisnosti od staršev, kar vodi v družinske konflikte, ki predstavljajo vir stresa za mlade.

Dekleva (2004: 20-21) nadaljuje, da mnogi mladi razvijejo številne predsodke o brezposelnih, kar vpliva na njihovo samopodobo in samopodobo v odnosu do vrstnikov. Nadalje navaja rezultate italijanske študije mladih brez zaposlitve, kjer raziskovalci izpostavljajo pomen primerno strukturiranega družinskega okolja, ki lahko ublaži občutke krivde, nemoči in izolacije, ki prizadenejo mlade, in s tem omeji psihološko rizičnost posledic brezposelnosti pri mladih. Družina lahko v takih pogojih najbolje zagotovi ne le finančno temveč tudi moralno in socialno podporo posamezniku. Riziko socialne izolacije je večji tam, kjer je fenomen mladih

brezposelnih manj prisoten. V teh primerih so mladi brezposelni toliko bolj izpostavljeni in hitreje stigmatizirani kot osebni krivci za lastni položaj zaključuje avtor.

Socialna mreža predstavlja pomemben vir podpore za posameznika, ki se znajde v težki življenjski situaciji in je po Lussiju (1990: 84) pomemben element delovnega odnosa, ki ga mora pri delu s posameznikom socialni delavec raziskati in okrepiti. Za sistemsko socialno delo namreč veljajo sistemske povezave, v katerih je socialni problem na nek način kompletiran kot »problemski sistem«. Lussi razlaga, da sistemsko usmerjeni socialni delavec vidi svojo nalogo v tem, da problemski sistem funkcionalizira. S tem pripelje samega sebe, svojo institucijo ter praviloma druge osebe in socialne sisteme v (pozitivni) odnos s problemskim sistemom in tako ustvari nek »sistem reševanja problema«. Poleg socialne mreže igra pomembno vlogo pri premagovanju stisk tudi posameznikova osebna naravnost, motivacija in stopnja izobrazbe, ki lahko vpliva na samo doživljanje stresne situacije.

Žorga in Poljšak Škraban (2007: 26) pišeta, da glede na stopnjo izobrazbe obstajata dve nasprotni si predpostavki o doživljanju nezaposlenosti pri visoko izobraženih osebah: a) da doživljajo močnejši stres, ker so veliko vložile v svoj profesionalni razvoj in se tudi bolj kot ostali identificirajo s svojim poklicem in b) da doživljajo manjši stres, ker razpolagajo z več različnimi možnostmi soočanja z nezaposlenostjo, imajo višjo samopodobo in običajno izhajajo iz boljše situiranih družin.

Tudi Rapuš Pavel v Dekleva et al. (2007: 26) povzema na osnovi pregleda raziskav o povezanosti brezposelnosti z zdravjem, da rezultati potrjujejo vpliv brezposelnosti na kakovost fizičnega in duševnega zdravja ljudi. Vendar pa opozarja, da odnosa med brezposelnostjo in kakovostjo zdravja ne moremo opisovati linearno in vzročno-posledično zaradi sovpadanja številnih notranjih in zunanjih dejavnikov, ki delujejo v določenem socialnem, kulturnem in zgodovinskem kontekstu. Pomemben dejavnik, ki mlade lahko varuje pred zdrsom v kategorijo poražencev, pa predstavljajo poleg makro razlogov, družinskega ozadja in ekonomskega kapitala staršev tudi »osebne« značilnosti oz. t. i. interakcijske kompetence, kot so: pozitivna samopodoba, emocionalna stabilnost, jezikovne spretnosti, znanje tujih jezikov, razgledanost, komunikacijske spretnosti in uporaba računalniške tehnologije.

Pomemben dejavnik, ki zavirajoče vpliva na samoiniciativno delovanje posameznika, je individualistična naravnost, ki prevladuje tako med mladimi kot starejšimi državljani, glede na pomen aktivnega delovanja v smeri iskanja zaposlitve in družbenega delovanja s prizadevanjem po spremembah pa je za mlajše posameznike ta bolj omejujoča. Košir v

Čacinovič Vogrinčič (2013: 12) opisuje, da gre za držo ljudi, da sami izberejo lasten vzorec življenja. Nadalje izpostavi, da ljudje nimajo več smisla za višji smoter, zato »so izgubili širši pogled, ker so se osredotočili na svoja individualna življenja.« Temna stran individualizma je potemtakem osredotočanje nase, zaradi česar nas manj skrbi za druge in za družbo. Brezbrižnost pa je najslabše, kar lahko izberemo za graditev etičnega sveta, zaključuje avtorica, ki navaja Stephane Hessel. In prav brezbrižna naravnost je tista, ki posameznika izolira od družbe in ga postavi v osamljen položaj, kjer sam sebe obsodi na samotno iskanje rešitev brez dopuščanja kakršnekoli zunanje podpore in pomoči, izključujoč podporo bližnjih, po kateri poseže zgolj v skrajnih razmerah. Tovrstna drža pomembno vpliva na potek dogodkov v obdobju iskanja prve zaposlitve in v veliki meri onemogoča popolno aktivacijo posameznika, saj ta ne mobilizira vseh možnih virov, ki mu jih okolica in skupnost lahko ponudita.

1.9. Socialna izključenost mladih in pomen socialnega dela pri soočanju z nezaposlenostjo

Socialna izključenost mladih, ki je lahko posledica neuspešne integracije na trg dela, predstavlja v zadnjih letih problematiko, s katero se borijo vse države v EU. Rapuš Pavel (2005: 339) celo opozarja, da je koncept revščine zamenjal koncept socialne izključenosti, kar govori o tem, da je brezposelnost gotovo tema, s katero se srečuje stroka socialnega dela in posledična socialna izključenost mladih področje, na katerem mora intervenirati.

Zorc Maver v Dekleva et al. (2007: 15) piše o vlogi socialne pedagogike, ki povzema naloge socialnega dela; vloga socialne pedagogike je socialna integracija posameznikov in skupin v družbo. To dosega preko podpore v družini, v socializacijskih ustanovah v skupnosti in tudi tam, kjer reagira na socialne in psihične posledice razvoja sodobne kapitalistične družbe (nezaposlenost, kriminal, odvisnosti).

Nadaljnje avtorica navaja Becka (1986) in Castela (2000), ki razlagata, da je bilo v preteklosti težko misliti socialno integracijo mimo poklicne integracije. Študije in raziskave o postindustrijski nezaposlenosti kažejo, da postajajo stalne diskontinuitete v zaposlitvenih potekih posameznika vse bolj normalna biografija posameznika. Za socialno pedagogiko in s tem socialno delo to pomeni, da se življenjska usmeritev in usmeritev za delo ne prekrivata več. Sposobnost za delo še vedno ostaja osrednji element obvladovanja življenja, vendar pa spričo vse manjše varnosti, ki izhaja iz dela, vse bolj pridobivajo pomen elementi življenjskega sveta, ki so izven dela. To so: osebni, družinski in sosedski odnosi ter socialno prostorska

okolja, ki imajo velik pomen tako za zadovoljivo obvladovanje življenja kot za osebni razvoj, pri čemer niso neposredno vezani na trg dela (Zorc Maver v Dekleva et al. 2007: 15).

Krafeld (2000) v Dekleva et al. (2007: 16) je v nemškem prostoru razvil inovativni model na tem področju in sicer pedagogiko »ne-poklicno usmerjenega življenjskega poteka«. Za to pedagogiko, piše Zorc Maver, je konstitutivno spoznanje, da so družbene tendence, ki vodijo k strukturnemu in kulturnemu osvobajanju individuov iz zaposlitve, ambivalenten proces, ki na eni strani temelji na družbenem nasilju nezmožnosti zagotoviti poklicne življenjske načrte, globoko biografsko zasidrane v posamezniku in s tem nespremenljive, ter na drugi strani na priložnosti, da do prisil in omejitev poklicno usmerjenega življenjskega načrta vzpostavimo distanco. Kar lahko tako usmerjena pedagogika ponudi nasproti pedagogiki, ki je usmerjena v integracijo v zaposlitev, je predvsem poskus, da se s situacijo brezposelnosti produktivno sooči in poskuša omogočiti razvoj ne-poklicno usmerjenih življenjskih konstrukcij. S tem se zmanjšuje občutke nemoči pri posamezniku in jih zaznava kot aktivne oblikovalce življenjskih poti, zaključuje avtorica (Zorc Maver v Dekleva et al. 2007: 16).

Socialni pedagogi (Boehnisch, 1994; Walther, 1996; Krafeld, 2000; Galuske, 2002) v Dekleva et al. (2007: 16), ki so skušali vgraditi sodobne spremembe družbe dela v nove koncepte socialno pedagoškega dela z mladimi brezposelnimi, poudarjajo potrebo po širitvi pojma dela in iskanja novih pomenov dela. Glavne teze Zorc Maver strne v naslednje predpostavke:

1. Sposobnost za delo predstavlja samo en individualen učni cilj poleg ostalih, kot so socialne in komunikativne kompetence, strategije preživetja in spoprijemanja s težavami. Socialno pedagoško delo z uporabniki je usmerjeno v podporo mladostniku, ki predstavlja več kot samo probleme na področju poklicne integracije v delo. Na mesto usmerjenosti v delo stopa usmerjenost na socializacijske elemente socialno pedagoškega dela z mladimi.
2. V središču socialno pedagoških interesov in metod je usmerjenost na močne točke, vire v posamezniku, na sposobnosti obvladovanja življenja znotraj neugodnih življenjskih pogojev (empowerment). To pomeni tudi radikalen odmik od usmerjenosti v deficit pri posamezniku.
3. Socialna pedagogika je usmerjena na vsakodnevni življenjski prostor posameznika in skupin. Pri tem je pomembno razvijati mrežno povezanost v življenjskem okolju, iz katere mladostnik lahko črpa nove osebne in socialne vire.

4. Namesto usmerjenosti samo na trg dela je preko različnih projektov usmerjena na delo, ki ima za posameznika pomen, smisel in neko uporabno vrednost, npr. proizvodi, ki imajo za mladostnika, njegovo okolje nek pomen.

5. Socialno pedagoško delo mora vzpodbujati participativnost mladih, se pravi soodločanje, sooblikovanje, in omogočiti razvoj novih neobičajnih oblik sodelovanja (Zorc Maver v Dekleva et al. 2007: 16).

Zorc Maver v Dekleva (2007: 17) zaključuje s tezo, da je družba dela in z njo »normalni življenjski potek« zaradi razvoja modernizacije vse bolj postavljena pod vprašaj. Socialna pedagogika kot znanost o socialni integraciji mora nuditi in premisliti nove modele socialne integracije, ki ne temeljijo na zaposlenosti kot edini veljavni obliki socialne integracije. Usmerjena mora biti celostno, na podporo in zaščito alternativnih oblik in modelov življenjskega poteka mladih. Svoje oblike dela mora širiti od neposrednih individualnih oblik pomoči in podpore k organizacijskim in strukturnim vprašanjem in intervencijam v obliki socialnega načrtovanja, skupnostnega dela ter h kritični refleksiji družbe ali, kot pravi Marianne Meinholt, da socialno delo spreminja situacije in ne osebe (Meinholt 1982: 165).

Vloga socialnega dela ni zgolj v spreminjanju pogleda na pomen zaposlitve kot najpomembnejše in nujne za socialno integracijo ter v razvijanju ravnanj v skladu z novo paradigmo, ampak tudi v boju proti družbeni nezainteresiranosti ljudi zaradi strahu pred izgubo svobode. Košir (2013: 12–13) v članku *Na etiki človek stoji in pade* povzema kanadskega filozofa Charlesa Taylorja, ki govori o treh nelagodnostih, potezah sodobne družbe, ki jih ljudje občutijo kot izgubo ali zaton. Prvi vir zaskrbljenosti je individualizem, drugi predstavlja pojav, povezan s primarnostjo instrumentalnega uma, kjer gre za vrsto racionalnosti, ki jo uporabljamo, ko izračunavamo najbolj ekonomično uporabo sredstev za dani cilj. Avtorica nadalje navaja Weberja, ki metaforično označi, da ljudje živimo v »železnih kletkah«, s čimer misli na neosebne mehanizme družbenega življenja, ki jemljejo človeku svobodo, dostojanstvo in lastno orientacijo. Tretja nelagodnost predstavlja izgubo svobode, kjer ne gre več za teror in zatiranje kot v železnih komunističnih časih, piše Košir-jeva temveč za paternalistično vladanje, kjer so na oblasti »skrbniki«, nad katerimi imajo ljudje le malo nadzora. Udeleževanje ljudi, ki postanejo atomizirani, v svoj krog zaprti posamezniki, pojema ali usahne, tako je pozicija aktivnega državljana ogrožena, s tem pa tudi človekovo dostojanstvo. Ker je socialno delo stroka, ki mora v prvi vrsti služiti ljudem in se zavzemati za socialno varnost in pravičnost, je zdaj, ko je človekovo dostojanstvo znova ogroženo, zadolžena za to, da poskrbi, da se sliši

glas posameznika in spodbudi dialog tako med državljani kot med njimi in oblastjo, da se začne govoriti o možnih spremembah in vizijah boljše prihodnosti. Nezmožnost govorjenja v drugačnem jeziku o novih vizijah, nezmožnost pogovarjanja o najpomembnejših rečeh je namreč rak tudi slovenske družbe, zaključuje Koširjeva. Čačinovič Vogrinčič (2013: 7–8) izpostavlja, da za soustvarjanje novega in raziskovanje neznanega potrebujemo najprej čas, v katerem bomo zastavili odprte prostore za pogovor o tem, kako naprej. Raziskati moramo možne korake v različnih skupnostih in na različnih ravneh. Z ljudmi, ki se jih tiče, in tako, da se slišijo vsi glasovi. Potrebujemo čas in potrebujemo postanek v sedanjosti, piše avtorica.

1.9.1. Strategije preživetja: mladi kot pionirji »multiopcijske družbe«

Glede na spremembe na trgu dela, ki jih prinaša moderna doba in ki rezultirajo v spremenjenem poteku življenjskih faz, so mladi primorani ubrati različne strategije preživetja. Življenjske strategije, da prvič, nepredvidljiva in ne-varna obdobja preživijo in drugič, da kljub spremenjenemu in negotovemu poteku življenja razvijajo svojo osebnost in gradijo svoja življenja, kolikor je glede na dane okoliščine to mogoče.

Walther (1996) v Dekleva et al. (2007: 14) procese moderniziranja na življenjskem področju mladih opisuje kot procese osvobajanja. Mladi v tem procesu osvobajanja niso samo pasivni objekti, marveč zaznavajo svojo biografsko situacijo, jo ocenjujejo, vrednotijo ter razvijajo strategije delovanja in spoprijemanja. To pomeni, nadaljuje avtor, da eksperimentirajo z novimi življenjskimi oblikami in da iz perspektive vsakdanjega življenjskega sveta »normalni življenjski potek« mladim ne more nuditi več gotove usmeritve.

Kroehnert v Dekleva (2007: 14) za mlade odrasle pravi, da predstavljajo vrh ledene gore osvobojenih življenjskih form, kjer normalni življenjski potek izgublja svojo učinkovitost. S tem se po avtorjevih besedah vzpostavlja nova »strateška socialna skupina«, ki preizkuša nove modele socialne integracije mimo normalnega življenjskega poteka. Te mlade imenuje pionirji »multiopcijske družbe«. Njihovo znanje, njihove obvladovalne strategije predstavljajo vire za prihodnje modele socialne integracije in ti mladi odrasli so akterji družbenih sprememb. Izobraževalne, mladinske in socialne politike bi morale preseči model »normalnih življenjskih faz«, tako da bi bile upoštevane različne individualne razvojne in spoprijemalne strategije. To pomeni tudi nujno spremembo politike od reprodukcije »normalnega življenjskega poteka« k zaščiti različnih strategij obvladovanja vsakodnevnega življenja. Hkrati to pomeni nujen odmik od poklicno usmerjene k celostni življenjski usmeritvi (Krafeld, 1989:71). Skozi participacijo

pri oblikovanju socialnih življenjskih oblik postajajo mladi pri oblikovanju »življenjskih politik« idejni nosilci in istočasno uporabniki take socialne politike, ki svoje sistemske zahteve vedno znova prenavlja skozi informacije o različnih oblikah socialne integracije, zaključuje Zorc Maver (Zorc Maver v Dekleva et al. 2007: 14).

Walther (1996) v Dekleva (2007: 14) izpostavlja, da je potrebno obvladovalne strategije mladih kot racionalne odgovore na družbeno negotovost vzeti zares in jih legitimizirati, ne pa narediti objekta birokratskih obstoječih mej. Mlade odrasle je potrebno prepoznati kot strokovnjake za ravnanje z negotovostjo, piše avtor, in jih vključiti v inovativno oblikovanje družbe.

Čaćinovič Vogrinčič (2013: 7–8) v članku *Zavrni nesprejemljivo, izumiti neznano, ustvariti novo* opisuje skupnost, ki zagotavlja socialno pravičnost in varuje človekove pravice in zanjo pravi, da je drugačna človeška skupnost; to je skupnost, ki temelji na etiki udeležnosti in jo je potrebno šele soustvariti. Tudi Čaćinovič Vogrinčič izpostavlja, da potrebujemo novo razpravo, skrbno raziskovanje novih rešitev v dialogu med vsemi generacijami in vsemi ljudmi v svetu, ki ga moramo spremeniti za vse nas. Poudarja, da se morajo slišati vsi glasovi, ki se danes ne slišijo: ne slišijo se glasovi mladih, ne slišijo se glasovi delavcev, otrok, žensk, revnih, starih, neznanstvenikov, nestrokovnjakov, neumetnikov, odmevajo le glasovi politike in kapitala. Avtorica nadalje veleva, da potrebujemo nov jezik – jezik soustvarjanja, jezik rešitev, jezik vizije sveta, v katerem želimo živeti. In prav na tem mestu je pomembna aktivna vloga mladih, ki bi zagovarjali svoje ideje in pravice in bili na ta način aktivni soustvarjalci družbe in novega sveta. Čaćinovič Vogrinčič nadaljuje, da je potrebno govoriti o socialni pravičnosti, o človekovih pravicah, o otrokovih pravicah, človekovem dostojanstvu. Besedi tekmovalnost in konkurenčnost je potrebno zamenjati s sodelovanjem in soustvarjanjem. Potreben je čas, ki ga jemljejo tisti, ki imajo moč, piše Čaćinovič Vogrinčič in ne smemo dovoliti, da se nam vzame čas, ker prav njega potrebujemo, da bi se združili v tem, kar želimo ustvariti, potrebujemo čas, da odkrijemo neznano, potrebujemo čas, da si varujemo odprte prostore za delo pri novem, neznanem. Prav tako ne smemo odnehati, poudarja avtorica, in glasno moramo zavrniti in vedno znova zavračati nesprejemljivo. Tudi če to pomeni zavrniti svet, kakršen je. A hkrati mobilizirajmo vse ustvarjalne moči, da izumimo neznano, da soustvarimo novo, nimamo druge možnosti in ne smemo se več bati niti jasnega zavračanja, niti novega, niti neznanega, zaključuje Čaćinovič Vogrinčič. In kdo, če ne mlad izobraženec, katerega celo življenje se mora pred njim še odviti, bo tisti, ki bo zagovarjal svoje pravice in se podal v boj za spreminjaje sveta, kajti na tem svetu in v današnji družbi je priložnost, da se zgodijo spremembe. Spremembe, ki bodo vsem mladim omogočile boljšo in varnejšo prihodnost. Za spremembe pa

je ključnega pomena samoiniciativna naravnost in želja po boljšem jutri, ki mora prevladati nad apatično držo današnje mladine, ki zmotno misli, da se ničesar ne da spremeniti. Naj nas ne bo strah misliti drugačnega sveta, in kot piše Koširjeva (2013: 15–16), nenehno se moramo zavedati, da je celotno naše bivanje soustvarjanje. Karkoli naredimo, vpliva na druge, in karkoli naredijo drugi, vpliva na nas. Avtorica izpostavi, da je zdaj čas popolnega zavedanja soodvisnosti in soustvarjanja, zato je prva oblika vrednot mreža. Uspevajoče življenje je tisto, ki pomnoži odnose v tem pletežu, ki nobenega odnosa ne razdre, okrepi že dane in tke nove. Potemtakem moramo govoriti v svojem imenu, nadaljuje, in tudi v imenu drugih bitij, ki nimajo glasu, drugo bitje je, tako kot smo mi, del mreže. Nadalje povzame Weberja, ki pravi, da je zato potrebna etika, ki bo vedela, znala in hotela upoštevati dejstvo, »da je temelj pravičnosti mreža in ne posameznik«.

2. PROBLEM

Problematika, s katero se v magistrskem delu ukvarjam, je visoka stopnja nezaposlenosti mladih diplomantov in podaljševanje statusa študenta oziroma obdobja med zaključevanjem študija in vstopa na trg dela. Po opazovanju zgodb vrstnikov, študijskih kolegov in ob doživljanju svoje lastne zgodbe, sem prišla do zaključka, da obdobje, v katerem smo mladi, ustvarja občutek ujetosti in nemoči. Namreč »vse«, za kar smo si prizadevali, vsa leta, ki smo jih mladi usmerili v intenziven študij, da bi lahko danes »dobro« živeli in imeli poleg finančne stabilnosti, ki bi nam omogočala ustvarjanje družine in razvijanje poljubnih aktivnosti, tudi želeno kariero, deluje, kot da je »šlo v nič« oziroma vsaj takšen občutek imamo. Redki so posamezniki, ki jim je relativno hitro po zaključku študija uspelo najti zaposlitev, še redkejši so tisti, ki so zaposlitev našli v svoji smeri. Večina prvo zaposlitev išče več kot leto dni, nekateri so obtičali na zavodu za zaposlovanje, drugi se poslužujejo statusa študenta, da lahko vsaj nekaj delajo. Problematično je dejstvo, da smo to mladi ljudje, stari od 25 do 30 let, ki si ne moremo več privoščiti življenja doma ali vsaj ne življenja na račun staršev. Zaposlitve v svoji smeri ne moremo najti in tu se pojavi stiska – ne le, da po končanem študiju nimamo denarja niti za preživetje, poleg tega nimamo možnosti, da bi svoje znanje gradili in razvijali svoj potencial. Soočeni smo s situacijo, ko se moramo »sprijazniti« z dejstvom, da nam pridobljeno znanje trenutno ne koristi prav veliko, vsaj ne v smislu zaslužka, in da se moramo začeti od začetka učiti drugih spretnosti, kot je delo v kavarni, prodaja v trgovini in delo za blagajno, saj je to edini način, da preživimo. Stiska, ki se ob tem pojavlja, je velika. Ne le, da je spoznanje, da so vsa leta kopičenja znanja zdaj skoraj brezpredmetna, tudi učenje novih veščin, ki so nam po vsej verjetnosti tuje, prinaša nove frustracije. Kajti kljub svoji mladosti nismo več v najstniških letih, ko nam je delo v trgovini predstavljalo izziv ali kuhanje kave v kavarni prinašalo zadovoljstvo, zdaj smo izobraženi mladi ljudje, ki hrepenimo po delu, ki bi nam omogočalo, da svoje teoretično znanje prenesemo v prakso in na ta način gradimo sebe in svojo kariero. Strežba kave ali prodaja slaščic tako prinaša številne frustracije, vendar ne zaradi narave dela, ampak zaradi dejstva, da imamo mladi ob takšnem delu občutek, da naši možgani »odmirajo« in da so bila vsa leta študija zaman. Marsikateri mladi diplomant je mnenja, da bi dobro premislil, ali nadaljevati izobraževanje na višjih stopnjah, če bi vedel, da ga čaka takšna pot do zaposlitve, ali pa se za univerzitetni študij sploh ne bi odločil, saj danes velikokrat žal velja

pravilo, da višja, kot je izobrazba, manjša je možnost zaposlitve. Opisano obdobje sem tako metaforično poimenovala obdobje »črne luknje«, v njem imamo mladi namreč občutek, da čas teče drugače, da naš potencial umira, in čeprav ni tako, na trenutke deluje, kot da iz njega ni izhoda. Glede na to, da sem v diplomskem delu raziskovala, kateri so psihosocialni dejavniki okrevanja ljudi, ki se srečujejo s težavami v duševnem zdravju, sem zdaj želela preveriti, kako je z duševnim zdravjem mladih v tako imenovanem obdobju »črne luknje«. Poleg tega me je zanimalo, kakšen vpliv ima na različna področja življenja in kakšne strategije preživetja je primoran posameznik ubrati, da to obdobje preživi, in sicer tako v finančnem kot psihofizičnem smislu. Raziskavo sem zastavila tako, da sem posameznike, ki so bodisi v zaključevanju bodisi že na koncu študija, v poglobljenih intervjujih spraševala po relevantnih spremenljivkah, kot so; vrsta in stopnja izobrazbe, materialno stanje, strategije preživetja; finančna strategija, strategija za ohranjanje duševnega zdravja; motivacija in samoiniciativnost in po strategijah za uresničevanje zastavljenih ciljev. Na podlagi pridobljenih podatkov sem želela dobiti vpogled v realno sliko trenutnega obdobja, v katerem smo mladi (ali je res tako »črno«), načine spoprijemanja z obdobjem oziroma s frustracijami, ki iz njega izhajajo, in korake in načine, ki posamezniku pomagajo, da ne glede na situacijo, v kateri je, ohranja samega sebe, svoje fizično in psihično zdravje in svojo vizijo prihodnosti. Na podlagi rezultatov sem poleg orisa situacije želela nadalje oblikovati tudi predloge za izboljšanje posameznikovega življenja v negotovem življenjskem obdobju in načrtovati korake za bolj učinkovit in hiter prehod iz študentskega življenja v obdobje prve redne zaposlitve in posledično v bolj samostojno življenje.

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave in spremenljivke

Za raziskovalen del naloge sem izbrala kvalitativen način raziskovanja, kjer sem s pomočjo besednih opisov izbirala podatke. Za tovrsten način raziskovanja sem se odločila, ker sem želela zbrati poglobljene zgodbe iskalcev prve zaposlitve s fokusom na doživljanju neprijetne situacije, ki je posledica dolgotrajnega iskanja zaposlitve. Hkrati sem želela dobiti vpogled v načine spoprijemanja z nastalo situacijo in v strategije preživetja, ki so jih posamezniki izoblikovali. Kvalitativen način raziskave se mi je zdel najbolj primeren, saj sem tako lahko dobila in ohranila čim več pomembnih podatkov. Zbrano gradivo sem analizirala na beseden način, brez uporabe merskih postopkov, kjer bi bila prisotna števila.

Glavne teme raziskovanja/spremenljivke:

- Biografski podatki; pri opravljanju intervjujev sem zabeležila biografske podatke vsakega intervjuvanca; spol, starost in kraj bivanja. Z namenom, da bo pri rezultatih vidno ali so kakšne pomembne razlike med intervjuvanci, predvsem glede na starost in kraj bivanja.
- Izobrazba; beleženje vrste in stopnje izobrazbe je bilo ključnega pomena pri raziskovanju, saj sem želela pokazati, kakšen proces izobraževanja so intervjuvanci opravili v primerjavi z družbenim položajem v katerem so zdaj.
- Materialno stanje; vprašanje materialnega stanja je pomemben vir informacij o socialno družbenem položaju posameznika v odvisnosti od stopnje izobrazbe ter starosti posameznika, kot indikatorja, kje na družbeni lestvici, glede na finančno stanje, je sedaj.
- Finančna strategija; glede na materialno stanje posameznika, ki je v obdobju med zaključevanjem študija in iskanjem prve zaposlitve, torej pred vstopom na trg dela, praviloma bolj slabo, kot dobro, sem intervjuvance spraševala po finančnih strategijah, ki so jih ubrali, da lahko to »prehodno« obdobje preživijo.
- Vpliv »črne luknje« na življenje; metaforo *črne luknje* sem izbrala za definiranje negotovega obdobja, ki traja od zaključevanja študija do prve redne zaposlitve. Pri raziskovanju me je zanimalo posameznikovo doživljanje dolgotrajnega obdobja in kakšne so frustracije, ki iz njega izhajajo, zaradi neizpolnjenih pričakovanj v zvezi z zaposlitvijo, kariero, družino itd., bodisi s strani družbe bodisi tistih, ki jih imamo mladi sami do sebe in svoje prihodnosti.

- Vpliv na psihično počutje; materialno stanje posameznika in njegov položaj na trgu dela, vpliva tako na fizično kot psihično počutje zato me je zanimalo, kako se dolgotrajno obdobje iskanja prve zaposlitve in negotova prihodnost, ki jo takšno stanje ustvarja, odraža na psihičnem počutju vsakega intervjuvanca.
- Motivacija; vprašanje motivacije in z njo koncept odpornosti, kot človekove prirojene težje k okrevanju in premagovanju težjih življenjskih izkušenj, je bistvenega pomena pri raziskovanju negotovega položaja, v katerem smo se znašli mladi. Na ta način sem želela dobiti vpogled v vir motivacije in ali se ta nahaja zunaj ali znotraj vsakega posameznika.
- Samoiniciativnost; aktivno iskanje zaposlitve v času, ko je vstop na trg dela otežen in je obdobje iskanja daljše, je za vsakega posameznika poseben izziv, saj marsikdo glede na število zavrnitev, ki sledijo nemalo poslanim prošnjam za zaposlitev, izgubi motivacijo. Vendar ker se poudarja pomen samoiniciativnosti posameznika kot tiste, ki igra odločilno vlogo pri tem ali bo nekdo uspešen pri iskanju zaposlitve ali ne, me je zanimalo koliko in na kakšen način so intervjuvanci samoiniciativni pri iskanju zaposlitve in kakšen je njihov uspeh.
- Želje in koraki za njihovo uresničitev; kot zanimivo spremenljivko sem izbrala posameznikove želje ter korake za njihovo uresničitev. V intervjuje sem vpeljala koncept iz *Kratke v rešitev* usmerjene terapije avtorja Insoo Kim Berg in Steve De Shazer in sicer *vprašanje o čudežu*, ki intervjuvanca sprašuje o tem, kaj bi bilo v življenju drugače, če bi se čez noč zgodil čudež. Z namenom, da posameznik uvidi, kakšne so njegove želje in kakšni bi lahko bili konkretni koraki za njihovo uresničitev. Vprašanje se mi je zdelo smiselno kot prikaz kaj se danes v obdobju »črne luknje« smatra kot čudež hkrati pa kot namig za korak v smeri aktivnega iskanja rešitev v odgovor na trenutni položaj.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Merski instrument s katerim sem zbirala podatke je delno strukturiran intervju. Pri izvajanju intervjujev nisem imela točno določenih vprašanj, zastavljene sem imela le teme, o katerih sem spraševala. Na ta način sem se želela izogniti izgubi podrobnih podatkov, ki bi se lahko zgodila, če bi izbrala strukturirane intervjuje. Teme, ki so me pri raziskovanju zanimale, so se nanašale na obdobje med zaključevanjem študija in iskanjem prve redne zaposlitve ter na različna življenjska področja, na katera ima obdobje morebiten vpliv.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacija, v katero sem se pri raziskovanju usmerila, so že diplomirani študentje ali tisti v procesu zaključevanja študija, oboji v iskanju prve redne zaposlitve in na pragu brezposelnosti. Intervjuje sem opravila z osmimi osebami starimi od 25 do 28 let. Vzorec je neslučajnostni, saj vse intervjuvance osebno poznam in sem jih prosila za sodelovanje v raziskavi. Dogovor za sodelovanje in kraj ter čas srečanja, sem z intervjuvanci sklenila osebno ali preko telefonskega pogovora. Pred izvedbo intervjuja sem vsakega posameznika vprašala za dovoljenje, da intervju posnamem hkrati pa sem jim zagotovila anonimnost. V raziskavi je sodelovalo pet žensk in trije moški.

3.4. Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo na podlagi intervjuja, ki sem ga opravila z osmimi intervjuvanci. V poglobljenih intervjujih nisem imela točno zastavljenih vprašanj ampak zgolj teme, o katerih sem spraševala. Na ta način sem želela intervjuvancem omogočiti kolikor je le mogoče svobodno izražanje oziroma prosti tok govora, da so lahko po lastni presoji povedali, kar se jim je za določeno temo zdelo najbolj pomembno.

Intervjuje sem opravila v času med 10.5.2016 in 7.7.2016 v Novi Gorici in Ljubljani. Kraj izvedbe intervjuja je bil v dveh primerih Bob, zavod za izobraževanje in kulturne dejavnosti v Ljubljani, v treh primerih je bil kraj izvedbe na prostem ob reki Ljubljanici. Preostale tri intervjuje sem opravila v Novi Gorici, dva na domu intervjuvanca, enega v mestni kavarni. Vse intervjuvance osebno poznam tako da sem stik z njimi vzpostavila osebno ali preko telefonskega pogovora. Povedala sem jim, da opravljam magistrsko nalogo o vplivu obdobja dolgotrajnega iskanja prve redne zaposlitve na življenje posameznika, v sklopu katere želim opraviti intervjuje z mladimi iskalci prve redne zaposlitve in jih prosila za sodelovanje. Vsi so bili pripravljeni sodelovati tako da smo se dogovorili za kraj in čas srečanja. Čas izvedbe intervjujev je bil zelo odvisen od posameznega intervjuvanca, nekateri so bili zelo hitri in skromni z odgovori, drugi so odgovarjali zelo široko. Čas izvedbe se je tako razlikoval od dvajset do trideset minut in vse do štirideset minut. Posebnost pri izvedbi intervjujev, ki bi jo izpostavila, so neprijetna občutja in celo strah pred vprašanji, ki se je pojavil pri določenih intervjuvancih. Vprašanja so nekaterim predstavljala pogovor o situaciji, ki ni prijetna, o kateri raje ne bi razpravljali in se z njo soočili.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke, ki sem jih pridobila z opravljenimi intervjuji, sem obdelala na kvalitativen način. Empirično gradivo, intervjuje, sem na podlagi posnetkov najprej natipkala na računalnik in jih za večjo preglednost slovnično uredila. Poskusila sem ohraniti nekaj slengovskega izrazoslovja, da intervjuji niso izgubili prvotne oblike, vendar ne v celoti, saj so tako bolj pregledni in lažje berljivi. Pri analizi sem najprej obarvala dele besedila, ki so se nanašali na določeno temo, ki me je zanimala. V naslednjem koraku sem s poševnimi črtami in številko (/1) za večjo preglednost označila relevantne izjave (kode), ki sem jih nato izpisala v razpredelnico in jim z uporabo metode odprtega kodiranja določila pojme. Končne rezultate sem prikazala v sumarni tabeli.

3.5.1. Izbor pomembnih delov besedila

Intervjuje sem na podlagi narejenih posnetkov natipkala na računalnik in jih uredila v pregledne zapise. Nato sem najprej barvno in potem s poševnimi črtami in številkami označila relevantne dele besedila, ki so se nanašali na teme, ki sem jih raziskovala.

Tabela 1: Barvne oznake izjav vezanih na tematski sklop

Barva izjave	Tematski sklop
Siva	Izobrazba
Modra	Materialno stanje
Svetlo modra	Finančna strategija
Rdeča	Vpliv »črne luknje« na življenje
Zelena	Vpliv na psihično počutje
Vijolična	Motivacija
Roza	Samoiniciativnost
Oranžna	Želje in koraki za njihovo uresničitev

Primer izbora pomembnih delov besedila

Najprej mi povej a študiraš ali kaj počneš? V bistvu sem študiral do leta 2014, /imam prvo stopnjo narejeno, anglistiko pa japonologijo na Filofaksu./¹ Ampak no, ja, sem imel malo problemov z diplomsko nalogo, ker je bila sicer zelo kratka ampak sem moral ene dele dat stran, ker je mentor tako rekel. Plus, začele so se psihične težave. /Saj potem 2014, ko sem diplomiral, sem hotel it naprej na magisterij samo sem obupal po enih treh mesecih, ker mi ni šlo več, sem padel ven iz ritma in sem se pač več začel ukvarjat sam s seboj. Tko in zato tudi na take delavnice zdej hodim (Projekt Dobro sem, ZPM)./17 *No, ok ampak diplomiral pa si! To je super, kaj si pa imel, kakšno temo?* Ja, vsaj neki, da je ne. Oh, kaj že, če se bom sploh spomnil, a je važn? *Ne, ne, ni važno.* Ne, ne spomnim se zdej, a veš, to sem res tolk dal na stran a veš, res ampak je dost s teorijo povezano veš, da sem se potem spraševal ali me to sploh zanima, ali bi mogoče še kaj drugega. /Ampak sej drugač sem celo dobil neko delo ampak to je bilo tko samo za polovičen delovni čas pa še to samo za dva tedna./18 To je bil nek tale telefonski studio in je bila prodaja prehranskih dopolnil ampak sem imel slab občutek. Saj na razgovoru pa tko je bilo ful fajn, ni bil to tak klasičen razgovor ena na ena ampak so bili še drugi kandidati in je direktor malo povedal, kako in kaj, kako podjetje deluje. Potem pa smo imeli test, imaš slušalke in pač, da vidiš, kako zveniš ali tekoče govoriš ali jecljaš ali ne, ker, če jecljaš, te ne bi vzel, je rekel šef, da so imeli enega, ki je jecljal in ta ni dobil dela. Ampak sem dobil in plačano bo, no, morem še dobit ampak upam, da plačali bodo ampak tko no, prvi teden je bilo tko, mah tko nervozno. Samo je bilo dokaj težko no, ker si mogel najprej pošiljat kataloge ne in to je še šlo ane, potem pa prodaja drugi teden pa ni šlo ne. Ker sem potem tudi malo nervozen ratal, ker eni ljudje se pač ne znajo pogovarjat pa fantje so mi rekli ne, da si ne smem tega tako osebno vzeti ampak pač ni šlo. In tudi direktor je rekel, da mi pač ni šlo in tudi jaz sem že na začetku rekel, da bi raje probal za 14 dni in ne za tri mesece, da bom najprej videl, kako bo šlo. No, probal sem in pač to ni zame in gremo naprej. *Kakšen je pa tvoj naziv in kaj v bistvu bi lahko delal v tvoji smeri?* /Diplomirani jezikoslovec in japonolog./1 *Kaj bi lahko delal, je dobro vprašanje. Ma ja, sej jaz tudi ne vem, tko najprej /sem razmišljal tko v stilu prevajanja/ ja. /Sem začel tudi jaz razmišljati o tem in ja sem začel malo brati o tem in baje, da je dost težko no in vsi želijo, da imaš svoj SP in jaz se tega tko malo bojim no./19* Tudi ne vem, kako bi mi šlo in tudi jezik je tko ne, čim ga nehaš uporabljati, je katastrofa in potem mi še samozavest upada ne in jaz dost to povezujem in s pisho in to in mi samozavest dost upada. Tko da ne me prosim spraševati, da bi ti kej po japonsk povedal, ker ne bom, raja ne, ker ne vem, kaj bi povedal tko da raje ne. /Tko da, ja no mogoče se bom zdel malo taka izgubljena

duša ampak po moje je tko prišlo no, da sem se začel več s sabo ukvarjat tudi če je malo pozen ma boljše zdej, kot pa nikoli./20 Ja, saj smo vsi v podobnem položaju veš. Ja, sej to mi vsi pravijo, nisi edini. Kje pa živiš, kako si s financami ali si doma pri starših ali delaš preko študentskega servisa, kako se preživljaš? /Nimam več statusa/2 tako da na srečo ali na žalost, kako bi rekel, /živim pri starših in hvala bogu imata oba službo./3 Am ja /tisti ših sem probal in moram dobit zdej še plačan/2 in ja. /Doma pomagam, ker imamo tudi malo kmetije in to je dobr, da ne rabimo toliko zapraviti za hrano, ker imamo nekaj doma. In malo pomagam no, malo fizičnega dela, sej ni neki dost ampak tko pomagam kašno uro, dve in to je to ampak tko malo, da se navadim sej mal kmetije./4 Ok, zdaj me pa zanima, kako to obdobje, kjer smo zdaj med zaključevanjem faksa in iskanjem prve zaposlitve, vpliva nate? Jaz sem to obdobje poimenovala črna luknja, zdaj smo tu, kjer se vrtimo, nekako poskušamo priti ven ampak nam kar ne uspe. In potem ostajamo v tem obdobju, kjer v bistvu smo že odrasli in bi se radi osamosvojili ampak nimamo te možnosti in potem nekako vse malo stoji. Zanima me, kakšno je pri tebi to obdobje ali ima vpliv na tvoje življenje, na različna življenjska področja, kako je na primer s partnersko zvezo ali si v zvezi ali bi se sploh podal v nek nov odnos glede na to, da nimaš financ, pogojev za družino npr. itd.?

/Trenutno v partnerski zvezi nisem, razmišljam ali bi se sploh podal v partnersko zvezo/5, v bistvu je nikoli nisem imel tko da jej, ne. Jaz sem si pač tko rekel, brez veze, da bi se sekiral pa neki silil. V študentskih letih sem probal ane in bil dvakrat zavržen s strani dveh kolegic ampak so bile res ful prijazne z mano in sem se tudi dosti štekal z njima ampak pač ni šlo ane in potem pa ne vem, sploh na to nisem pomislil. Potem sem si pa rekel lej, če bo prišla kakšna bo, če ne pa ne, to je to. Jaz se nam več sekiral. Ja, seveda, ja. Torej, če te prav razumem, te to obdobje ne omejuje, če bi se na primer zdaj zaljubil, bi ti bila to ovira, da nimaš rednega dohodka, rednega dela, da se raje zavestno ne bi podal v odnos ali bi poskusil in bi skupaj s punco nekako prišel do rešitve, financ? Ker veš, nekaterim je to zelo zavirajoče in se držijo nazaj, ker vedo, da nimajo svojega stanovanja, rednega dohodka in ne želijo na ta način vstopati v nov odnos, kako si ti s tem? /Ma ja, na žalost jaz v tem vidim malo ovire in bi se v tem ful sekiral, bi mi bila to ovira (finance), sej vem, da tudi dnar ni vse ne ampak skos pride nekaj vmes ne, vsaj po moje./5 Mogoče sem tudi jaz tko da preveč gledam skos dnar ampak neki moreš zaslužiti ne. Zdej biti čist brez dnarja tudi ne moreš ne. Zdej eni pravijo, sej si mlad imaš še vse možnosti odprte ne ampak jaz mogoče ne vidim tega tako. /Zdej jaz tudi tko no, je tudi malo krivde prisotne ne, da bi zdej skos starše za dnar prosil. Sej starši mi kdaj dajo ne, tko mal ne, brez, da bi prosil ampak meni je malo tko no, okei sej sprejemem že ampak počutim se malo krivo. Ampak ja sej lej, jaz probam vsaj pač malo pomagat ali pa karkoli, da pospravim posodo, ko jih ni doma, da vsaj malo prispevam, da

ko jih ni doma, kaj naredim in tko. Ja, veš, ker sej mogoče se samo jaz tko nelagodno počutim in imam občutek dolžnosti, sej ne vem, kako oni razmišljajo. /6 Imaš kakšne hobije, razvijaš še kakšne druge interese? Mogoče kaj potuješ ali je vse bolj na čakanju? /Je nekako tko no, večinoma na čakanju ampak probam tudi nekako tko, kot sem rekel no, se s sabo ukvarjat ampak seveda spet gledam skozi dnar. Pa ne vem no, če bi se lahko to štelo za hobi no ampak hodim na takšne delavnice, kot je ta, hobiji pa bolj bežno no./7 Se spomnim par let nazaj sem bil na izletu s prijateljem pri predjamskem gradu in sem šel probat lok in mi je šlo fajn, to sem se zdej spomnil, uh, enih pet let je že od tega. Potem me je začela zgodovina ful zanimat in na youtube sem veliko pa gledam kašne take posnetke. Potem /kakšne igre igram dost. Berem tudi kaj ampak bolj občasno, ja pa nadaljevanke tudi gledam tisto, kaj je že Game of Thrones. Ko sem pri stari mami, ki ima kmetijo, me vrtnarjenje tudi zanima pa mi stari ata kaj o tem pove, ko sem pri njem. Take alternativne zadeve me zanimajo pa na youtube gledam dosti o samopomoči pa kakšne meditacije/7 ampak se nisem tolk spustil v to, da bi redno to delal. Ampak to je tko no, sem malo raztreščen sem pa tja, ni da bi to redno delal. Ampak to me zanima. Ja, tko, ker sej veš, ko zdej pogledam za nazaj, ko si bil v gimnaziji, smo imeli tisto matematiko pa fiziko, se mi je nekako zdelo kot da smo skos za knjigami pa kot da ne bi imel življenja, tko ko pogledam za nazaj. Zdej pa imamo čas zase. Kako pa to obdobje vpliva na tvoje duševno zdravje, na samozavest, samopodobo, kaj bi rekel ali ima kakšen vpliv? Ja, mogoče je prišlo to obdobje po koncu faksa, ne vem. /Ja, prišlo je to obdobje, ne vem ali kruta realnost ali ne vem, še sam ne vem ampak se je kar naenkrat v meni nekaj spremenilo./8 V bistvu zdej se morem sam pri sebi odločit kaj bom, mogoče bom nadaljeval s faksom, bom videl. Ampak najprej sem bolj skoncentriran na to, da dobim kaj dnarja pa si pol še kakšne druge izkušnje dobim ali službo ali karkoli. Am in sej zdej ne vem, kolk to paše ampak /malo se bojujem z depresijo./8 Malo je do depresije mogoče tudi takrat prišlo in zdej probam, /no sej zdej je malo bolje no. No, še zmeraj me kdaj daje pač probam sebe odkrit kot prvo, da sploh vem, kako delujem, kako se sploh zavedam, prej se tega nisem zavedal, zdej se pa malo bolj. Hodim tudi na psihoterapijo. Tko da te delavnice so ful fajn ampak večino časa se mi pa zdi, da je bolj apatija pa otopelost ane pa tko. Pa tudi doma me vprašajo tko, a si kej gledal okrog (za delo), meni je pa kar malo neprijetna tema to za govorit./8 Ja, verjamem ja, saj zato sem vprašala veš, ker nas je dosti, ki se v tem obdobju počutimo bedno, ker vse se je ustavilo ravno takrat, ko bi mogli začeti leteti, it naprej, ko bi mogli začeti na polno živeti pa kar ne gre ne in potem pridejo ta občutja nemoči in brezvoljnost in depresija. In vsi ti govorijo, dej, dej, dej, poskusi še to in to in tebi ti je, ja pač ne, sej do zdaj sem se trudila, kaj zdaj se bom spet, itd.. /Ja, nekako una jeza pa frustracije ven butnejo./8 Sej pri meni ni tolk ne, sej k sreči ne, ker eni

pa imajo tko hudo depresijo zaradi tragedij, da cel dan ne grejo ven ali pa sploh ne vstanejo s postelje, jaz recimo nimam tko. *Ja, tudi dobro se soočaš s tem, hodiš na delavnice, kar je ful pomembno pa k psihoterapiji, ki tudi pomaga, nekako greš s tem skupaj naprej, nisi obtičal. /Samo pri meni gre zelo počasi, kolk je zdej, že ene tri leta približno ampak ja sej, če pogledam na celo življenje, zdej je pač to prišlo. Zdej pač tko se ni izšlo, bo pa potem kaj naprej ne./9 /Ja, mogoče sem malo obtičal na mestu ampak zdej se premikam naprej./9* No, sej zdej se je tudi več začelo govorit o tem, o duševnem zdravju, o notranjem svetu, ki ni vidno tko na ven ane. Ker ne vem, kako je s stigmami glede psihičnih motenj ampak prav dosti se o tem ni govorilo. Sej mogoče /imam tudi malo tega ja, anksioznosti/8, ker že na šihitu so mi rekli, da sem ves čas nervozen pa to, da slišijo po mojem glasu, ker moreš govorit s strankami in to se prec sliši po glasu. Pač mi ni šlo. Tko da ja, več se govori o tem po mojem občutku. /Ta kriza pa je dost služb šlo in se je treba bolj ukvarjat sam s sabo. Ker prej je vse tko navzven šlo, vse je bilo tko v redu, zdej je pa več ljudi brez služb in po moje je to tudi s tem povezano. In hočeš, nočeš, se moraš s tem ukvarjat, sej zdej to ni neki čirule, čarule ampak to je pač neki noter ne in so različni načini od raznih terapij, delavnic, meditacij, itd./10

Kaj ti je pa najbolj pomagalo v tem obdobju? /Te delavnice (Dobro sem), ker sem se res ujel dobro z vsemi puncami/14, ker so same punce, sem edini fant. /In terapija tudi pa jaz imam srečo no, ker je samo en prijatelj ampak je res ful dober prijatelj./15 In enkrat sem mu tudi pomagal pir delat, ga je pač sam naredil in ga je začel malo varit kot hobi pa sem mu jaz pomagal pa tko. /Ker drugač imam pa precej enolično življenje, skoz doma in na računalniku pa ne veš, kaj bi sam s sabo zato pa tudi hodim na terapije pa take delavnice. Sebe bi rad spoznal no, ker sebe ful ne poznam dovolj./16

Poleg tega pa iščeš delo, tudi kaj izven svoje smeri? /Ja, probam tudi izven moje smeri, sem si dal v glavo tko no, da ne iščem recimo samo za prevajalca ampak tudi kakšne druge branže, ki mi je faks dal tko pasivno znanje, pisat kakšne eseje pa tko no./21 *Kaj je pa tisto, kar ti daje motivacijo?* Hm, ne vem, mogoče /niti ni bilo kakšne tko 100% zavestne odločitve. Mogoče od takrat, ko sem imel res hude težave, ko me je stiskalo v trebuhu, ko nisem mogel spat enkrat poleti, mogoče je bilo res tisto, da sem se mogoče sam pri sebi odločil./11

Pa nekako to potegnem not, to od duševnega zdravja, kar se dogaja, ker /imam tudi starejšo sestro in ona ima tudi podobne težave in mi je predlagala/11 in mogoče tko malo od zunanjega ne ampak /drugač se mi pa zdi, da sploh ni motivacija ampak da je tko pač prišlo v navado, v rutino. Kot ta delavnica na primer. Ker kdaj se res ne počutim motivirano pa vseeno kar grem. No pa se počutim kot robot./11 Nimam pa kašne ful motivacije za šport ali pa za v hribe ali kaj takega. *Kako je pa z zaupanjem, da bo boljše, da boš našel delo ali ti pri tem pomaga kakšna vera ali iščeš smisel s pomočjo alternative, kakšnega zunanjega dejavnika ali se samomotiviraš? /To*

je odvisno bolj od dneva verjetno ja, kdaj sem res tko črnogled pa tudi na splošno tko kar se dogaja po svetu ampak po drugi strani pa optimizem./12 Ampak tko glede sebe /občutek imam, da se res malo spreminjam, se zavedam sebe preko terapije, kakšne vzorce imam pa kakšno je okolje družinsko, kaj se dogaja. Vsaj sebe probam poznat, tak čas je prišel, da sebe malo spoznam. Če sem prej tolk to zapostavljal, zdej pač na tem delam./13 Jaz imam tako mnenje no, da je psihično zdravje težje opisat, kot če te fizično nekaj boli in je tudi težje to pozdravit, ker je globlje v tebi. Če bi se čez noč zgodil čudež in bi se zjutraj zbudil, kakšen bi bil tvoj dan? Kaj bi bilo drugačno, kaj bi počel? Ma ne vem, kakšno točno delo bi imel ampak /mogoče bi delal od doma, če pa že ne od doma, bi bil v takem kolektivu, kjer so vsi sproščeni in se štekamo. Mogoče v kašnem turizmu/22 ne vem, nisem prav prepričan,/ če bi živel, bi nekje sam, mogoče kakšna bajtica nekje na samem potem pa zadaj kakšen gozd, da se lahko greš sprehodit pa te nobeden ne moti pa mogoče kakšne živali bi imel./23

3.5.2. Izbor pomembnih delov besedila in odprto kodiranje izjav

Po označenih pomembnih delih besedila, ki so se nanašali na raziskovalne teme, sem izjave intervjuvancev izpisala v tabelo in jim pripisala kode. V levem stolpcu sem za večjo preglednost številčno označila izjavo, ki se je nanašala na določeno temo. V srednjem stolpcu sem izpisala sestavni del intervjuja, v desnem stolpcu sem izjavam pripisala kode.

Tabela 2: Primer analize intervjuja

Tema	Sestavni del intervjuja	Kode
1/Izobrazba	/imam prvo stopnjo narejeno, anglistiko pa japonologijo na Filofaksu./1 /Diplomirani jezikoslovec in japonolog./1	- Narejena prva stopnja – študij anglistike in japonologije na Filozofski fakulteti - Diplomirani jezikoslovec in japonolog

2/Materialno stanje	<u>/Nimam več statusa../2</u> <u>/..tisti šiht sem probal in moram dobit zdej še plačan../2</u>	- Brez statusa - Poskusno delal dva tedna
3/Finančna strategija	<u>/..živim pri starših in hvala bogu imata oba službo../3</u>	- Živi doma na račun staršev
4/Finančna strategija	<u>/Doma pomagam, ker imamo tudi malo kmetije in to je dobro, da ne rabimo toliko zapraviti za hrano, ker imamo nekaj doma. In malo pomagam no, malo fizičnega dela, sej ni neki dost ampak tko pomagam kakšno uro, dve in to je to ampak tko malo, da se navadim, sej mal kmetije../4</u>	- Pomaga doma na kmetiji/vir hrane
5/Vpliv "črne luknje" na življenje	<u>/Trenutno v partnerski zvezi nisem, razmišljam ali bi se sploh podal v partnersko zvezo../5</u> <u>/Ma ja, na žalost jaz v tem vidim malo ovire in bi se v tem ful sekiral, bi mi bila to ovira (finance), sej vem, da tudi dnar ni vse ne ampak skos pride nekaj vmes ne, vsaj po moje../5</u>	- Samski - Trenutno finančno stanje je ovira za začetek partnerskega odnosa
6/Vpliv "črne luknje" na življenje	<u>/Zdej jaz tudi tko no, je tudi malo krivde prisotne ne, da bi zdej skos starše za denar prosil. Sej starši mi kdaj dajo ne, tko mal ne, brez da bi prosil ampak meni je malo tko no, okei sej sprejemem že ampak počutim se malo krivo. Ampak ja sej lej, jaz probam vsaj pač malo pomagat ali pa karkoli, da pospravim posodo, ko jih ni doma, da vsaj malo prispevam, da ko jih ni doma, kaj naredim in tko. Ja, veš, ker sej mogoče se samo jaz tko nelagodno počutim in imam občutek</u>	- Prisoten občutek krivde zaradi izposoje denarja pri starših - Staršem pomaga pri hišnih opravilih v zameno za finančno pomoč/občutek dolžnosti

	<u>dolžnosti, sej ne vem, kako oni razmišljajo.</u> <u>/6</u>	
7/Vpliv "črne luknje" na življenje	<u>/Je nekako tko no, večinoma na čakanju ampak poskusim tudi nekako tko, kot sem rekel no, se s sabo ukvarjat ampak seveda spet gledam skozi dnar. Pa ne vem no, če bi se lahko to štelo za hobi no ampak hodim na takšne delavnice, kot je ta, hobiji pa bolj bežno no./7</u> <u>/kakšne igre igram dost. Berem tudi kaj ampak bolj občasno pa nadaljevanke tudi gledam tisto, kaj je že Game of Thrones. Ko sem pri stari mami, ki ima kmetijo, me vrtnarjenje tudi zanima pa mi stari ata, kaj o tem pove, ko sem pri njem. Take alternativne zadeve me zanimajo pa na youtube gledam dosti o samopomoči pa kakšne meditacije./7</u>	- Večinoma je življenje na čakanju - Poskuša se ukvarjati s seboj - Obiskuje delavnice za delo na sebi - Igra igrice, bere, gleda nadaljevanke - Vrtnari na kmetiji - Spremlja videoposnetke o samopomoči na youtube, meditacije
8/Vpliv na psihično počutje	<u>Ja, prišlo je to obdobje, ne vem ali kruta realnost ali ne vem, še sam ne vem ampak se je kar naenkrat v meni nekaj spremenilo./8/..malo se bojujem z depresijo./8</u> <u>/..probam sebe odkrit kot prvo, da sploh vem, kako delujem, kako se sploh zavedam, prej se tega nisem zavedal, zdej se pa malo bolj. Hodim tudi na psihoterapijo. Tako da te delavnice so ful fajn ampak večino časa se mi pa zdi pa tko apatija pa otopelost ane pa tko. Pa tudi doma me vprašajo tko, a si kej gledal okrog (za delo), meni je pa kar malo neprijetna tema to za govorit./8</u>	- Kruta realnost po faksu, nekaj se je v njem spremenilo - Bojuje se z depresijo - Poskuša sebe spoznat, kako deluje, zavedanje samega sebe - Obiskuje psihoterapijo in delavnice (ZPM) - Občutek otopelosti in apatije - Vprašanja o iskanju dela so neprijetna

	<u>/Ja, nekako una jeza pa frustracije ven butnejo./8</u> <u>/.imam tudi malo tega ja, anksioznosti./8</u>	tema, ki se je doma izogiba - Občuti jezo in frustracijo zaradi situacije - anksioznost
9/Vpliv na psihično počutje	<u>/Samo pri meni gre zelo počasi, kolk je zdej, že ene tri leta približno ampak ja, sej, če pogledam na celo življenje, zdej je pač to prišlo. Zdej pač tko se ni izšlo, bo pa potem kaj naprej ne./9</u> <u>Ja, mogoče sem malo obtičal na mestu ampak zdej se premikam naprej./9</u>	- tri leta se že bojuje z depresijo, ker se ni izšlo vse po načrtih/faks, delo - občutek, da je obtičal na mestu, počasi se premika naprej
10/Vpliv na psihično počutje	<u>/Ta kriza pa je dost služb šlo in se je treba bolj ukvarjat sam s sabo. Ker prej je vse tko navzven šlo, vse je bilo tko v redu, zdej je pa več ljudi brez služb in po moje je to tudi s tem povezano. In hočeš, nočeš, se moraš s tem ukvarjat, sej zdej to ni neki čirule, čarule ampak to je pač neki noter ne in so različni načini od raznih terapij, delavnic, meditacij, itd../10</u>	- gospodarska kriza, pomanjkanje delovnih mest vpliva na duševno zdravje - ostaneš brez dela in si primoran se ukvarjat sam s seboj - preizkuša različne načine, da si pomaga; terapije, delavnice, meditacije
11/Motivacija	<u>/niti ni bilo kakšne tko 100% zavestne odločitve. Mogoče od takrat, ko sem imel res hude težave, ko me je stiskalo v trebuhu, ko nisem mogel spat enkrat poleti, mogoče je</u>	- ni bilo 100% zavestne odločitve, da si pomaga - ko je bilo res hudo in ga je stiskalo v trebuhu, ko ni mogel

	<u>bilo res tisto, da sem se mogoče sam pri sebi odločil./11</u> <u>/..imam tudi starejšo sestro in ona ima tudi podobne težave in mi je predlagala./11</u> <u>/..drugač se mi pa zdi, da sploh ni motivacija ampak da je tko pač prišlo v navado, v rutino. Kot ta delavnica na primer. Ker kdaj se res ne počutim motivirano pa vseeno kar grem. No pa se počutim kot robot./11</u>	spati, se je pri sebi odločil za pomoč - starejša sestra s podobnimi težavami mu je predlagala, da poišče pomoč - sam ne bi rekel, da ima motivacijo za delo na sebi/obiskovanje delavnic ampak je to postala bolj rutina
12/Motivacija	<u>/To je odvisno bolj od dneva verjetno ja, kdaj sem res tko črnogled pa tudi na splošno tko kar se dogaja po svetu ampak po drugi strani pa optimizem./12</u>	- motivacija je odvisna od dneva, občasno je črnogled tudi zaradi družbenega dogajanja - po drugi strani je optimist
13/Motivacija	<u>/..občutek imam, da se res malo spreminjam, se zavedam sebe preko terapije, kakšne vzorce imam pa kakšno je okolje družinsko, kaj se dogaja. Vsaj sebe probam poznat, tak čas je prišel, da sebe malo spoznam. Če sem prej tolk to zapostavljal, zdej pač na tem delam./13</u>	- občutek, da se spreminja, zaveda samega sebe s pomočjo terapije, odkriva družinske vzorce - dela na sebi
14/Motivacija	<u>/Te delavnice (Dobro sem), ker sem se res ujel dobro z vsemi puncami/14</u>	- pomagajo mu delavnice Dobro sem - dobro se je ujel s puncami, ki jih je spoznal na delavnici

15/Motivacija	<u>/In terapija tudi pa jaz imam srečo no, ker je samo en prijatelj ampak je res ful dober prijatelj./15</u>	- pomaga mu psihoterapija - ima srečo, ker ima res dobrega prijatelja, ki mu stoji ob strani
16/Motivacija	<u>/Ker drugač imam pa precej enolično življenje, skoz doma in na računalniku pa ne veš, kaj bi sam s sabo zato pa tudi hodim na terapije pa take delavnice. Sebe bi rad spoznal no, ker sebe ful ne poznam dovolj./16</u>	- enolično življenje, ne ve, kaj bi sam s seboj zato obiskuje delavnice - rad bi se bolj spoznal
17/Samoiniciativnost	<u>/Saj potem 2014, ko sem diplomiral, sem hotel it naprej na magisterij samo sem obupal po enih treh mesecih, ker mi ni šlo več, sem padel ven iz ritma in sem se pač več začel ukvarjat sam s seboj. Tko in zato tudi na take delavnice zdej hodim (Projekt Dobro sem, ZPM)./17</u>	- nadaljeval na magisteriju vendar obupal in se začel ukvarjati s seboj/delo na sebi - začel obiskovat delavnice Dobro sem
18/Samoiniciativnost	<u>/Ampak sej drugač sem celo dobil nek shit ampak to je bilo tko samo za polovičen delovni čas pa še to samo za dva tedna./18</u>	- dobil delo za dva tedna
19/Samoiniciativnost	<u>/...sem razmišljal tko v stilu prevajanja ja/19.</u> <u>/Sem začel tudi jaz razmišljat o tem in ja sem začel malo brat o tem in baje, da je dost težko no in vsi želijo, da imaš svoj sp in jaz se tega tko malo bojim no./19</u>	- razmišljal, da bi delal kot prevajalec - razmišljal, da bi odprl SP

20/Samoinici ativnost	<u>/Tko da, ja no mogoče se bom zdel malo taka izgubljena duša ampak po moje je tko prišlo no, da sem se začel več s sabo ukvarjat tudi če je malo pozen ma boljše zdej, kot pa nikoli./20</u>	- na to obdobje poskuša gledati, kot na čas za delo na sebi
21/Samoinici ativnost	<u>/Ja, probam tudi izven moje smeri, sem si dal v glavo tko no, da ne iščeš recimo samo za prevajalca ampak tudi kakšne druge branže, ki mi je faks dal tko pasivno znanje, pisat kakšne eseje pa tko no./21</u>	- išče delo tudi izven svoje smeri
22/Želje in koraki za njihovo uresničitev	<u>/mogoče bi delal od doma, če pa že ne od doma, bi bil v takem kolektivu, kjer so vsi sproščeni in se štekamo. Mogoče v kašnem turizmu./22</u>	- želel bi delati od doma - delal bi v kolektivu, kjer bi bili sproščeni in bi se razumeli - delal bi v turizmu
23/Želje in koraki za njihovo uresničitev	<u>/..če bi živel, bi nekje sam mogoče kakšna bajtica nekje na samem potem pa zadaj kakšen gozd, da se lahko greš sprehodit pa te nobeden ne moti pa mogoče kakšne živali bi imel./23</u>	- živel bi na samem v hišici blizu gozda

3.5.3. Izjave, urejene po kodah

V tej fazi sem za vsak tematski sklop naredila tabelo, v kateri sem kodam določila pojme in nadpojme. V vsaki tabeli sem izpisala izjave vseh osmih intervjuvancev.

Tabela 3: Primer skupnih kod, urejenih v tabele

Finančna strategija			
Številka intervjuja	Kode	Pojmi	Nadpojmi
1	- Živi doma na račun staršev	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Hotel mama - Ne čuti pomanjkanja zaradi finančne podpore staršev	Finančna podpora staršev	Finančna strategija
2	- Živi doma na račun staršev	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Preživlja se z delom preko študentskega servisa ali z delom na črno	Študentsko delo in delo na črno	Finančna strategija
	- Pazljiv z našparanim denarjem zaradi negotove prihodnosti	Racionalna porazdelitev dohodka	Finančna strategija
3	- Živi doma na račun staršev	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Pomaga doma na kmetiji/vir hrane	Družinsko delo/družinski pomočnik/neplačano	Finančna strategija
4	- V iskanju prve zaposlitve	Aktivno iskanje zaposlitve	Finančna strategija

	- Živi doma pri starših	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Opravlja priložnostna dela/pomoč sorodnikom	Družinski pomočnik + priložnostna dela	Finančna strategija
5	- Živi pri teti skupaj z bratom	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Prejema dohodek/denarno pomoč s strani staršev	Finančna podpora staršev	Finančna strategija
	- Dohodek si razporedi tako, da lahko plačuje položnice za telefon in prehrano - Vsak mesec nekaj denarja nameni sebi; obleka, zabava - Izleta ali potovanja si ne more privoščiti	Racionalna porazdelitev dohodka	Finančna strategija
6	- Razmišlja o nadaljevanju študija na podiplomskem programu	Nadaljevanje študija	Finančna strategija
	- V aktivnem iskanju dela	Aktivno iskanje zaposlitve	Finančna strategija

	- Družinski pomočnik v družinskem podjetju/neplačano delo	Družinski pomočnik	Finančna strategija
	- Denarna pomoč staršev/mama	Finančna podpora staršev	Finančna strategija
	- Živi doma pri starših	Živi pri starših, sorodnikih	Finančna strategija
	- Nadaljevanje študija na podiplomskem programu, kot način preživetja	Nadaljevanje študija	Finančna strategija
7	- Pripravnica na CSD - Pripravništvo za eno leto, minil drugi mesec	Zaposlena/2. mesec	Finančna strategija
	- Bila 100% odvisna od staršev - Imela je preživnino od staršev 450 evrov - 450 evrov na mesec ni bilo dovolj - Ne ve, kako lahko preživiš s 400 evri	Finančna podpora staršev	Finančna strategija

	na mesec, eni lahko, ona ne more - Tudi ko je imela študentsko plačo/študentsko delo pred pripravniško, minimalca tri mesece, so ji morali starši še vedno zraven dajati		
8	- Preživlja se s študentskim delom zadnjih 6 let	Študentsko delo	Finančna strategija
	- Družina nudi finančno podporo	Finančna podpora staršev	Finančna strategija

Za lažjo preglednost sem izpisala vsak skupen pojem iz razpredelnice in pod njim po alinejah naštel vse izjave intervjuvancev, ki se nanj nanašajo. Vsaka izjava je na koncu označena z oklepajem in v njem zaporedno številko intervjuvanca.

c) Finančna strategija

Živi pri starših, sorodnikih:

- Živi doma na račun staršev (1)
- Živi doma na račun staršev (2)
- Živi doma na račun staršev (3)
- Živi doma pri starših trenutno (4)
- Živi pri teti skupaj z bratom (5)

- Živi doma pri starših (6)

Finančna podpora staršev:

- Hotel mama (1)
- Ne čuti pomanjkanja zaradi finančne podpore staršev (1)
- Prejema dohodek/denarno pomoč s strani staršev (5)
- Denarna pomoč staršev/mama (6)
- Bila 100% odvisna od staršev (7)
- Imela je preživnino od staršev 450 evrov (7)
- 450 evrov na mesec ni bilo dovolj (7)
- Ne ve, kako lahko preživiš s 400 evri na mesec, eni lahko, ona ne more (7)
- Tudi ko je imela študentsko plačo/študentsko delo pred pripravniško, minimalca tri mesece, so ji morali starši še vedno zraven dajati (7)
- Družina nudi finančno podporo (8)

Študentsko delo in delo na črno:

- Preživlja se z delom preko študentskega servisa ali z delom na črno (2)
- Preživlja se s študentskim delom zadnjih 6 let (8)

Racionalna porazdelitev dohodka:

- Pazljiv z našparanim denarjem zaradi negotove prihodnosti (2)
- Dohodek si razporedi tako da lahko plačuje položnice za telefon in prehrano (5)
- Vsak mesec nekaj denarja nameni sebi; obleka, zabava (5)
- Izleta ali potovanja si ne more privoščiti (5)

Družinsko delo/družinski pomočnik/neplačano:

- Pomaga doma na kmetiji/vir hrane (3)

- Opravlja priložnostna dela/pomoč sorodnikom (4)
- Družinski pomočnik v družinskem podjetju/neplačano delo (6)

Aktivno iskanje zaposlitve:

- V iskanju prve zaposlitve (4)
- V aktivnem iskanju dela (6)

Nadaljevanje študija:

- Razmišlja o nadaljevanju študija na podiplomskem programu (6)
- Nadaljevanje študija na podiplomskem programu, kot način preživetja (6)

Zaposlena/2. mesec:

- Pripravnica na CSD (7)
- Pripravištvu za eno leto, minil drugi mesec (7)
- Zdaj ima pripravniško plačo in je v redu (7)

3.5.4. Sumarna tabela intervjujev

	1	2	3	4	5	6	7	8
BIOGRAFSKI PODATKI	27 Ž Nova Gorica	27 M Levpa	26 M Brezovica pri Ljubljani	26 Ž Ljubljana	28 Ž Ljubljana	26 Ž Unec	25 Ž Vikrče	28 M Nova Gorica
IZOBRAZBA	Evropska pravna fakulteta - študij prava in menedžmenta/Diplomirana pravica (UN)/diplomiral leta 2013 Prva stopnja + Zaključevanje druge stopnje	Fakulteta za pomorstvo in promet – študij tehnologije in prometne logistike Nedokončana prva stopnja	Filozofska fakulteta – študij anglistike in japonologije Diplomirani jezikoslovec in japonolog (UN)/diplomiral leta 2014 Prva stopnja	Fakulteta za družbene vede – študij družboslovja in informatike Magistrica družboslovne informatike/diplomiral leta 2015 Druga stopnja	Fakulteta za socialno delo Diplomirana socialna delavka (UN)/diplomiral leta 2014 Prva stopnja + Zaključevanje druge stopnje	Fakulteta za socialno delo Diplomirana socialna delavka (UN)/diplomiral leta 2016 Prva stopnja	Fakulteta za socialno delo Magistrica socialnega dela/magistrala leta 2016 Druga stopnja	Fakulteta za varnostne vede Diplomirani varstvoslovec (UN)/diplomiral leta 2012 Prva stopnja + Zaključevanje druge

MATERIALNO STANJE	Nezaposlena	Študentsko delo Prihranjen denar	Nezaposlen	Nezaposlena pripravnica	Nezaposlena Preživlja se s socialno denarno pomočjo	Nezaposlena Finančna stiska Prihranjen denar	Zaposlena/ pripravnica Stanovanje od staršev (položnice + prehrana)	Študentsko delo Stanovanje od staršev (položnice + prehrana)
FINANČNA STRATEGIJA	Živi doma na račun staršev »Hotel mama« Ne čuti pomanjkanja zaradi finančne podpore staršev	Študentsko delo in delo na črno Živi doma na račun staršev Racionalna porazdelitev dohodka	Živi doma na račun staršev Pomaga doma na kmetiji	Živi doma pri starših Opravlja priložnostna dela/pomoč sorodnikom	Živi pri teti skupaj z bratom Prejema denarno pomoč s strani staršev Racionalna porazdelitev dohodka	Živi doma pri starših Denarna pomoč staršev Družinski pomočnik v družinskem podjetju/neplačano delo Nadaljevanje študija kot način preživetja	Finančna podpora staršev	Študentsko delo Preživlja se s študentskim delom zadnjih 6 let Družina nudi finančno podporo

VPLIV »ČRNE LUKNJE« NA ŽIVLJENJE	Samska	Negotova	Trenutno	Občutek	Partner	Finančna	Finančna	Stanovanjsk
	Preobremenjena s študijem	prihodnost vpliva na možnost partnerskega odnosa	finančno stanje je ovira za začetek partnerskega odnosa	krivde zaradi finančne podpore staršev	»stane«, nima možnosti, da bi vlagala v njuno zvezo	situacija vpliva na partnerstvo	situacija ni nikoli vplivala na partnerstvo	a problematika, če nimaš službe, niti ne ve, kje začet
	Večinoma je doma in čaka na korak naprej	Živi polno življenje brez odrekanja	Občutek krivde zaradi finančne podpore staršev	S fantom že 5 let skupaj in skupaj igrata igrice, gresta ven na sprehod, ne hodita ven zato ni finančnega bremena	Finančno stanje vpliva na kvaliteto življenja, odvisnost od denarne pomoči	Več možnosti, da se skregaš, če si brezposeln	Vplivalo bi v smislu da če bi imela partnerja, si ne bi družine ustvarjala v tem času	Celo življenje je na čakanju do pogodbe, do zaslužka, ki predstavlja socialno varnost in je predpogoj za ustvarjanje družine in za gradit življenje
		Nesproščen zaradi negotove prihodnosti	Večinoma je življenje na čakanju	Poskuša se s seboj ukvarjat	Občutek prikrajšanosti, negativen vpliv na počutje in zdravje, v čakanju na boljše čase	Negativen vpliv na počutje in zdravje	Pri njej ni bilo tako da bi bilo vse »na čakanju«, le želela je, da bi bilo tega obdobja že enkrat konec	

				načina druženja/igran je igrice				
VPLIV NA PSIHIČNO POČUTJE	Občutek negotovosti Občutek neuspeha, nesamostojnost	Občutek neuspeha Občutek negotovosti	Občutek neuspeha Duševna stiska, delo na sebi	Občutek neuspeha Duševna stiska Delo na sebi	Občutek negotovosti, občutek neuspeha, upad motivacije, duševna stiska	Občutek neuspeha Duševna stiska Negativen vpliv na samopodobo	Občutek neuspeha Upad motivacije Duševna stiska Negativen vpliv na samopodo bo	Občutek neuspeha, upad motivacije, duševna stiska, negativen vpliv na samopodobo

MOTIVACIJA	Samomotivacija	Samomotivacija	Samomotivacija	Možnost zaposlitve vir motivacije	Samomotivacija	Samomotivacija	Samomotivacija	Samomotivacija
	Podpora prijateljev	Podpora prijateljev	Podpora družine, prijateljev Delo na sebi	Podpora dužine, partnerja Samomotivacija Delo na sebi Prostočasno udejstvovanje	Možnost zaposlitve vir motivacije Prostočasno udejstvovanje Podpora prijateljev, družine, podpora mentorice na ZRSZ	Prostočasno udejstvovanje Delo na sebi Nadaljevanje študija vir motivacije	Možnost zaposlitve vir motivacije Podpora prijateljic, družine, prostočasno udejstvovanje Začasna zaposlitev in s tem občutek uspeha kot vir motivacije	Podpora družine Prostočasno udejstvovanje

SAMOINICIATIVNOST	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve	Iskanje zaposlitve
	Prostovoljno delo Želja po psihološki podpori	Delo v tujini Delovne izkušnje	Želja po psihološki podpori Samozaposlitev	Delovne izkušnje Plan b Želja po psihološki podpori	Prostovoljno delo Delo na sebi Samozaposlitev, delo v tujini Želja po psihološki podpori	Prostovoljno delo Samozaposlitev Zastavljeni koraki do cilja Želja po psihološki podpori	Prostovoljno delo Želja po psihološki podpori	Plan b

ŽELJE IN KORAKI ZA URESNIČITEV	Samostojno stanovanje	Zajtrk s partnerico	Delati od doma	Sanjska služba je biti	Živela bi nekje na nekje	Živela bi nekje v tujini	Ima denar za bencin,	Če bi se zgodil čudež,
	Fajn službo Končat magistrsko Poslati mail delodajalcu	Delavnik od 8-16 Delal bi nekaj v svoji smeri/ logistika, nabava, komercialist v podjetju Išče načine do zaposlitve s pomočjo vez preko kolegov	Delo v turizmu Sproščen kolektiv, kjer bi se razumeli Živel bi na samem v hišici blizu gozda	profesorica ali raziskovalka na faksu Delo na področju družboslovne informatike Prvi korak je pogovor z mentorjem za usmeritev naprej	morju S kolesom bi se odpeljala v službo/delo z otroci Partnerja ne vidi, predstavlja pa si svoje stanovanje, kjer je sama in ima mir V Belgiji bo delo z otroci, kar bo prvi korak v tej smeri	v eni majhni leseni hiški v vasi Izvajala bi družinsko terapijo Prvi korak je študij in družinska terapija	da gre z avtom do službe Dela do 16h na CSD/ varstvo otrok in mladostnikov le da ima že strokovni izpit ZUP Ko pride domov ima doma dva otroka in moškega in grejo skupaj na Šmarno	bi zadel evro jackpot Odprl bi svoje podjetje in se ukvarjal z avtomobili, obnova starih avtomobilov do prodaje, vzdrževanja, servisa in dirkanja v zelo strogih kriterijih

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

Rezultate sem izpisala iz tabel, v katerih so urejene izjave intervjuvancev pod skupnimi pojmi (glej zgoraj, tabela 3). Vsak tematski sklop, ki sem ga raziskovala, sem razdelila na skupne pojme, ki so se pojavili in pod njimi zapisala izjave intervjuvancev z njihovimi besedami, spremenjenimi v 3. osebo. Na koncu vsake izjave je v oklepaju zapisana zaporedna številka, ki označuje številko intervjuvanca oziroma intervjuja.

4.1. Izobrazba

Vseh osem intervjuvancev je bilo vključenih v univerzitetni proces izobraževanja. Z izjemo intervjuvanca, ki je v zaključevanju dodiplomskega programa, so ostali diplomirali leto nazaj in se nekateri odločili za nadaljevanje študija na podiplomskem programu. Izobrazbo kot spremenljivko sem razdelila na štiri skupne pojme; 1) Prva stopnja + Zaključevanje druge stopnje, 2) Prva stopnja, 3) Druga stopnja in 4) Nedokončana prva stopnja.

1) Prva stopnja + Zaključevanje druge stopnje

V procesu zaključevanja študija na podiplomskem programu/magistrski študij so bili v času raziskave trije intervjuvanci; Evropska pravna fakulteta/študij prava in menedžmenta/univerzitetni študij (1), zaključuje študij (1), v pisanju magistrske naloge (1), druga intervjuvanka, ki končuje magisterij za socialno delo (5), piše magistrsko (5) in tretji intervjuvanec; Fakulteta za varnostne vede/magisterij bolonjskega študija (8), ki piše magisterij iz zavarovalniške goljufije (8).

2) Prva stopnja

Dva intervjuvanca sta zaključila prvo stopnjo univerzitetnega študija; narejena prva stopnja/študij anglistike in japonologije na Filozofski fakulteti (3), diplomirani jezikoslovec in japonolog (3) in zaključila dodiplomski študij socialnega dela (6).

3) Druga stopnja

Dve intervjuvanki sta zaključili študij na podiplomskem programu; končana druga stopnja študija na FDV (4), magistra družboslovne informatike (4) in magistra socialnega dela (7).

4) Nedokončana prva stopnja

Zgolj en intervjuvanec je v procesu zaključevanja študija na dodiplomskem programu; Fakulteta za pomorstvo in promet/študij tehnologije in prometne logistike/univerzitetni študij (2), mora napisati diplomo in opraviti prakso (2).

4.2. Materialno stanje

Več kot polovica intervjuvancev je nezaposlena. Dva se preživljata s študentskim delom kljub dejstvu, da imata več kot 26 let in zgolj ena intervjuvanka je v delovnem razmerju, kot pripravnica za leto dni. Skupni pojmi, ki so se pojavili pod spremenljivko materialno stanje, so naslednji; 1) Nezaposlen/nezaposlena, 2) Prihranjen denar, 3) Socialna denarna pomoč, 4) Finančna stiska in 5) Živi v svojem stanovanju/od staršev.

1) Nezaposlen/nezaposlena

Pet intervjuvancev je ob vprašanju materialnega stanja poročalo o problematiki nezaposlenosti in slabem materialnem stanju; nič dohodkov (1), brez statusa (3), poskusno delal dva tedna (3), dohodkov nima nič (4), ne dela nič (5), pred tem delala preko študentskega servisa (5), trenutno brez statusa, vpisana na zavodu za zaposlovanje (6), trenutno je brez dela, prijavljena na zavodu (6), brez socialne denarne pomoči (6), brez prihodkov (6). Sedma intervjuvanka je poročala o obdobju pred pripravniškim delom; maja 2015 izgubila zadnjo študentsko službo (7), od maja do decembra je bila brez dela (7), ful je iskala delo ampak ni vedela ali naj išče redno ali študentsko (7).

2) Prihranjen denar

Dva intervjuvanca sta omenila, da imata prihranjen denar, ki sta ga prejela bodisi s študentskim delom bodisi s strani staršev, kot finančno podporo; veliko delal preko študenta zato si lahko privošči potovanje (2) in nekaj denarja ima prihranjenega (6).

3) Socialna denarna pomoč

Peta intervjuvanka je povedala, da je njen edini vir dohodka socialna denarna pomoč; preživlja se s socialno denarno pomočjo (5).

4) Finančna stiska

Intervjuvanka 6 je poročala o finančni stiski, ki jo doživlja tudi njena družina; oče bolan, brez dohodkov (6), družina brez dohodkov (6), brat zaposlen v trgovini ampak ker je novo podjetje

vrača denar nazaj (6), starša invalidsko upokojena (6), oče bo moral v dom (6), finančna stiska (6).

5) Živi v svojem stanovanju/od staršev

Intervjuvanca 7 in 8 sta povedala, da živita »na svojem«, kjer jima ni potrebno plačevati najemnine ampak le mesečne stroške stanovanja ter prehrano; živi v svojem stanovanju, mora plačevati položnice in s 450 evri je bilo grozno (7) in živi v stanovanju od staršev (8), najemnine ni potrebno plačevati (8), plačuje stroške in hrano (8).

4.3. Finančna strategija

Glede na visoko število brezposelnosti med izbranimi intervjuvanci in posledično slabem materialnem stanju so različne finančne strategije, ki so jih intervjuvanci ubrali, ključnega pomena za preživetje. Finančne strategije kot odgovor na dano situacijo so intervjuvanci navedli; 1) Živi pri starših, sorodnikih, 2) Finančna podpora staršev, 3) Študentsko delo in delo na črno, 4) Racionalna porazdelitev dohodka, 5) Družinsko delo, 6) Aktivno iskanje zaposlitve, 7) Nadaljevanje študija in 8) Zaposlitev.

1) Živi pri starših, sorodnikih

Šest intervjuvancev je povedalo, da si glede na trenutno materialno stanje, ne more privoščiti samostojnega bivanja v najemniškem stanovanju/hiši, kaj šele nakupa nepremičnine zato je njihova trenutna finančna strategija, s katero tudi nekaj prihrani, bivanje doma pri starših; živi doma na račun staršev (1,2,3,4,6) ali pri sorodnikih; živi pri teti skupaj z bratom (5).

2) Finančna podpora staršev

Pet intervjuvancev je poročalo o denarni podpori, ki jo prejemajo s strani staršev; hotel mama (1), ne čuti pomanjkanja zaradi finančne podpore staršev (1), prejema dohodek/denarno pomoč s strani staršev (5), denarna pomoč staršev/mama (6), bila 100% odvisna od staršev (7), imela je preživnino od staršev 450 evrov (7), 450 evrov na mesec ni bilo dovolj (7), ne ve, kako lahko preživiš s 400 evri na mesec, eni lahko, ona ne more (7), tudi ko je imela študentsko plačo/študentsko delo pred pripravniško, minimalca tri mesece, so ji morali starši še vedno zraven dajati (7) in družina nudi finančno podporo (8).

3) Študentsko delo in delo na črno

Intervjuvanca 2 in 8 sta poročala, da se kljub svoji starosti, ki je nad 26 let, preživljata z delom preko študentskega servisa in s priložnostnim delom na črno; preživlja se z delom preko študenta ali delom na črno (2) in preživlja se s študentskim delom zadnjih 6 let (8).

4) Racionalna porazdelitev dohodka

Dva intervjuvanca sta kot finančno strategijo, s katero skušata nadzirati trenutno situacijo, navedla pazljivo ravnanje z denarjem, ki ga imata; pazljiv z našparanim denarjem zaradi negotove prihodnosti (2), dohodek si razporedi tako da lahko plačuje položnice za telefon in prehrano (5), vsak mesec nekaj denarja nameni sebi; obleka, zabava (5), izleta ali potovanja si ne more privoščiti (5).

5) Družinsko delo

Trije intervjuvanci so delo družinskega pomočnika navedli, kot način za dodaten vir zaslužka v finančnem smislu ali v obliki osnovnih življenjskih dobrin; pomaga doma na kmetiji/vir hrane (3), opravlja priložnostna dela/pomoč sorodnikom (4) in družinski pomočnik v družinskem podjetju/neplačano delo (6).

6) Aktivno iskanje zaposlitve

Intervjuvanki štiri in šest sta povedali, da sta glede na slabo materialno stanje in brezposelnost, v aktivnem iskanju zaposlitve; v iskanju prve zaposlitve (4) in v aktivnem iskanju dela (6).

7) Nadaljevanje študija

Intervjuvanka 6 je možnost nadaljevanja študija na podiplomskem programu in s tem možnost dela preko študentskega servisa navedla, kot finančno strategijo preživetja; razmišlja o nadaljevanju študija na podiplomskem programu (6) in nadaljevanje študija na podiplomcu kot način preživetja (6).

8) Zaposlitev

Intervjuvanka 7 je kot najučinkovitejšo finančno strategijo navedla prvo zaposlitev za eno leto, ki jo je dobila, kot pripravnica v socialnem varstvu; pripravnica na CSD (7), pripravništvo za eno leto, minil drugi mesec (7) in zdaj ima pripravniško plačo in je v redu (7).

4.4. Vpliv »črne luknje« na življenje

Črna luknja, metaforično oriše obdobje, v katerem smo se znašli mladi. Oteženo napredovanje od študentskih let in študentskega dela v odraslo življenje in z njim ustvarjanje kariere, povzroča nemalo frustracij, s katerimi se mladi srečujemo. Ob vprašanju na katera življenjska področja vpliva obdobje »črne luknje« in na kakšen način, so intervjuvanci izpostavili izrazit vpliv na 1) Partnersko razmerje, občutno slabša je 2) Kvaliteta življenja, intervjuvanci se srečujejo z občutki krivde in nemoči; 3) Občutek krivde zaradi finančne podpore staršev, 4) Občutek nemoči, prikrajšanosti. Prav tako so poročali o finančni nesamostojnosti; 5) Odvisnost od denarne pomoči/finančna nesamostojnost, prehodno obdobje, ki je vedno daljše povzroča občutja stagnacije; 6) Stagnacija, s katere se skušajo »rešiti« z ukvarjanjem sami s seboj; 7) Delo na sebi. Intervjuvanci so poročali tudi o negativnem vplivu »črne luknje« na psihično in fizično počutje; 8) Negativen vpliv na počutje in zdravje, o vplivu na možnosti za ustvarjanje družine; 9) Vpliv na ustvarjanje družine in o stanovanjski problematiki, s katero se srečujejo; 10) Stanovanjska problematika.

1) Vpliv na partnersko razmerje

Več kot pol intervjuvancev je poročalo o vplivu obdobja »črne luknje« na partnerski odnos/prijateljski odnos ali na njegov začetek. Dva intervjuvanca sta ob vprašanju vpliva obdobja na partnerstvo povedala, da trenutno nista v partnerskem razmerju tudi zaradi obdobja v katerem sta; samska/i (1, 3), intervjuvanka 5 je poročala, da je trenutno v odprtem odnosu; trenutno v odprti zvezi (5). Dva intervjuvanca sta povedala; negotova prihodnost ima vpliv na partnerski odnos/začetek odnosa (2) in trenutno finančno stanje je ovira za začetek partnerskega odnosa (3). Intervjuvanka 4 je povedala, da denar ni ovira v partnerskem in prijateljskih odnosih vendar zgolj zato, ker so to že dolgotrajni in stabilni odnosi, kjer so izbrali načine druženja, za katere ni potreben denar; denar je ne omejuje pri partnerstvu in prijateljih, jo razumejo (4), prijateljica pride k njej na kavo, običajno ne hodita ven na kavo (4), s fantom že pet let skupaj in skupaj igrata igrice, gresta ven na sprehod, ne hodita ven zato ni finančnega bremena (4), z drugo prijateljico se družijo preko igranja igrice/team speak, kjer se lahko pogovarjata preko igrice (4) in s prijatelji se družijo preko igranja igrice, kar je zastonj in ji je bolj blizu, kot it ven na kavo (4). Trije intervjuvanci so poročali o vplivu finančnega stanja na partnerstvo; partner »stane« (5), prevoz do partnerja, ki živi v drugem kraju stane 10 evrov (5), če bi se vozila 2x na teden je to 20 evrov (5), če prišteje skupno kosilo in pijačo je to že tretjina njenega dohodka/denarne socialne pomoči (5), tako nima možnosti, da bi vlagala v njuno zvezo, ker preveč stane (5), tudi fant je brez dela zato ji je težko, da bi jo le on obiskoval (5), ovira je tudi starost, ker nismo več najstniki, da bi nam bil sprehod dovolj (5), rabiš se nekam dat, it v kino,

na pijačo, kaj pojest, na izlet in za vse to rabiš denar (5), tudi korak naprej v zvezi ne moreš naredit, če finančno nisi zmožen (5), ne moreš se preselit v skupno stanovanje brez dohodkov oziroma vsaj en v zvezi mora imeti minimalen dohodek (5). In nadalje; finančna situacija vpliva na partnerstvo (6), če si nezaposlen, imaš več prostega časa, kar lahko povzroči, da preveč razmišljaš neumnosti (6), več možnosti, da se skregaš, če si brezposeln (6), brezposelnost je ovira v zvezi (6), če ima le en partner delo in se ponudi, da kaj financira, se počutiš neprijetno in še bolj bedno, ker nimaš keša (6). Intervjuvanka 7 je povedala, da finančna situacija ne vpliva na partnerski odnos; finančna situacija ni nikoli vplivala na partnerstvo (7) in ni tako da se ne bi spustila v partnerstvo zaradi tega ker nima službe ali redne službe ali ker še študira (7) vendar je pri tem potrebno v zakup vzeti dejstvo, da je intervjuvanka večino časa delala preko študentskega servisa, kasneje dobila zaposlitev za določen čas in hkrati ves čas prejemale finančno pomoč s strani staršev.

2) Kvaliteta življenja

Intervjuvanka 1 je pri vprašanju kvalitete življenja povedala, da je; preobremenjena s faksom (1), saj ji pisanje magistrske naloge vzame veliko časa hkrati pa išče možnost zaposlitve, kar negativno vpliva na druga področja v življenju, saj je večinoma doma in čaka na korak naprej (1). Dva intervjuvanca sta povedala, da kvaliteta življenja ni bistveno slabša; živi polno življenje brez odrekovanja (2) a je kljub temu negotov; vseeno nesproščen zaradi negotove prihodnosti (2) in ne čuti pomanjkanja prav zaradi načina druženja/igranje igrice (4), če bi se to zgodilo v času študija, ko je veliko hodila ven bi se gotovo čutila prikrajšano (4). In nadalje; finančno stanje zelo vpliva na kvaliteto življenja (5), se počuti prikrajšana/občutek prikrajšanosti (5), to obdobje je vplivalo na ful stvari (7), vedno je čakala, da bo imela redno službo in bo lahko delala veliko stvari na primer potovala (7), ko si študent imaš čas, nimaš pa denarja (7).

3) Občutek krivde zaradi finančne podpore staršev

Dva intervjuvanca sta izpostavila, da se v tem obdobju soočata z občutki krivde zaradi finančne podpore staršev ali zaradi dejstva, da še vedno živita doma; prisoten občutek krivde zaradi izposoje denarja pri starših (3), staršem pomaga pri hišnih opravilih v zameno za finančno pomoč/občutek dolžnosti (3) in občuti pritisk, ker živi doma (4).

4) Občutek nemoči, prikrajšanosti

Poleg pritiska in občutka krivde, ki ga intervjuvanci občutijo zaradi trenutne nezmožnosti samostojnega življenja in ustvarjanja karijerne poti, se soočajo tudi z občutkom nemoči in prikrajšanosti zaradi situacije, ki na trenutke deluje brezizhodna. Intervjuvanka 7 je povedala; pri njej ni bilo tako, da bi bilo vse »na čakanju«, le želela je, da bi bilo tega obdobja že enkrat konec (7), ne zato, ker ne bi živela ampak ker je imela dovolj (7), imela je občutek, da je to študentsko obdobje, kot en pobeg, da to ni realno zato je želela to končat (7), občutek, da ti je vse nekako olajšano in to ni realno (7), v življenju enkrat ne boš mogel več na bone jest pa ne boš imel poceni mesečne, poceni kart pa takih zadev (7), zdi se ji, da veliko ljudi to izkorišča (7), počutila se je kot da si ljudje mislijo, zakaj ta ženska tako dolgo študira, da naj neha že enkrat, naj gre delat, tako kot vsi ostali (7), v tem smislu se ji je zdelo nerealno, ne v smislu, da ne bi delala stvari, ki jih rada dela (7), rada bi rekla, da se ni počutila prikrajšano ampak se je (7), imela je občutek, da je kot en izmeček družbe, ki je na bone in ne daje toliko na državno blagajno, kot vsi ostali (7), šele sedaj se počuti, kot vreden član družbe (7), primerjava s trikotnikom, trg, sociala, kultura in če iz ene padeš ven, si ven, izločen (7). Intervjuvanec 8 je povedal; »črna luknja« zavirajoče vpliva na življenje (8).

5) Odvisnost od denarne pomoči/finančna nesamostojnost

Intervjuvanka 5 je povedala, da je v tem negotovem obdobju popolnoma odvisna od socialne denarne pomoči; odvisna od dvajsetega v mesecu, ko je nakazilo denarne pomoči (5), socialna denarna pomoč je edini vir dohodka (5), čeprav je denarna pomoč majhna, daje občutek varnosti (5).

6) Stagnacija

Trije intervjuvanci so izpostavili, da se zaradi dolgotrajnega »prehajanja« iz študentskega staža oziroma iz nezaposlenosti do delovnega razmerja, počutijo kot da stagnirajo; večinoma je življenje na čakanju (3), vse življenje je v fazi čakanja (5), v čakanju na boljše čase (5), celo življenje je na čakanju do pogodbe (8), na čakanju do vira zaslužka, ki predstavlja socialno varnost in je predpogoj za ustvarjanje družine in za gradit življenje (8), životari (8), životariti pomeni, da živi s 450 evri na mesec (8).

7) Delo na sebi

Intervjuvanec 3 se z nastalo situacijo sooča tako da skuša veliko časa, ki ga glede na nezaposlenost ima, usmeriti vase v smislu osebnostne rasti in drugih aktivnosti, ki mu prinašajo dobrobit; poskuša se s seboj ukvarjat (3), obiskuje delavnice za delo na sebi (3), igra igrice,

bere, gleda nadaljevanke (3), vrtnari na kmetiji (3) in gleda videoposnetke o samopomoči na youTubu, meditacije (3).

8) Negativen vpliv na počutje in zdravje

Dva intervjuvanca sta povedala, da ima obdobje »črne luknje« vpliv tako na fizično kot psihično počutje; vpliva na razpoloženje in zdravje (5), finančna situacija ovira precej (6), po naravi zelo pozitivna oseba, zdaj pa ni v redu (6).

9) Vpliv na ustvarjanje družine

Intervjuvanca 7 in 8 sta spregovorila o vplivu situacije na ustvarjanje družine; vplivalo bi v smislu, če bi imela partnerja, si ne bi šla družine ustvarjati v tem času (7), znotraj prvih treh let, ko bi sklenil pogodbo, ne bo gradil familije (8), če želiš otrokom omogočiti perspektivno prihodnost, rabiš za to denar (8), zato boš moral delat in financirat otroka dokler ne bo prišel do kruha, tako kot so z nami počeli naši starši (8), če se vdaš v usodo in zadovoljiš z minimumom avtomatično omejiš potencial svojega otroka (8), vse izven šolske dejavnosti stanejo, treningi stanejo, vse stane, bottom line je samo denar (8), neodgovorno je, da zaradi tega, ker ti nisi sposoben nečesa, omejiš tudi svoje otroke na povprečno življenje (8).

10) Stanovanjska problematika

Intervjuvanec 8 je izpostavil tudi stanovanjsko problematiko, ki je posledica težkega vstopa na trg dela; stanovanjska problematika, če nimaš službe, niti ne ve, kje začeti (8).

4.5. Vpliv na psihično počutje

Vseh osem intervjuvancev si je enotnih v dejstvu, da ima obdobje »črne luknje« negativen vpliv na psihično počutje, ki rezultira kot; 1) Občutek negotovosti, 2) Občutek neuspeha, 3) Nesamostojnost, 4) Duševna stiska, 5) Delo na sebi/terapija, 6) Upad motivacije in kot vpliv na samopodobo; 7) Samopodoba.

1) Občutek negotovosti

Intervjuvanci 1,2 in 5 so poročali o občutjih negotovosti; groza, ker ne ve ali bo našla zaposlitev ali ne (1), stres, ker ne veš, kaj bo (1), strah zaradi finančnega preživetja v prihodnje (1), moreči občutki zaradi negotove prihodnosti (2), kdaj ima slabši dan vendar mine, ni konec sveta, ker

nima rednega dela (2), misli, da bo težko dobiti delo (5), ker je zamudila razpise za pripravništvo (5).

2) Občutek neuspeha

Vsi intervjuvani se soočajo z občutkom neuspeha; intervjuvanka 1 pravi; ni dosežkov, ne moreš se dokazat (1), intervjuvanec 2 to doživlja, kot občutek nemoči (2), tudi zaradi pritiska okolja (2). Vprašanja o iskanju dela so neprijetna tema, ki se je doma izogiba (3), poroča intervjuvanec 3, občuti jezo in frustracije zaradi situacije (3), občutek ima, da je obtičal na mestu in se počasi premika naprej (3) in gospodarska kriza, pomanjkanje delovnih mest vpliva na duševno zdravje (3). Intervjuvanka 4 občuti sram, ker imajo vsi službo le ona ne (4) in ne more nič naredit, doma pomaga pri opravilih, vse naredi, očetu pomagala le da bi se zamotila in počutila koristno in nič ne pomaga, občutek nemoči, brezupnosti (4). Nadalje intervjuvanka 5 poroča, da ji je težko, ker je zamudila priložnost za pripravništvo (5) hkrati doživlja pritisk s strani staršev ker želijo, da se zaposli izključno v svoji smeri (5), če bi se zaposlila v drugi smeri, starši tega ne bi odobraval (5). Intervjuvanci 6,7 in 8 govorijo o tem, kako nanje vpliva neuspeh pri iskanju zaposlitve; težko je bit brez službe, če si oseba, ki rada vedno nekaj dela (6), to da nima službe je pri vrhu (krivec za počutje) (6), obdobje od zaključka študija je najtežje obdobje v njenem življenju (6), grozno ji je bilo, ker je poslala okrog 100 prošenj in dobila 99 zavrnjenih (7), do pripravništva je dobila le en razgovor (7). Intervjuvanec 8 občuti neuspeh predvsem zato, ker ima občutek, da ni naredil ene stvari narobe tekom izobraževanja, da bi si to zaslužil (8) in pravi, da ne vpliva dobro, saj se cel življenjski proces podaljša, od prvega vstopa na trg dela do družine (8).

3) Nesamostojnost

Intervjuvanka 1 je izpostavila nesamostojnost, kot neuspeli poizkus, da bi si s šolanjem in univerzitetno izobrazbo omogočila samostojno življenje in finančno varnost; vedno od nekoga odvisen (1).

4) Duševna stiska

Več kot pol intervjuvanih je ob vprašanju psihičnega počutja omenilo stisko, ki jo doživljajo; kruta realnost po faksu, nekaj se je v njem spremenilo (3), se bojuje z depresijo (3), občutek otopelosti večino časa in apatije (3), anksioznost (3), tri leta se že bojuje z depresijo, ker ni šlo vse po načrtih/faks, delo (3), dva meseca nazaj se ji je vse ustavilo, je bila depresivna, vse je bilo narobe (4), ko je ugotovila, da je minilo pol leta od magistriranja in je še vedno nezaposlena, je bil to zanjo hud udarec (4), nobenega razgovora ni imela, niti odgovora na

poslane prošnje, grozno ji je bilo (4), takrat je ni nič razveselilo tudi fant ne (4), to je zanjo depresivno obdobje (4). In nadalje; obdobje vpliva na razpoloženje in zdravje (5), več kot si doma več razmišljaš neumnosti, si ustvarjaš neprijetne scenarije (6), več razmišlja (6), ful bolj negativna je (6), preveč časa ima in pogrunta stvari, ki jih drugače sploh ne bi (6), psihično stanje precej poslabšalo (6), v depresiji (6), vedno, ko je bila v težkih situacijah je videla tudi kakšno pozitivno, zdaj pa ne more (6), ne počuti se dobro (6), postala ful čustvena (6), vse jo prizadene (6). Intervjuvanka 7 je doživljala podobno; duševno zdravje bilo slabo (7), bila tako slabe volje, da je noro (7), bila je anksiozna, bolj kot kadarkoli prej v življenju (7), iz anksioznosti izhaja to, da vedno hoče imet vse pod kontrolo in slediti zastavljenim ciljem (7), zadala si je cilj, da bo magistrirala in ga ni izpolnila in to se je vleklo (7), kot ena stvar, ki se je ne moreš losat in za anksioznost je to grozno (7), ker imaš eno stvar ves čas v glavi, ne moreš je dat na stran, ne moreš pozabit (7) in tako je trajalo kar nekaj časa, da je magistrsko naredila (7), ni se dobro soočala s temi občutki (7), ful je bila slabe volje, ves čas nekaj jokala (7), pisala magistrsko pa jokala (7). Intervjuvanec 8 ima na stisko, ki jo je doživljal, drugačen pogled; lahko jamraš do neskončnosti in se vrtiš v krogu (8), lahko posegaš po psihoaktivnih sredstvih za blaženje bolečine, vsak se sooča s tem drugače (8), tudi sam je bil v obdobju, ko se je malo destruktivno obnašal (8), ni pozitivno gledal na situacijo (8), mnenja je, da se to obdobje »črne luknje« v družbi prezira (8), se ne namenja pozornosti in je to razlog za beg možganov in za pojav, ko mladi obupujejo nad vsem skupaj (8), sistem mladih ne stimulira, da bi iskali kaj drugega ampak jih stiska, zavira (8).

5) Delo na sebi/terapija

Dva intervjuvanca sta v obdobju »črne luknje« vključena v psihološko obravnavo; poskuša sebe spoznat, kako deluje, zavedanje samega sebe (3), obiskuje psihoterapijo in delavnice (ZPM) (3), ostaneš brez dela in si primoran se ukvarjat sam s seboj (3), preizkuša različne načine, da si pomaga; terapije, delavnice, meditacije (3), sestra ji je predlagala, da gre na terapijo (4), začela hoditi k psihoterapevtki in na delavnice Dobro sem (4).

6) Upad motivacije

Trije intervjuvani so poročali o upadu motivacije v tem obdobju; ker ni več razpisov za pripravništva ji je upadla motivacija za pisanje magistrske naloge, je dala pisanje na stran (5), vseeno ji je kdaj zaključil s pisanjem magistrske (5), ful časa pisala magistrsko, ji kar ni šlo (7), imela študentsko službo, delala vsak dan in se ji je zdelo, da se ne bo več s študentskim življenjem ukvarjala, bo pač delala in se je začela delati kot da ni več študentka/beg pred

realnostjo (7), na ta način pobegnili iz študentskega življenja in malo »pozabila« na magistrsko nalogo (7), če je kdo omenil magistrsko nalogo, je naredila kar zid okrog sebe, zamenjala temo in se sklicevala na to, da vsak dan dela za blagajno in ne more pisati magistrske (7). In nadalje; vse skupaj ne vpliva zelo stimulatивно (8), znano je, da bi moral človek od 18 do 25 leta doseči svoj višek z vidika spoznavanja sebe in dela, saj ima največ moči in delovnega elana (8), ne vpliva pozitivno, človeku jemlje moč, energijo (8), so trenutki, ko bi najraje obupal (8), slabo vpliva v vsakem primeru (8).

7) Samopodoba

Intervjuvanci 6, 7 in 8 so opozorili na vpliv, ki ga ima obdobje »črne luknje« na samopodobo; vpliva precej slabo trenutna situacija predvsem na samozavest (6), od oktobra, ko je na zavodu je samozavest konkretno padla od 5 na – 5, samozavest čisto na dnu (6), ko vidi po vasi punce, ki so toliko stare kot ona ali še mlajše s službo, otroci, partnerji, jo prizadene, kar jo včasih sploh ne bi (6), posledično se začne podcenjevati, si misli, da ona nima pa nič od tega (6). Intervjuvanka 7 se je spraševala, kako bo kadarkoli v življenju našla delo, če z njeno izobrazbo in znanjem, ker je delala vse kar se je dalo, v trgovini in lokalih, občutek je imela, da ima res veliko izkušenj pa kljub temu ni nič dobila (7), bila je prepričana, da ne bo nikoli službe dobila (7). Intervjuvanec 8 je poiskal alternative in začel delat (8), pravi, da nobeden ne bo zate nič naredil, sam moraš nekaj naredit, določene človekove lastnosti se tako pokažejo kakšne so (8).

4.6. Motivacija

Pri vprašanju motivacije so intervjuvanci, kot ključno izpostavili naslednje; 1) Samomotivacija, 2) Podpora prijateljev, 3) Podpora družine, partnerja, 4) Podpora mentorice na ZZZS, 5) Delo na sebi, 6) Možnost zaposlitve, 7) »Prostočasno« udejstvovanje, 8) Nadaljevanje študija, 9) Zaposlitev in 10) Uspeh.

1) Samomotivacija

Za vse intervjuvance je bistvenega pomena samomotivacija, samomotiviranje je način, s katerim si pomagajo prebroditi negotovo obdobje in zaključiti s študijem; motivacija zaradi lastne odločitve, da želi končat študij (1), ima upanje, da se bo situacija spremenila, da se bo v prihodnje več zaposlovalo (2). Intervjuvanec 3 pripoveduje, da ni bilo 100% zavestne odločitve, da si pomaga (3), ko je bilo res hudo in ga je stiskalo v trebuhu ter ni mogel spati, se je pri sebi odločil za pomoč (3), ne bi rekel, da ima motivacijo za delo na sebi in obiskovanje delavnic

ampak je to postala bolj rutina (3), motivacija odvisna od dneva, občasno je črnogled tudi zaradi družbenega dogajanja (3), po drugi strani optimist (3). Intervjuvanka 4 pripoveduje, da zaupa, da bo boljše, da se bo nekaj obrnilo (4), poskuša ostati pozitivna tudi če se pojavijo negativne misli (4), poskuša sama sebe prepričati, da bo vse v redu, da pogleda tudi pozitivno na stvari, kot jo je učila terapevtka (4), poskuša se zamotiti (4). Motivacijo črpa iz sebe in od fanta, ki jo razume (4), če šport ne pomaga, poskuša preusmeriti misli, misliti pozitivno oziroma ne razmišljati o preteklosti in prihodnosti (4). Nadalje intervjuvanka 5 pravi, da je motivacija odvisna od dneva (5), pride dan, ko je brez motivacije ampak se potem samomotivira (5), sama pri sebi ve, da mora končati magistrsko, sama sebi je vir motivacije (5), vir moči črpa iz sebe (5), če je slabe volje, se mora najprej sama s sabo pogovoriti in potem se vse deloma reši (5), podobno je pri intervjuvanki 6; večinoma se sama motivira (6), v tem obdobju se je ful spoznala samo sebe (6), ugotovila, da se v življenju ne moreš na nikogar tako zanest, kot se lahko nase (6), zato si pomaga sama, se motivira, je sama svoja motivacija (6), ni izgubila upanja, da bo boljše (6), misli, da se ne more ta situacija v nedogled vleči ampak je treba nekaj narediti, če bo samo čakala, da kaj pade z neba, ne bo nič (6). Intervjuvanka 7 je imela po eni strani ful motivacije, da magistrsko nalogo čimprej konča (7), po drugi strani pa ne, ker kaj, ko bo končala bo brezposelna, pripravištva itak ni, službe ne bo (7), imela je ful nihanja, ups nad downs (7). V enem momentu si je mislila, da saj do bodila službo, še vsako budalo dobi službo, jo bo tudi ona, to je bilo dobro obdobje (7), potem je pa obdobje, ko si je rekla ah bom doma, saj je vseeno, jaz nikoli ne bom imela službe, nikoli penzije (7), tako je pri njej v nihanjih, nikoli ni daljše obdobje, ko ima isti občutek, odvisno kakšen dan ima pa od lune, nima pa nič vere, da bi v kaj verovala, to pa ne (7). Intervjuvanec 8 pravi, da moraš ugotoviti način, kako prepreko odpraviti in to je avtomatična motivacija, ki jo rabiš (8). Do diplome je imel motivacijo za jo narediti, da bo potem služba (8), ko je videl, da ne bo nič, je iskal rešitve (8), našel je kar mu ustreza in zdaj je motiviran (8), če se ponesreči, bo nekaj časa furu safr dokler ne dobi spet vzvoda za it naprej in to bo spet motivacija za naprej (8). Neglede na trenutno življenjsko situacijo, životarjenje, nikoli ne pozabi, da je nekdo sigurno na slabšem (8), vero in alternativo vidi kot potrebno na točki, ko je človek soočen z bistveno težjimi življenjskimi poglavji, kot je njegovo (8), zato se v teh primerih ne zateka k ničemer kot le k samemu sebi (8). Misli, da se moraš zavedati širine, biti v globoki depresiji, ker nima službe se mu zdi otročje (8), je safr ampak je odvisno iz katerega vidika gledaš, z osebnega vidika je iz generalnega vidika ni, ne more bit (8), navaja primerjavo z ljudmi, ki jih danes bombardirajo in niti sami ne vedo zakaj (8).

2) Podpora prijateljev

Pet intervjuvanih je kot vir motivacije izpostavilo podporo prijateljev; podpora prijateljic (1), si pomagajo, spodbujajo ena drugo, se motivirajo (1), druženje s prijatelji po delu (2), prijatelji v enaki situaciji in se podpirajo (2), dobro se je ujel s puncami, ki jih je spoznal na delavnici (3), ima srečo, ker ima res dobrega prijatelja, ki mu stoji ob strani (3), veliko je okrog, se družijo s kolegico (5), sprehod s kolegico (5). Intervjuvanka 7 je povedala, da so tri njene kolegice pisale diplomske in je ona z njimi sedela v knjižnici in začela pisat magistrsko (7), to ji je ful pomagalo, ker si je rekla, če lahko one tam sedijo cele dneve, lahko tudi jaz to počnem pa začnem pisat (7), support je vedno imela pri kolegicah in v družini (7).

3) Podpora družine, partnerja

Podpora družine ali/in partnerja je pomemben vir motivacije; starejša sestra s podobnimi težavami predlagala, da poišče pomoč (3), sestra predlagala obisk terapevtke (4), pogovarja se s sestro, da se zamoti in ne ostane sama z negativnimi mislimi (4), motivacijo črpa iz sebe in od fanta, ki jo razume (4). Intervjuvanka 5 je izpostavila, da prijatelji in družina ustvarjajo pritisk, saj jo spominjajo, da mora zaključiti študij (5), družina je bolj pritisk, kot podpora (5) vendar je odvisno od dneva, včasih je družina vir podpore, včasih pritiska (5). Intervjuvanka 7 je povedala, da je podporo vedno imela pri kolegicah in v družini (7). Intervjuvanec 8 je odraščal v družinskem okolju, kjer so vsi večinoma univerzitetno izobraženi, kar ni dopuščalo možnosti, da bi bil tisti član družine, ki bi zafrknil (8), tega sicer ni doživljal, kot oteževalno okoliščino ampak kot tiho vzpodbudo (8), teža pričakovanja družinskega okolja mu ni dala manevrskega prostora, da bi lahko kaj zafrknil (8), družina je bila tako zanj bolj podpora, kot pritisk (8). Nadalje je povedal, da je zanj brat vir podpore; ko mu je zelo težko se pogovarja z bratom (8), brat kot vzor in glas razuma (8), brata vpraša za mnenje, katerega skuša sprejet in upoštevati (8), pomembno se mu zdi izpostaviti, da izvira iz družinskega okolja, kjer ni čutil pomanjkanja (8).

4) Podpora mentorice na ZRSZ

Intervjuvanka 5 je kot pomemben vir motivacije navedla podporo mentorice na ZRSZ, s katero sodeluje; mentorica na zavodu za zaposlovanje ji daje pogum za naprej (5), jo motivira, ker jo zna podpreti (5), daje ji moč in pozitivno energijo, da je tudi sama začela verjeti, da ji bo uspelo najti delo, kar ji res pomaga (5).

5) Delo na sebi

Trije intervjuvanci so delo na sebi označili kot vir motivacije; občutek, da se spreminja, zaveda samega sebe s pomočjo terapije, spozna sebe, družinske vzorce (3), dela na sebi (3), pomagajo mu delavnice »Dobro sem« (3), pomaga mu psihoterapija (3), ima enolično življenje, ne ve, kaj bi sam s seboj zato obiskuje delavnice (3), rad bi se bolj spoznal (3). Intervjuvanka 4 se je vključila v terapijo; vključila v terapijo, ki ji je takoj pomagala (4), postopoma z malimi koraki napreduje (4), intervjuvanka 6 razmišlja o vključitvi v psihoterapijo (6).

6) Možnost zaposlitve

Trije intervjuvanci so povedali, da že misel o realni možnosti, da bi dobili zaposlitev, deluje motivirajoče; pomagalo, da je imela tri razgovore/vir motivacije (4), motivira jo misel, da lahko gre vsaj nekaj delati za minimalca (5), težava je, ker želi, da je prva zaposlitev v njeni smeri ali vsaj v povezavi s socialnim delom (5). Intervjuvanka 7 pravi, da je sfurala, ker je ugotovila, da bodo pripravništva, to je bila njena motivacija, da je naredila magistrsko nalogo, ko je izvedela, da bodo pripravništva (7), ampak to zato, ker je izvedela, da je možnost dobiti nekaj od tega, to je bil razlog njene motivacije (7).

7) »Prostočasno« udejstvovanje

Aktivnosti, s katerimi se intervjuvanci ukvarjajo, so pomemben način sproščanja in delujejo kot »ventil«, da lahko sprostijo nakopičena občutja neuspeha in nemoči, kar posledično pomeni več možnosti za ohranjanje motivacije za naprej. Intervjuvanka 4 se poskuša zamotiti s športom; enkrat na teden hodi na odbojko, teče, kolesari (4), preusmerja misli z branjem knjig, igranjem igrice, da pade noter (4). Intervjuvanki 5 pomaga, da gre naokrog; da je čim manj v stanovanju (5), zjutraj se zbudi, skuha kosilo in gre ven (5), vsak dan gre hodit na Šmarno (5), vir motivacije je usmerila v fizično moč, čim manj se ukvarja sama s seboj psihično in čim več dela na tem, da je fizično aktivna, dela na fizični moči (5). Pomaga ji, da je fizično aktivna, ker ji potem zmanjka energije, da bi preveč razmišljala (5), ne ve ali je to dobro ali je to le način, da beži pred realnostjo (5). In nadalje; šport pomaga (6), izdelovanje nakita ji pomaga (6), šport ji je vedno pomagal (7) in v manjših dozah stresa ga sprosti igranje igrice (8).

8) Nadaljevanje študija

Intervjuvanka 6 je možnost nadaljevanja študija na podiplomskem programu izpostavila, kot vir motivacije; misel na nadaljevanje študija na podiplomski smeri jo motivira (6).

9) Zaposlitev

Intervjuvanka 7 je povedala, da je pred pripravniškim delom dobila začasno zaposlitev, kar je bil pomemben vir motivacije za naprej, saj je po obdobju študentskega dela bila brezposelna; decembra je dobila delo, čeprav je bilo kar eno spet v Baby centru, vseeno ji je pomagalo, da je imela strukturo dneva, da je nekaj delala vsak dan (7).

10) Uspeh

Intervjuvanka 7 je kot logično posledico navedla motivacijo, ki jo je prejela, ko je preko pripravniškega dela ugotovila, da je sposobna opravljati svoje delo; na pripravništvu zelo hitro ugotovila, da je veliko bolj sposobna, kot je mislila, da je (7).

4.7. Samoiniciativnost

Pokazalo se je, da so vsi intervjuvanci v veliki meri samoiniciativno naravnani, skupni so jim naslednji pojmi; 1) Iskanje zaposlitve, 2) Prostovoljno delo, 3) Izražena potreba po psihološki podpori, 4) Delo v tujini, 5) Delovne izkušnje, 6) Samozaposlitev, 7) Plan b/Alternativne možnosti in 8) Delo na sebi.

1) Iskanje zaposlitve

Vsi vprašani so že iskali ali so v iskanju zaposlitve; bo iskala službo (1), je že poslala dve prošnji za redno delo (1), išče redno zaposlitev, pošilja prošnje, hodi na razgovore (2), dobil delo za dva tedna (3), razmišljal o delu prevajalca (3) in išče delo tudi izven svoje smeri (3, 4). Intervjuvanka 4 bi rada delala v svoji smeri (4), bila je na kariernem sejmu in imela dva razgovora (4). Intervjuvanka 5 je na podlagi razpisov iskala pripravništvo (5), bila je na razgovoru vendar je bila zahtevana 7. stopnja, ki je še nima (5), pošiljala je prošnje vendar brez odgovorov (5), spoznala je, da ji je dal faks veliko možnosti za zaposlitev (5). Intervjuvanki 6 je prioriteta najti delo, da si malo finančno opomore (6), poslala je že 80 prošenj, tudi za čistilko, karkoli le, da bi nekaj dobila, a vse neuspešno (6). Intervjuvanka 7 se je prijavila na razpis, bila na razgovoru in dobila pripravništvo (7), ves čas se je prijavljala na razpise (7), prijateljica ji je povedala, da so zunaj pripravniška mesta zato je na spletni strani zavoda za zaposlovanje dobesedno prečesala vse oglase in dajala ven tiste, ki so bili za pripravništvo (7). Bila je povabljena na tri razgovore in na enem bila izbrana (7), takrat je magistrsko nalogo delala in v razpisu je bilo napisano, da mora imet 7. stopnjo, imela je še teden do zagovora magistrske naloge in je potem morala v roku dveh dni zagovarjati nalogo, da je ustrezala razpisu (7). Med pisanjem naloge je iskala tudi druge službe, ful prošenj je pošiljala okrog (7), na zavodu ni bila

prijavljena, delo je iskala preko spletnih strani zavoda in moje delo (7), iskala službo tudi tako da je sprintala seznam desetih podjetji z najboljšimi plačami v Sloveniji in poslala prošnjo prvim desetim (7). Intervjuvanec 8 je po diplomi iskal zaposlitev vendar je zaradi prepovedi zaposlovanja v javni upravi ni našel (8), po diplomi iz spolnih deliktov je iskal alternative za zaposlitev (8).

2) Prostovoljno delo

Štirje intervjuvanci so povedali, da razmišljajo o prostovoljnem delu, kot načinu za pridobiti delovne izkušnje na svojem področju ali da so ga v preteklosti že opravljali; razmišlja o prostovoljnem delu, da pridobi izkušnje (1). Intervjuvanka 5 se je usmerila na prostovoljno delo v Belgiji (5), Belgija pomeni več delovnih izkušenj (5), Belgijo vidi, kot vrata, ki bodo odprla nove možnosti zaposlitve (5). Zavod jo je napotil v Belgijo, kjer bo opravljala prostovoljno delo na svojem področju, kar vidi kot stopničko naprej za lažje dobiti delo (5). Tudi intervjuvanka 6 razmišlja o prostovoljnem delu v Belgiji, kjer prejmeš evropski certifikat prostovoljca, kar lahko pripomore k večji zaposljivosti (6). Intervjuvanka 7 je delala prakso vsako leto preko faksa (7), preko študentskega servisa ni nikoli delala na svojem področju, je delala pa veliko drugih stvari (7).

3) Izražena potreba po psihološki podpori

Intervjuvance sem spraševala ali imajo želje oziroma ideje, kaj bi jim v obdobju »črne luknje« pomagalo, da bi jim bilo dolgotrajno iskaje zaposlitve in prehajanje iz študentskega dela na trg dela lažje. Enotni so si bili v tem, da bi jim pomagala kakršnakoli oblika psihološke podpore; dobrodošlo bi bilo praktično dodatno znanje, da te pripravi na realno življenje (1), čustven support (1). Intervjuvanec 3 je sam poiskal delavnice za ohranjanje duševnega zdravja; nadaljeval na magisteriju vendar obupal in začel delati na sebi (3), začel obiskovat delavnice »Dobro sem« (3), na to obdobje poskuša gledati, kot na čas za delo na sebi (3). Intervjuvanka 4 je povedala; dobro bi bilo, če bi bila kakšna podporni skupina/delavnice za mlade brezposelne (4), da bi dobili čustveno podporo in se družili, se medsebojno podpirali s podobnimi izkušnjami (4), podobno pravi intervjuvanka 5; v trenutni situaciji bi pomagale kakšne delavnice (5), izpostavila je kritiko zavoda, ker predavajo le o tem, kako napisati življenjepis (5) in izrazila potrebo po skupini za samopomoč (5) in po kakšni delavnici na temo iskanja prve zaposlitve in čustvene stiske (5). Veliko je ljudi, ki so v stiski, že pogovor lahko veliko pomeni in da motivacijo za naprej (5), dobrodošla bi bila delavnica na temo, kako dobiti energijo za naprej (5). Intervjuvanka 6 je prav tako izpostavila kritiko ZRSZ; diplomirala je januarja in

trikrat klicala na zavod, da ji spremenijo izobrazbo in so ji spremenili šele po petih mesecih (6), nikoli ni prejela nič s strani zavoda (6). Nadalje pravi, da bi pomagalo, če bi se kdo pogovarjal z njo, da bi razumel, kakšna je njena situacija (6), vse je preveč površinsko, manjka čustvena podpora (6), če bi bila zagotovljena čustvena podpora, bi bilo dosti boljše, več motivacije bi imeli, več pozitivnih stvari in posledično bi marsikdo prej službo našel (6), psihična in čustvena podpora, to bi potrebovali (6). Tudi intervjuvanka 7 je izpostavila podobno; psihoterapija bi pomagala (7), takrat bi mi psihoterapija ful prav prišla ampak kako to plačat, če nimaš denarja (7), če bi kdo rekel, da obstaja skupina za samopomoč za ljudi, ki ne znajo prit iz tega funka končanja šole, bi šla (7).

4) Delo v tujini

Intervjuvanca 2 in 5 vidita delo v tujini, kot realno možnost za zaposlitev; razmišlja o odhodu v tujino (2) in se informira o delu v tujini (2). Intervjuvanka 5 pravi, da lahko gre iskat zaposlitev v tujino (5), vidi več možnosti za zaposlitev izven Slovenije (5), sama zase ve, da zmore, le jezik ji predstavlja oviro (5). Če bi dobro znala angleško, bi takoj odšla delat v Avstrijo (5) in pravi, da dela na tem, da bo dovolj dobro znala tuj jezik (5).

5) Delovne izkušnje

Dva intervjuvanca sta poročala o delovnih izkušnjah, ki jih imata; ima nekaj malega izkušenj z delom v svoji smeri (2) in v svoji smeri delala prakso pri varuhu človekovih pravic/administrativna in računalniška dela (4).

6) Samozaposlitev

Intervjuvanci 3,5 in 6 razmišljajo o samozaposlitvi; razmišljal, da bi odprl SP (3), lahko bi odprla SP vendar še nima dovolj poguma (5) in razmišlja o SP-ju za unikatni nakit, ki ga izdeluje (6).

7) Plan b/Alternativne možnosti

Nekateri intervjuvanci so v odgovor na neuspeh pri iskanju zaposlitve oblikovali plan b ali alternativne rešitve; plan b je biti mlada raziskovalka (4), trenutno piše članke na temo magistrske naloge, da bodo objavljeni (4), rada bi bila mlada raziskovalka, ker bi tako imela plačan doktorat (4), plan b je govoriti s profesorjem, kako postati mladi raziskovalec (4). Intervjuvanka 6 je povedala, da je na prvem mestu cilj nadaljevanje študija (6) in na drugem SP (6), nadaljevanje študija je zdaj prioriteta (6), pravi, da ima štiri plane; služba, SP, šola in Belgija

(6). Intervjuvanec 8 se je odločil pisati magisterij v sodelovanju z zavarovalnico Adriatic (8), zavarovalnici je predlagal, da bi zanje pisal raziskavo in jih prosil za pomoč v obliki mentorstva (8). Na svojo pest je šel od zavarovalnice do zavarovalnice in ugotovil, da bodo zavarovalniške goljufije področje, ki bo z vidika preiskovanja aktualno v prihodnosti (8).

8) Delo na sebi

Tudi pod vprašanjem samoiniciativnosti so intervjuvanci poročali o delu na sebi, kot na eni izmed pomembnih tem za ohranjanje motivacije in duševnega zdravja v obdobju, ki pomeni prej borbo, kot napredek. Intervjuvanka 5 pravi, da je v tem letu sama na sebi veliko spremenila (5), bolj se zaveda same sebe in kako deluje (5), zdaj bi potrebovala le zaupanje, da nekdo verjame vanjo in čas (5). Verjame, da potrebuje le pogum in moč, da bo zmožna narediti korak naprej v smislu iskanja dela (5). Socialno delo vidi, kot potrebno v svetu in koristno (5), kamorkoli greš so ljudje, ki rabijo pomoč in to lahko kot socialni delavci izkoristimo (5), le pogum moraš imeti in se sam zavedati svojih sposobnosti (5).

4.8. Želje in koraki za njihovo uresničitev

Na *vprašanje o čudežu* so intervjuvanci odgovorili s skromnimi željami, ki bi zadovoljile temeljne človekove potrebe za dostojno življenje. Odgovore sem razporedila na dva skupna pojma in sicer; 1) Želje in 2) Prvi možen korak k uresnitvi.

1) Želje

Želje, ki so jih intervjuvanci izrazili so naslednje; samostojno stanovanje (1), fajn služba (1), čudež bi vključeval zajtrk s partnerico (2), delavnik od 8-16 (2), sproščen večer s partnerico (2) in delal bi nekaj v svoji smeri, logistika, nabava, komercialist v kakšnem podjetju (2). Intervjuvanec 3 je izrazil željo po delu od doma (3), delal bi v kolektivu, kjer bi bili sproščeni in bi se razumeli (3), delal bi v turizmu (3) in živel na samem v hišici blizu gozda (3). Intervjuvanka 4 je povedala, da je njena sanjska služba biti profesorica ali raziskovalka na faksu (4), delo na področju družboslovne informatike (4). Intervjuvanka 5 bi živela nekje na morju, ne v Ljubljani (5), s kolesom bi se odpeljala v službo (5), delala bi z otroci (5), partnerja ne vidi, predstavlja pa si svoje stanovanje, kjer je sama in ima mir (5). Intervjuvanka 6 bi rada živela nekje v tujini v majhni leseni hiški v vasi (6), izvajala bi družinsko terapijo (6), rada bi imela psa in skuliranega tipa (6), med njima bi bila platonska ljubezen, imela bi dva otroka (6). Intervjuvanka 6 si predstavlja svoj fotelj v leseni sobici, kamor bi prihajali ljudje, da bi jim

svetovala (6), pravi, da se prav vidi, kako bi bila zadovoljna v življenju (6). Nadalje intervjuvanka 7 pripoveduje, da se z avtom odpelje v službo, to je prva stvar, ki bi bila drugačna, ker se zdaj pelje z avtobusom (7), imela bi denar za bencin, da lahko gre z avtom do službe (7), po možnosti parkira tam zadaj, kjer imajo parking samo tisti, ki si ga zaslužijo, direktorica in člani sindikata (7). Parkira in gre v službo, tja, kjer je zdaj (7), ima pisarno z oknom (7), dela do 16h, to kar zdaj, le da ima že strokovni izpit (7), dobi plačo ampak ne le 855 evrov ampak 1000 evrov (7). Delala bi na CSD, varstvo otrok in mladostnikov ali pa na družini, najraje pa to, kjer je sedaj (7), ko bi prišla domov, bi imela doma dva otročka in moškega in skupaj bi odšli na Šmarno Goro (7). Le intervjuvanec 8 ima »težje uresničljivo« željo in sicer, če bi se zgodil čudež, bi zadel evro jackpot (8), vendar bi tudi ta želja pomenila uresničevanje kariernih ciljev; odprl bi svoje podjetje in se ukvarjal s tem kar ga veseli (8), ukvarjal bi se z avtomobili, z obnovo starih avtomobilov in s prodajo, vzdrževanjem in servisom zelo specifičnih vozil v zelo strogih kriterijih (8).

2) Prvi možen korak k uresnitvi

Šest intervjuvancev je že opredelilo prvi konkreten korak k uresničevanju izraženih želja; končat magistrsko nalogo (1), poslala je mail delodajalcu (1), išče načine do zaposlitve s pomočjo vez preko kolegov (2), prvi korak je pogovor z mentorjem za usmeritev naprej (4). V Belgiji bo delala z mladimi, kar bo prvi korak v zeleni smeri (5), prvi korak je študij in družinska terapija (6). Želja je, da najprej naredi izpit iz ZUP, to je prvi korak (7) in potem, da gre na strokovni izpit, ga naredi in dobi službo (7).

V intervjujih sem raziskovala zgodbe iskalcev prve zaposlitve s fokusom na doživljanju tako imenovanega obdobja »črne luknje«; zanimalo me je kako obdobje vpliva na posameznika in njegovo življenje. Kot je razvidno iz zgoraj navedenih rezultatov, sem intervjuvance spraševala po izobraževalnem procesu, v katerega so bili vključeni, o materialnem stanju in finančni strategiji, ki so jo glede na trenutno materialno stanje izbrali. Nadalje o splošnem vplivu »črne luknje« na življenje, o vplivu na psihično počutje, o motivaciji, ki je v tem obdobju vprašljiva, o samoiniciativnosti, ki je lahko ključnega pomena na poti do zaposlitve in željah, ki jih intervjuvanci imajo za prihodnost ter korakov za njihovo uresničitev.

Vseh osem intervjuvancev je bilo vključenih v univerzitetni prosek izobraževanja, od tega jih je pet študij nadaljevalo na podiplomskem magistrskem programu in zgolj en intervjuvanec mora še napisati in zagovarjati diplomsko delo. V nasprotju z visoko stopnjo izobrazbe je nizka stopnja zaposlenosti, ki zajema več kot pol intervjuvanih. Izjema sta dva intervjuvanca, ki kljub

dopolnjenemu 26 letu starosti, delata preko študentskega servisa in koristita še zadnje leto »pridobljenega« statusa študenta ter intervjuvanka, ki je za določen čas enega leta zaposlena, kot pripravnica na CSD. Materialno stanje intervjuvancev je posledično slabo, kljub času in trudu, ki so ga usmerili v izobraževanje, da bi lahko zdaj imeli vzpenjajočo se kariero ali dobro zaposlitev, je situacija diametralno nasprotna, živijo doma ali v stanovanju od staršev in na zavodu za zaposlovanje čakajo na »odrešitev«. V najboljšem primeru prejemajo socialno denarno pomoč od staršev in so starši »rešitelji«, v najslabšem doživljajo finančno stisko in živijo od socialne denarne pomoči. Finančna strategija, kot odgovor na nezaposlenost, je logično iskanje zaposlitve, kar glede na trenutno politiko zaposlovanja ne obljublja hitrih rešitev in sprememb zato je za nekatere nadaljevanje študija na podiplomskem programu le ena izmed strategij preživetja, saj to omogoči status študenta in lažji dostop do dela. Finančna negotovost in nezmožnost samostojnega življenja, kljub relativno visoki starosti intervjuvancev (25+), skorajda praviloma onemogoča razvoj stabilnih partnerskih zvez in ustvarjanje družine. Nezaposlenost vpliva tako na kvaliteto odnosov kot na kvaliteto življenja nasploh; občutki prikrajšanosti zaradi odpovedovanja ljubim aktivnostim in materialnim dobrinam, občutki krivde zaradi finančne podpore staršev, občutki nemoči zaradi dolgotrajnega iskanja zaposlitve in stagnacija, ki je posledica življenja po utečenih »začasnih« življenjskih strategijah, kot je študentsko delo in življenje doma, ki ne vzpodbuja kreativnosti in posameznikovega razvoja, so stalnica v vsakdanu intervjuvancev. »Delo na sebi« tako postaja še bolj popularno in po individualistični miselnosti preusmerja krivdo za neuspeh pri iskanju zaposlitve iz družbeno politične ravni na pleča posameznika. Utopično bi bilo misliti, da takšen položaj ne vpliva tako na fizično kot psihično počutje mladih, nemalo kdo se je tako znašel v vedno večji množici ljudi, ki se spogledujejo z nalepko duševnih bolnikov. Občutja negotovosti, življenjskega neuspeha, upad motivacije in negativen vpliv na samopodobo, ki rezultira v anksioznosti in depresiji ter zahteva psihološko obravnavo, žal niso več le trenutna šibkost ampak odraz težjih življenjskih preizkušenj in ogroženega duševnega zdravja. Motivacija in z njo samoiniciativnost so tako »sveti gral«, ki posamezniku lahko omogoči izhod iz neprijetnega obdobja »črne luknje«. Zanimivo je, da so vsi intervjuvanci izpostavili, da je zanje bistvenega pomena samomotiviranje, torej, da so sami sebi najboljši vir motivacije. Ta podatek se mi zdi pomemben, smiselno bi bilo nadalje raziskovati ali je tovrstna naravnost povezana z visoko izobraženostjo intervjuvancev. Na tem mestu se je smiselno vprašati ali je mogoče, da intelektualne sposobnosti vplivajo tudi na sposobnost samomotiviranja ali je to zgolj naključno. Dobra socialna mreža oziroma podpora, ki jo bližnji lahko nudijo, tako finančna kot čustvena, je za večino intervjuvancev takoj na drugem mestu po samomotiviranju, kot vir motivacije in

krepite moči v času, ki deluje »brezizhodno«. »Prostočasne« aktivnosti, ki to niso, saj je definiranje prostega časa v obdobju brezposelnosti vsaj nerodno, če ne smešno, delujejo kot ventil za sproščanje neprijetnih občutji in kot način »odklopa« od nenehnega razmišljanja, kako se iz obdobja »črne luknje« rešiti. Visoka samoiniciativnost, ki se kaže v aktivnem iskanju zaposlitve tudi izven svoje smeri, v pripravljenosti intervjuvancev, da bi se kljub zaključenemu študiju prostovoljno udeleževali v zameno delovnih izkušenj, ki so danes za delodajalca zelo pomembne, če ne zahtevane, in razmišljanje o iskanju dela v tujini, poroča o tem, kako delovno naravnani smo mladi in kakšna »poceni« in izkoriščana delovna sila smo postali. Nazadnje tudi odgovori na *vprašanja o čudežu*, ki omogočajo, da si vprašani zaželi karkoli, govorijo o tem, kako skromni smo mladi in da so naša hrepenenja težnje po zadovoljitvi temeljnih človekovih potreb, da bi lahko živeli dostojno življenje. Želje, ki so jih intervjuvanci izpostavili, temeljijo na redni zaposlitvi, ki bi jim omogočila temeljni dohodek in z njim osnovno varnost, ki je potrebna za uresničevanje življenjskih ciljev v smislu kariere, družine in razvijanja drugih interesov.

5. SKLEPI

Iz analize pridobljenih podatkov je razvidno naslednje:

- ❖ Izobrazba sama po sebi ne zagotavlja zaposlitve.
- ❖ Vsi intervjuvanci so v iskanju prve zaposlitve več kot leto dni, zgolj ena intervjuvanka je po več kot letu dni od diplomiranja sklenila pogodbo o zaposlitvi za določen čas – pripravništvo.
- ❖ Obdobje brezposelnosti ne more zagotoviti dobrega materialnega stanja in ustvarja finančno odvisnost, kar onemogoča popolno osamosvojitev ter s tem prehod v odraslo dobo.
- ❖ Denarna socialna pomoč pogosto predstavlja edini vir dohodka.
- ❖ Nadaljevanje študija na podiplomskem programu je za večino intervjuvancev pomenilo strategijo preživetja, saj študentski staž omogoča delo preko študentskega servisa (tudi po 26 letu).
- ❖ Vsi intervjuvanci kljub morebitnemu delu preko študentskega servisa, mesec preživijo s finančnimi sredstvi, ki ne dosegajo zneska minimalne plače v Sloveniji.
- ❖ Finančna strategija, kot odgovor na slabo materialno stanje, je bivanje pri starših, sorodnikih ali v stanovanju od staršev, ker omogoča bivanje (skoraj) brez stroškov.
- ❖ Finančna podpora staršev je primarni vir finančne podpore intervjuvancev.
- ❖ Racionalna porazdelitev porabe finančnih sredstev; premišljen način porabe denarja, ki pomeni odrekanje želenim materialnim dobrinam, da se lahko pokrije stroške najemnine in prehrane je strategija, ki jo mladi uporabljajo, da lahko preživijo tekoči mesec.
- ❖ Opravljanje priložnostnih del, družinskih del, kot družinski pomočnik in dela na črno je način, kako do dodatnega vira zaslužka za preživetje.
- ❖ Dolgotrajno iskanje prve zaposlitve deluje, kot obdobje »črne luknje«, saj daje občutek brezizhodnosti, nemoči in neuspeha, povzroča občutja stagnacije v življenju, negativno vpliva na fizično in psihično zdravje in ima zavirajoč vpliv na življenjski potek. Zaradi

finančne stiske, ki jo obdobje brezposelnosti ustvarja, slabša kvaliteto življenja in povzroča občutja prikrajšanosti.

- ❖ Dolgotrajno obdobje iskanja prve zaposlitve negativno vpliva na partnerska razmerja v smislu negotove prihodnosti in pomanjkanja finančnih sredstev za ustvarjanje stabilne partnerske zveze ali družine in lahko onemogoča njen razvoj.
- ❖ Dolgotrajno obdobje brezposelnosti vpliva na doživljanje prostega časa kot »praznega časa«, ki ga nekateri skušajo zapolniti z ukvarjanjem sami s seboj/delo na sebi in s »prostočasnim« udejstvovanjem.
- ❖ Frustracije, ki so posledica neizpolnjenih pričakovanj v zvezi z zaposlitvijo in želenim potekom življenja, lahko rezultirajo v duševnih stiskah.
- ❖ Mladi brezposelni v času iskanja prve zaposlitve pogrešajo psihološko podporo v obliki psiholoških svetovanj, psihoterapije, skupin za samopomoč ali delavnic na temo iskanja zaposlitve in motivacije.
- ❖ Delo svetovalcev na ZRSZ in storitve, ki jih zagotavljajo, je neučinkovito oziroma ne nudi psihološke podpore, ki bi jo mladi potrebovali. Znanje, ki ga prejmejo, je neuporabno, saj so ga v procesu izobraževanja že osvojili (navodila za pisanje življenjepisa ipd.).
- ❖ Trije intervjuvanci so zaradi stiske, ki jo ustvarja dolgotrajno obdobje iskanja prve zaposlitve, poiskali psihološko pomoč, če bi bila finančno dostopnejša, bi se zanjo odločila večina intervjuvancev.
- ❖ V obdobju brezposelnosti je ključnega pomena socialna mreža, ki posamezniku predstavlja vir podpore (motivacije) in čustvene ter finančne pomoči.
- ❖ Mladi brezposelni se pri reševanju stanovanjske stiske in pri vprašanju finančne pomoči v prvi vrsti zanašajo na starše, kar posledično povzroča občutja krivde zaradi podaljšane finančne odvisnosti od staršev.
- ❖ Motivacija je bistvenega pomena pri iskanju prve zaposlitve, samomotivacija je skupna vsem intervjuvancem.
- ❖ Misel na možnost uspeha pri iskanju zaposlitve, predstavlja intervjuvancem vir motivacije.

- ❖ Dolgotrajno obdobje iskanja prve zaposlitve povzroča upad motivacije, življenjskega elana in negativno vpliva na samopodobo.
- ❖ Samoiniciativna naravnost je skupna vsem intervjuvancem, ki se kaže v aktivnem iskanju zaposlitve doma in v tujini ter v pripravljenosti delati prostovoljno delo, kljub delovnim izkušnjam, ki so si jih s prostovoljnim delom v preteklosti že pridobili. Večina intervjuvancev išče delo tudi izven svoje primarne stroke.
- ❖ Samoiniciativnost intervjuvancev se kaže tudi v načrtovanih korakih za dosego zastavljenih ciljev in oblikovanih alternativnih planih, kot je iskanje zaposlitve izven svoje smeri ali razmišljanje o obliki samozaposlitve.
- ❖ Želje intervjuvancev so usmerjene predvsem v zmožnost zadovoljevanja temeljnih življenjskih potreb, kar bi pomenilo, da imajo zagotovljeno zaposlitev, ki bi omogočala finančno samostojnost in posledično možnost ustvarjanja družine, razvijanja kariere in drugih interesov.

6. PREDLOGI

- ❖ ZRSZ v dokumentu *Strokovna izhodišča za leto 2017* (ZRSZ: 26) izpostavlja, da lahko k zmanjševanju strukturnih neskladij na trgu dela, pomembno prispeva aktivna politika zaposlovanja, katere prispevek je v veliki meri odvisen od višine finančnih sredstev. Za uspešno (re)integracijo večjega števila brezposelnih na trg dela morajo ukrepi APZ upoštevati specifične posameznih regij, inovativne pristope in dolgoročnejšo naravnost programov, ki bodo zagotavljali trajnostno aktivacijo brezposelnih oseb.

Glede na to, da je cilj uspešne aktivacije brezposelnih oseb zaposlitev, bi bila smiselna drugačna porazdelitev sredstev, ki so namenjena ukrepom APZ. Finančna sredstva bi tako morala biti usmerjena v 1) zagotavljanje pripravniških mest za strokovna področja, kjer je pripravništvo, kot oblika uvajanja v poklicno delo, predvideno in 2) v razpis novih zaposlitvenih mest za iskalce prve zaposlitve. Delodajalci, ki bi zaposlovali mlade iskalce prve zaposlitve, bi morali biti deležni davčnih olajšav in drugih ugodnosti.

Tovrstni ukrepi bi zagotovili takojšnjo zaposlitev in ne nasprotno intervencij v obliki dodatnih izobraževanj, kratkoročnih zaposlitvenih programov, ki omogočajo zaposlitev za obdobje šest mesecev in manj ali prostovoljnega dela, ki podaljšuje iskanje zaposlitve in ohranja mlade v brezposelnosti. Hkrati bi država na ta način mladim iskalcem prve zaposlitve zagotovila lažji prehod na trg dela, kar bi omogočilo lažjo regulacijo mladih brezposelnih, saj se tej uvrščajo v ranljivo skupino prebivalstva.

Vlada RS je sicer sprejela program ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki so neposredno namenjeni boju proti brezposelnosti in predvidevajo izboljšave, za lažji pregled jih bom v nadaljevanju naštel in dopolnila.

Pet ukrepov vlade RS v boju proti brezposelnosti:

1. Spodbujati večjo aktivnost brezposelnih oseb; geslo ukrepa: Morda delodajalec potrebuje ravno mene!

Ukrep Spodbujanja večje aktivnosti brezposelnih oseb je namenjen spodbujanju brezposelnih oseb, da sprejmejo delo, in omogočanju ohranjanja njihove delovne aktivnosti oziroma zaposljivosti, s tem pa tudi ohranjanju vsaj minimalne socialne varnosti.

Ukrep se mi ne zdi smiseln, saj je logično, da je cilj mladih brezposelnih zaposlitev. Spodbude s strani zavodov za zaposlovanje v obliki delavnic, ki naj bi mlade motivirale, delujejo kontraproduktivno, saj se mladim izobraženim zdi kot da se jim nekaj let starejši kolegi, ki običajno vodijo tovrstna izobraževanja, posmehujejo in jih imajo za manj sposobne. Dejstvo je, da je zaposlitvenih mest za mlade iskalce zaposlitve v smereh, v katerih so diplomirali, zelo malo, kar je tudi glaven problem in ne nasprotno nezainteresiranost mladih ali njihova neaktivnost.

2. Uspešnejša politika zaposlovanja; geslo ukrepa: Pomagajmo ljudem do služb!

Ukrep Uspešnejša politika zaposlovanja je namenjen boljšemu usklajevanju med posameznimi ukrepi oziroma politikami države, ki lahko pripomorejo k zmanjšanju brezposelnosti. Posebej je izpostavljena aktivna politika zaposlovanja, ki je namenjena odpravljanju tistih problemov na trgu dela, ki jih ostale politike ne morejo učinkovito in kratkoročno odpravljati.

Poleg primernih dodatnih izobraževanj in delavnic na temo iskanja zaposlitve, motivacije, pozitivne samopodobe itd., ki bi jih ukrepi APZ morali nuditi, bi mladim morala biti na voljo tudi psihološka podpora v času brezposelnosti oziroma v času iskanja prve zaposlitve. Vsak brezposeln bi tako poleg dolžnosti, ki mu jih ZRSZ nalaga, moral imeti tudi pravico koriščenja psihološke podpore v smislu individualnega psihološkega svetovanja, psihoterapije ali možnosti vključitve v skupino za samopomoč. Individualno svetovanje bi moralo biti na izbiro ob prijavi na zavod za zaposlovanje, individualni proces svetovanja pa bi moral biti zastavljen tako da bi se z vsakim posameznikom izdelalo individualni načrt, v katerem bi se določilo konkretne korake, kako poiskati zaposlitev. Individualni načrt bi lahko vseboval tudi plan »kako poskrbeti zase«, v katerem bi svetovalec skupaj s posameznikom oblikoval načine, kako si v obdobju povečanega stresa in nestabilnih življenjskih okoliščinah pomagati sam. Tovrstno svetovanje bi mladim iskalcem prve zaposlitve ponudilo dodatno podporo, ki bi skupaj s podporo pri iskanju zaposlitve, gotovo pripomogla k bolj zdravi samopodobi in posledično večji možnosti za zaposlitev. Poleg tega bi bilo smiselno, da bi bili nekateri ukrepi APZ, bolj skupnostno naravnani, lokalno bi ZRSZ moral delovati povezovalno, da bi se mladi brezposelni med seboj srečevali, družili in na ta način delili svoje izkušnje z iskanjem zaposlitve ter težke plati, ki jih tovrstna situacija prinaša. Na ta način bi se zmanjšal občutek izključenosti in nemoči mladih, saj bi izmenjevanje mnenj in izkušenj z mladimi v podobni situaciji, delovalo kot podporna mreža in vir moči.

3. Spodbujanje in omogočanje vseživljenjskega učenja; geslo ukrepa: V znanju je moč! Ukrep Spodbujanja in omogočanja vseživljenjskega učenja je namenjen izboljšanju možnosti posameznika na trgu dela, saj je ravno nezadostna, neustrezna ali nedokončana izobrazba poglavitni razlog za brezposelnost.

Predlog k navedenemu ukrepu bi znova bil zagotavljanje zaposlitvenih mest za mlade diplomante, saj je to edina vzpodbuda, ki jo mladi potrebujejo, če tega ni, je motivacija za dokončanje študija vprašljiva, saj študij ni sam sebi namen.

4. Urediti sistem štipendiranja mladih; geslo ukrepa: Ustrezna izobrazba je prvi korak na uspešni karierni poti!

Ukrep Ureditve sistema štipendiranja za mlade je namenjen povečanju usmerjenosti sistema v reševanje potreb gospodarstva in želi mladim omogočiti, da pridobijo izobrazbo, ki jim bo kasneje prinesla zaposlitev.

Poleg ureditve štipendiranja in prilagoditve učnih vsebin potrebam na trgu dela, bi bilo smiselno ukiniti oziroma omejiti vpis v »neustrezne programe«, ki producirajo nezaposljiv kader in namesto tega oblikovati nova izobraževanja, ki bi bila prilagojena potrebam na trgu dela in bi omogočala zaposljivost diplomantov. Smiselna bi bila implementacija sprejemnih izpitov na vseh univerzitetnih in visokošolskih študijih, ki bi omogočala vpis le potencialno primernemu kadru. Sprejemni izpiti bi morali meriti zahtevane karakteristike za določen program, kot na primer psihološki testi za kader, ki bo delal z ljudmi, likovne spretnosti za pedagoški kader v vrtcih, itd.. Testi bi morali biti dopolnjeni z osebnim razgovorom, ki bi posamezniku omogočil, da se osebno predstavi in izrazi svoje želje in razloge za vpis v določen program. Na ta način bi se izognili napačnim ocenam, ki so lahko posledica uporabe strogih merskih instrumentov. Univerzitetni in visokošolski programi bi morali biti še naprej financirani s strani države vendar pod pogojem, da študent opravi vse obveznosti redno, v primeru neopravičenega razloga za nenarejeni letnik, bi moral študent stroške nadaljevanja študija kriti sam. Na ta način bi bili študentje bolj motivirani za napredovanje v študijskih programih hkrati pa bi se tisti, ki jim študij ni blizu, preusmerili v druge poklicne smeri ali hitreje prešli na trg dela.

Smiselno bi bilo, da bi izobraževalni sistemi bili urejeni tako da bi svoje študente aktivirali že v času študija preko prostovoljnega in pripravniškega dela z mentorjem, ki bi jih uvedel v delo. Na ta način bi se že pred zaključitvijo izobraževanja zagotovilo delovno mesto, število razpisanih mest za določen študijski program bi lahko bil v sorazmerju in dogovoru s potrebami dotičnih institucij. Zaposlitev mladih pod mentorstvom redno zaposlenega bi lahko bila urejena

tako da bi delavec pred upokojitvijo uvajal mladega pripravnika in sicer skupaj bi si delila polovični delavnik za obdobje največ enega leta. Po izteku enega leta bi se mladega delavca zaposlilo, starejši delavec bi ob izpolnjenih pogojih za upokožitev zaključil z delom.

Univerzitetna mesta bi se lahko po zgledu iz tujine usmerila v izgradnjo kampusov in razvojnih, kariernih centrov, kjer bi svoje študente usmerjala in informirala ves čas študija ter jim omogočala dodatna izobraževanja ter raziskovalno in strokovno delo.

5. Povečati prilagodljivost trga dela in olajšati zaposlovanje; geslo ukrepa: Fleksibilnost na trgu dela – več delovnih mest!

Ukrep Povečanja prilagodljivosti trga dela in olajšanje zaposlovanja je namenjen odpravljanju ovir in strahov delodajalcev pred novim zaposlovanjem ter spodbujanju brezposelnih, da se bolj pogumno kot do sedaj odločajo za prekvalifikacijo in nove, fleksibilne oblike zaposlitev.

Področje študentskega dela je prav tako potrebno sprememb, bolj kot samo študentsko delo, bi bilo potrebno urediti stroške pri redni zaposlitvi novega delavca ter na ta način zmanjšati obseg študentskega dela, ki je zdaj prav zaradi nizkih stroškov ob zaposlitvi študenta za delodajalca bolj ugoden.

- ❖ Država z zakonodajnimi reformami igra bistveno vlogo pri uveljavljanju sprememb na trgu dela in področju brezposelnosti, kljub temu pa ne smemo spregledati vloge izobraževalnih ustanov, fakultet, ki bi se morale boriti za svoje mesto v družbeni sferi, da bi na ta način zagotavljale prisotnost svoje stroke in večale njeno moč oziroma možnost vpliva na področja, kjer je to potrebno in za katera je usposobljena. Če izpostavimo na primer družboslovne stroke, kot je socialno delo, psihologija, sociologija, itd., ne zgrešimo veliko, če glede na trenutno družbeno dogajanje (problematika priseljencev, dolgotrajna brezposelnost mladih, alarmantno število samomorov v Sloveniji, itd.) trdimo, da je potreba po njihovem interveniranju v družbi velika, prav zato bi se tovrstne stroke s svojimi profesorji na čelu, morale boriti za večjo družbeno moč in prisotnost in s tem možnost boljše zaposljivosti svojega kadra.
- ❖ Bančni sistem bi lahko mladim ob prvi zaposlitvi nudil kreditne ugodnosti, kot so nižje obrestne mere ipd., na ta način bi se mlade spodbujalo k ustvarjanju družin ter jim omogočilo nakupe nepremičnin itd..

- ❖ Uvedba univerzalnega temeljnega dohodka, ki bi moral biti urejen, kot ustavna pravica, bi omogočala osnovno finančno varnost, ki bi pomenila večjo svobodo posameznika pri izbiri poklicne in karijerne poti ter večjo možnost razvijanja osebnih potencialov in poslovnih idej. UTD bi lahko bil urejen, kot pravica do temeljnega dohodka za vsakega državljana od rojstva naprej in sicer do 18 leta bi ta bil v višini zneska 300 evrov na mesec, od 18 leta naprej pa v višini zneska 600 evrov na mesec.

7. LITERATURA

Bradač, B., Pušnik, K., Šlebinger, M. (2006), Pristopi k politiki aktivnega staranja. *IB revija (Ljubljana)*, letnik 40, številka 4, str. 74-78. URN:NBN:SI:DOC-KJZT5AXJ. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2017).

Čačinovič Vogrinčič ... (et al.) (2013), Kam plovemo? Premisleki o izhodu iz krize. Ljubljana: Sanje.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2008), Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čelebič, T. (2009), Ranljive skupine na trgu dela v Sloveniji – Nacionalno raziskovalno poročilo – Slovenija. Ljubljana.

Černigoj Sadar, N., Verša, D. (2002), Zaposlovanje žensk. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (398-430).

Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Divjak, M., Kren, T., Pogačnik Toličič, S., Prosnik, F., Herman, V., Pirker, O., Kladnik, R., Lešnik, R., Plemenitaš, T., Soršak, S., (1973), Otrok in delo. Maribor: Založba Obzorja.

Dekleva, B. (2004), Socialna vključenost in psihosocialno zdravje mladih z izkušnjami brezposelnosti na območju Ljubljane – Kratko poročilo raziskovalne naloge. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta. Dostopno prek: https://www.pef.uni-lj.si/fileadmin/Datoteke/Raziskovanje/porocila/Socialna_vklju%C4%8Denost_mladih_brezposelnih.pdf (3.3.2017)

Dominkuš, D. (2002), Zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (320-336).

Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M. (2008), Dolgotrajna oskrba: očrt potreb in odgovorov nanje. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Giraud, P.N. (2006), Neenakost v svetu – ekonomija sodobnega sveta. Ljubljana: Založba: /*cf.

Glazer, J., Hazl, V. (2002), Službe za zaposlovanje. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (200-227).

Ignjatović, M. (2002), Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ignjatović, M. (2007), Osip iz rednega izobraževanja – individualni in družbeni problem. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (105-127).

Ignjatović, M. (2006), Položaj mladih na trgu delovne sile. *IB revija (Ljubljana)*, letnik 40, številka 4, str. 66-69. URN:NBN:SI:DOC-Q8J8MNBC. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2107).

Ignjatović, M. (2002), Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (12-30).

Južnik, L. (2011), Ocenjevanje učinkov aktivne politike zaposlovanja. *Management (Tiskana izd.)*, letnik 6, številka 2, str. 165-176, 206. URN:NBN:SI:DOC-X4KDPNEB. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2017).

Kajzer, A. (2002), »Nove« usmeritve politike zaposlovanja v Evropski Uniji in Sloveniji – nekaj besed in števil o njenih rezultatih. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (476-490).

Klajnšček, C. (1992), Zdravje, brezposelnost in politika zaposlovanja. *Teorija in praksa*, letnik 29, številka 3/4, str. 336-346. URN:NBN:SI:DOC-5H8M4HFW. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2107).

Klemenčič Rozman, M.M., Dekleva, B. (2007), Identifikacija psihosocialno ogroženih in socialno izključenih skupin mladih nezaposlenih v Sloveniji. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (32-59).

Kopač, A., Hazl, V., Svetlik, I. (2002), Evropska politika zaposlovanja. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (58-93).

Kopač, A. (2002), Pasivna politika zaposlovanja-Sistemi socialne varnosti za primer brezposelnosti. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (144-169).

Kozoderč, D., Kos, Z., Sulič, V. (2005), Dvigovanje zaposlitvenega potenciala mladih: zbornik 2. posveta na temo Zaposlovanje – socialno vključevanje. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino in Mladinski ceh – Nefiks: Salve.

Krafeld, F. J. (1989), Anders leben lernen. Weinheim: Belz.

Kramberger, A., Pavlin, S. (2007), Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kramberger, A. (2007), Problem zaposljivosti v informacijski dobi. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (11-37).

Kramberger, A. (2007), Strukturni razlogi težje zaposljivosti mladih v Sloveniji. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (64-102).

Kramberger, A. (2007), Ujemalni problem in prehod mladih v sfero dela. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (128-148).

Križanič, F. (2002), Politika zaposlovanja in gospodarska politika. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (96-114).

Leskošek, V. (2009), Zaposlitvene možnosti mladih. *Socialno delo, letnik 48, številka 4, str. 207-214, 249, 251*. URN:NBN:SI:DOC-IRXSFBKE. Dostopno prek: <https://www.dlib.si> (27.5.2017).

Marinšek, A. (2001), Brezposelnost mlajših odraslih. *AS. Andragoška spoznanja, letnik 7, številka 3, str. 74-83*. URN:NBN:SI:DOC-K1G9GIJZ. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2107).

Mesec, B. (1997), Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2 (skripta). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (1997), Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 13-96.

Mrgole, A. (1997), K teoriji brezposelnosti mladih. *AS. Andragoška spoznanja, letnik 3, številka 1, 13-19*. URN:NBN:SI:DOC-ZEJKJTBT. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (4.3.2017).

Musek, J. (1995), Ljubezen, družina, vrednote. Ljubljana: Educy.

Niklanović, S., Trbanc, M. (2002), Poklicna orientacija. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (230-254).

Ovsenik, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Lüssi, P. (1990), Sistemski nauk o socialnem delu, letnik 29, številka 1/3. URN:NBN:SI:DOC-H6P2GWCR. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (3.3.2017).

Pahl, R. (1996), Reflections and Perspectives. v VERHAAR, DE KLAVER, VAN OPHEM, DE GOEDE, DE VRIES (eds.). On the Challenges of Unemployment in a Regional Europe. Avebury

Pavlin, S. (2007), Vloga kompetenc v družbi znanja: profesionalizacija poklicev. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (168-184).

Pavlin, S. (2007), Izobraževalni sistem kot generator ključnih kompetenc za delo: empirična analiza izbranih poklicev. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S.,

Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (185-213).

Poljšak Škraban, O., Žorga, S. (2007), Nekatere psihološke značilnosti mladih (ne)zaposlenih. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (85-103).

Ramovš, J. (1995), Slovenska sociala med včeraj in jutri – 2. predelana in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

Rapuš Pavel, J., Stepišnik Perdih, T. (2007), Značilnosti prehodov mladih v smeri statusne praznine. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (104-123).

Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D., Kobolt, A., Razpotnik, Š., Dekleva, B. (2007), Od reprodukcije »normalnega življenjskega poteka« k zaščiti različnih prehodov mladih. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (196-205).

Rapuš Pavel, J., Dekleva, B. (2007), Napovedovanje izhodov iz stanja brezposelnosti pri mladih. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (60-84).

Rapuš Pavel, J. (2005), Ranljivost mladih pri soočanju z brezposelnostjo. *S o c i a l n a p e d a g o g i k a*, 2 0 0 5 v o l . 9 , š t . 3 , s t r. 3 2 9 - 3 6 0 . Dostopno prek: [file:///C:/Users/Aneja/Downloads/Ranljivost_URN-NBN-SI-DOC-IHTJBPVK%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Aneja/Downloads/Ranljivost_URN-NBN-SI-DOC-IHTJBPVK%20(1).pdf) (3.3.2107).

RENER, T. (2000), Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V: Ule, M., Rener, T., Čeplak Mencin, M., Tivadar, B., Socialna ranljivost mladih. Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Založba Aristej (91–118).

Svetlik, I., Trbanc, M. (2002), Oblikovanje, izvajanje in evalvacija politike zaposlovanja. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (34-55).

Svetlik, I., Batič, M. (2002), Aktivna politika zaposlovanja. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (174-197).

Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M. (2002), Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Svetlik, I., Lorenčič, M. (2002), Izobraževanje in usposabljanje. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (256-290).

Tomšič, D., Črnak Meglič, A., Dimovski, V., Križanič, F., Neuhold, C., Dauderstadt, M., Natter, E. (1999), Evropska socialna in zaposlovalna politika: zbornik razprav. Ljubljana: Kalandrovo društvo.

Trbanc, M., Verša, D. (2002), Zaposlovanje mladih. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (338-369).

Trbanc, M. (2007), Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V: Ignjatović, M., Kramberger, A., Pavlin, S., Svetličič, M., Štarkl, D., Trbanc, M. (2007), Zaposljivost v Sloveniji- Analiza prehoda iz šol v zaposlitev: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (38-63).

Verša, D. (2002), Zaposlovanje starejših. V: Svetlik, I., Glazer, J., Kajzer, A., Trbanc, M., Politika zaposlovanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (372-395).

Zorc Maver, D. (2007), Socialna pedagogika in družba dela. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (10-18).

Žebovec, I., Erjavec, M. (1999), Mladi, ulica, prihodnost – sodobne oblike revščine mladih: zbornik predavanj: mednarodni seminar. Ljubljana: Salve.

Žorga, S., Poljšak Škraban, O. (2007), Nezaposlenost, stres in zdravje. V: Dekleva, B., Rapuš Pavel, J., Zorc Maver, D. (2007), Prehodi v svet dela – izbira ali nuja? Ljubljana: Pedagoška fakulteta (19-31).

Wallerstein, I. ...(et al.) (2013), Ali ima kapitalizem prihodnost? Ljubljana: Založba /*cf.

Uradne listine

Analiza na temo brezposelnosti mladih v Sloveniji. Dostopno prek: <http://www.infopeka.org/web/uploads/Analiza-na-temo-brezposelnosti-mladih-v-Sloveniji.pdf> (4.4.2017).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2017), Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/#c8070 (13.5.2017).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2016), Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016 – 2020. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zaposlovanje/Smernice_APZ_2016_2020_final.pdf (5.4.2017).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2016), Jamstvo za mlade – Izvedbeni načrt 2016-2020. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zaposlovanje/JAMSTVO_ZA_MLADE_2016_2020.pdf (3.4.2017).

Republika Slovenija Statistični urad. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6517> (5.3.2017).

Ustava Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf> (5.4.2017).

Zavod RS za zaposlovanje (2015), Analiza mladi in trg dela. Ljubljana. Dostopno prek: https://www.ess.gov.si/_files/7755/Analiza_Mladi_in_trg_dela_2015.pdf (3.4.2017).

Zavod RS za zaposlovanje. Registrirane brezposelne osebe po starostnih razredih, 2005-2017. Dostopno prek: https://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (3.4.2107).

Spletni vir

Mladina (2014), Ni prostora za mlade. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/159237/ni-prostora-za-mlade> (3.3.2017).

Mladina (2015), Kapitalizem torej. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/164860/kapitalizem-torej/> (12.5.2017).

Youth unemployment shows euro-area recovery not working for all. Dostopno prek: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-04-03/youth-unemployment-shows-euro-area-recovery-not-working-for-all> (7.4.2017).

Zavod RS za zaposlovanje (2017), Strokovna izhodišča za leto 2017. Dostopno prek: https://www.ess.gov.si/files/9355/Strokovna_izhodisca_za_leto_2017.pdf (7.4.2017).

RS, Brezposelni, Slovenija jutri. Dostopno prek [http://www.slovenijajutri.gov.si/index7547.html?id=53&no_cache=1&tx_uvireforme_pi1\[ciljna_skupina\]=4](http://www.slovenijajutri.gov.si/index7547.html?id=53&no_cache=1&tx_uvireforme_pi1[ciljna_skupina]=4) (5.4.2017).

Uradni list. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=200679&stevilka=345> (5.4.2017).

8. POVZETEK

Večina mladih se ob zaključitvi študija srečuje z obdobjem brezposelnosti, v katerem se kot iskalci prve zaposlitve soočajo s številnimi ovirami, ki lahko predstavljajo različne oblike življenjskih stisk. Pot mladega iskalca prve zaposlitve se prične, ko ta zaključi študij in se registrira na zavodu za zaposlovanje, kot aktivni iskalec zaposlitve. Ob vpisu na ZRSZ se posameznik zaveže, da bo aktivno sodeloval v programih, ki jih ZRSZ nudi, da bo na ta način hitreje našel zaposlitev. Obdobje iskanja prve zaposlitve se zaradi posledic gospodarske krize, ki se še danes odražajo na trgu dela, podaljšuje in lahko traja tudi več kot leto dni. V tem obdobju je posameznik primoran kakor ve in zna poskrbeti zase, tako v finančnem kot psihofizičnem smislu, in hkrati mora aktivno iskati zaposlitev. Okoliščine, s katerimi se srečuje, niso ugodne in večina mladih, nanje ni bila pripravljena. V Sloveniji so programi, ki jih nudijo ZRSZ, zasnovani tako da poleg delavnic s tematiko »kako napisati življenjepis« ne omogočajo psihološke podpore, ki je v tem ne-varnem in stresnem obdobju za mlade iskalce nadvse zaželen, če ne potrebna. Osebnostno sem mnenja, da bi morala tovrstna podpora biti omogočena hkrati pa bi se morala vzpostaviti skupnostna mreža, ki bi povezovala mlade iskalce prve zaposlitve med seboj in jim omogočila stik s strokovnjaki, ki bi jim pri tem nudili storitve, ki jih glede na potrebe in želje, mladi vidijo, kot smiselne za lažje in hitrejše prehajanje iz brezposelnosti na trg dela. V raziskovalnem delu magistrske naloge sem tako želela preveriti, kako se mladi odzivajo na različne ovire, s katerimi se v obdobju iskanja prve zaposlitve srečujejo in kakšne strategije »preživetja« so izoblikovali. Predvsem sem želela dobiti vpogled v zgodbe vrstnikov, da bi spoznala, na kakšen način se soočajo s trenutno življenjsko situacijo in stresnimi dejavniki, ki jih ta prinaša, da bi tako tudi zase vedela, kako se boljše soočiti s trenutnim obdobjem in posledično oblikovala smiselne predloge za lažje soočanje. Posameznike, ki so se znašli v situaciji brezposelnosti ali na prehodu iz študentskega obdobja na trg dela, sem tako spraševala po materialnem stanju, kot viru informacij o socialno družbenem položaju v odvisnosti od starosti in izobrazbe. Zanimala me je finančna strategija, kot odgovor na materialno stanje posameznika. Fokus intervjujev je bil usmerjen na vpliv obdobja, ki sem ga metaforično poimenovala »črna luknja«, saj je njegov vpliv na posameznika zavirajoč in predstavlja vir frustracij. V okviru pojma »črna luknja« sem spraševala po vplivu obdobja na življenje posameznika v smislu morebitnega vpliva na odnose, partnerska razmerja in druge aktivnosti, ki jih posameznik ima ter o vplivu na fizično ter psihično počutje. Ključni deli intervjujev so bila vprašanja o motivaciji in samoiniciativnosti, kot informacije o tem, koliko aktivni so mladi v obdobju iskanja prve zaposlitve in kaj je tisto, kar jih motivira, da

kljub težavnemu obdobju in morebitnim neuspehom vztrajajo. V intervjujih sem posameznike želela vzpodbuditi, da bi razmišljali v smeri oblikovanja korakov za hitrejši prehod iz trenutne situacije zato sem jih po konceptu Kratke v rešitev usmerjene terapije avtorja Insoo Kim Berg in Steve De Shazer spraševala po željah in korakih za njihovo uresničitev. Rezultati analize opravljenih intervjujev potrjujejo dejstvo, da izobrazba sama po sebi ne zagotavlja zaposlitve in domnevo, da je večina mladih v iskanju prve zaposlitve več kot leto dni. Obdobje brezposelnosti ustvarja finančno odvisnost, ki onemogoča popolno osamosvojitvev in s tem prehod v odraslo dobo. Denarna socialna pomoč lahko mladih v obdobju iskanja prve zaposlitve predstavlja edini vir dohodka. Nadaljevanje študija predstavlja strategijo preživetja, saj študentski staž omogoča delo preko študentskega servisa tudi po dopolnjenem 26 letu starosti. Alarmantno je dejstvo, da se vsi intervjuvanci kljub morebitnemu delu preko študentskega servisa ali prejemanju socialne denarne pomoči, preživljajo s finančnimi sredstvi, ki na mesec ne dosegajo zneska minimalne plače v Sloveniji. Bivanje pri starših, sorodnikih ali v stanovanju od staršev je finančna strategija, ki mladim omogoča bivanje (skoraj) brez stroškov. Finančna podpora staršev, kjer je ta mogoča hkrati predstavlja mladim primarni vir finančne podpore. Opravljanje priložnostnih, družinskih del in dela na črno je način, kako si mladi zagotovijo dodaten vir zaslužka za preživetje. Vsi intervjuvanci so poročali o negativnem in zavirajočem vplivu dolgotrajnega obdobja iskanja prve zaposlitve na življenje in psihofizično zdravje. Enotni so si bili v tem, da obdobje resnično deluje kot »črna luknja«, saj izčrpa zaloge motivacije in osebnostne moči in deluje frustrirajoče in brezizhodno. Izjave intervjuvancev so potrdile tudi domnevo, da delo svetovalcev na ZRSZ in storitve, ki jih zagotavljajo, ni dovolj učinkovito in ne nudi psihološke podpore, ki jo mladi potrebujejo. Znanje, ki se jim preko aktivnosti ZRSZ nudi, je v veliki meri neuporabno in deluje podcenjevalno in zasmehujoče, saj so tovrstno znanje mladi že osvojili v procesu izobraževanja. Socialna mreža je tista, ki mladim predstavlja vir podpore in pomoči in iz katere črpajo motivacijo za iskanje zaposlitve. Prav iz tega razloga bi bila smiselna vzpostavitev lokalnih skupnostnih mrež, ki bi mladim omogočala srečevanje in izmenjavo izkušenj ter s tem podporo in aktivacijo strokovnjakov, ki bi nudili potrebno znanje za lažje in boljše soočanje z nezaposlenostjo. Želje intervjuvancev so usmerjene predvsem v zmožnost zadovoljevanja temeljnih življenjskih potreb, kar bi pomenilo zagotovljeno zaposlitev, ki bi jim omogočila finančno samostojnost in možnost ustvarjanja družine, razvijanja kariere in drugih interesov. Rezultati analize podatkov, ki osvetljujejo celotno problematiko nezaposlenosti mladih, predstavljajo informacije o tem, da so vsi intervjuvanci samoiniciativno naravnani, kar se kaže v aktivnem iskanju zaposlitve neglede na številne neuspehe in dolgotrajnost obdobja iskanja prve zaposlitve. Poleg tega imajo vsi

intervjuvanci zastavljene korake za naprej in oblikovane alternativne plane, ki vsebujejo možnost iskanja zaposlitve izven svoje smeri, samozaposlitve in celo možnosti iskanja zaposlitve v tujini.

Pridobljeni podatki raziskave orišejo trenutno sliko mladih iskalcev prve zaposlitve, obdobje, v katerem so in načine, s katerimi si pomagajo na poti iskanja zaposlitve. Podatki hkrati poročajo o tem, da so potrebne spremembe tako na trgu dela kot na ravni socialne politike in socialnega varstva, ki mora oblikovati programe, ki bodo mladim v oporo in pomoč. Socialno delo kot stroka, bi moralo na tem mestu imeti pomembnejšo vlogo in se bolj izrazito boriti za svoje mesto v družbenopolitičnem polju. Podatkov raziskave ne moremo posploševati vendar glede na sovpad statističnih podatkov nezaposlenosti mladih, lahko trdimo, da ne zgrešijo bistva in govorijo o tem, da so spremembe nujne. Izražene potrebe mladih v obdobju iskanja prve zaposlitve moramo vzeti kot krik na pomoč in jih upoštevati kot smernice pri oblikovanju primernih storitev na področju aktivne politike zaposlovanja in socialno-varstvenih programov za mlade.

9. PRILOGE

9.1. Intervjuji

Intervju št. 1

(10.5.2016, Nova Gorica)

S., ženska, 27 let, študentka/magistrski študij, Nova Gorica

Najprej bi te prosila, da mi poveš, kje se izobražuješ ali končuješ študij?

Hodim na evropsko pravno fakulteto, zaključujem študij prava in menedžmenta nepremičnin in pišem magistrsko nalogo o stanovanjski problematiki mladih. Magistrirala bom predvidoma septembra.

Imaš kakšne plane za naprej?

Bomo vidli, kako bo, ne, bomo iskali službo in če bo, bo in če ne, ne.

Kaj pa materialno stanje, kako se preživljaš?

Živim doma in nimam prav nič dohodkov, delam ne nič, živim na račun staršev, »hotel mama«.

Si kdaj iskala kakšno delo, preko študentskega servisa na primer?

Ne preko študentskega servisa ne, sem pa poslala dve prošnji za redno delo zdej, tako da bomo vidli.

Kaj se pa na tvojem osebnem področju dogaja glede na to, da končuješ s študijem ali imaš partnersko zvezo, imaš kakšne hobije ali razvijaš kakšne interese poleg faksa?

Ne, sem samska. Trenutno se ukvarjam samo s faksom, me obremenjuje zelo.

Kaj pa kakšna potovanja, dodatna izobraževanja, kako je s tem? Ali se kam odpraviš, si kaj privoščiš ali je vse v nekakšnem čakanju?

Ja, trenutno sem bolj doma in čakam na korak naprej.

Kako pa to obdobje zaključevanja študija in nevednost glede prve zaposlitve, kako to vpliva nate, na tvoje počutje, samopodobo?

Groza me prijama, ker ne vem, kako bom. Ne vem ali me bodo kje zaposlili ali bi odprla kaj svojega. Razmišljam, da mogoče bi kaj samostojno začela.

Kaj pa vpliv na samopodobo? Ker name na primer zelo vpliva, ker sem bila navajena, da si nekaj zastavim, to dosežem in na ta način napredujem ter na ta način tudi dobim povratno informacijo, da nekaj v redu počnem, kot neko zunanjo potrditev. Zdaj pa tega ni, saj nimamo možnosti potrjevanja v karierni, poklicni smeri. Zdaj sem vse naredila in zdaj je to, to. In če nimam možnosti, da bi nadgrajevala samo sebe, vpliva to tudi na mojo samozavest.

Ja zato, ker nimaš lastnega dohodka ne in si vedno od nekoga odvisen in dosežkov ni, ni ničesar, v čemer bi lahko pokazal, da si dober. Eni mladi ratajo uspešni ne ma večinoma, po mojem mnenju, si ne upajo riskirat. Si brez dohodka in še riskirat, da greš, ne...

Ampak ta situacija, nevednost, kako to vpliva nate, nekako si pomirjena s seboj, veš, da ne veš, kaj boš in si OK s tem?

Ja, vem, da ne vem, kaj bom ma itak, da je stresno, ker ne veš, kaj bo ne, od kje boš dobil dnar za preživetje pač dokler živim pri starših ni panike ne. Nisem pa depresivna ali kaj takega.

Kje pa motivacijo črpaš, zagon za zaključevanje študija in potem naprej?

Za zaključevat študij pač, ker ga morem končat, če ne bi že opustila to pisanje magistrske.

Aha, ampak to zato, ker si se sama tako odločila ali zaradi vpliva staršev, prijateljev ali katerega drugega zunanjega vpliva?

Ne, sama sem se odločila. Zdej to končam in pole bomo vidli, bomo probali dubit službo nekje ne in pole, če bo uspelo ne, bomo kej nrdili vn iz sebe, če bo ratalo.

Kaj bi pa rekla za kvaliteto tvojega življenja glede na to, da smo v obdobju, ko nimamo nekega dohodka, s katerim bi si lahko kaj več privoščili, to zagotovo vpliva na naše življenje. Ampak kljub temu kaj bi rekla ali živiš oziroma se trudiš kljub temu polno živeti, kaj zate sploh pomeni polno živeti, kako gledaš na to? Imaš občutek, da si za kaj prikrajšana ali nimaš teh misli in si ok, tudi če nisi še tam, kjer bi si želela biti?

Ma ne, občutek imam da, mislim dokler mama in tata imata službo, finance, ne čutim nobenega pomanjkanja, mi gre vse dobro, ne. Če pa ne bi imela te materialne podpore zadaj ne, bi bilo pa drugo, ne.

Te na tej poti še kdo drug podpira poleg staršev, ti mogoče prijatelji dajejo čustveno podporo v tem obdobju?

Imam podporo prijateljc, ki me malo pahajo, da mi ne pade še tista motivacija, ki jo imam, ne, si pomagamo, spodbujamo ena drugo in tko, ker smo v podobni situaciji.

Je mogoče kakšna stvar, ki bi si je želela, da bi ti v tem obdobju bilo lažje, karkoli, kakšno dodatno izobraževanje, tečaj, podporni skupina, veščine, kako pridobiti delo, itd.. ?

Ja, kakšno dodatno znanje, ma ne na nivoju ku ma zavod za zaposlovanje, kako napisat življenjepis ampak bolj praktično, kako to dejansko poteka ne, da te pripravijo v bistvu na realno življenje, kamor padeš. Ker dokler hodiš v šolo, ne vidiš tega realnega življenja. Potem, ko se pogovarjaš z ljudmi, vidiš, da ni lih tako, kot je v šoli prikazano in kot govorijo. Tko, to manjka ja, da bi te malo pripravili na realno življenje. In tudi nek čustven support, kaj na primer nrdit, če padeš ne, kako se pobrat, tko take zadeve manjkajo.

Razmišljala si o ideji, da bi nekaj sama začela, poslala si tudi že prošnjo torej iščeš delo, imaš mogoče še kakšen plan, če dela na ta način ne najdeš?

Ja, ampak tega se malo bojim. In ne, nisem še tako daleč, zdej zaenkrat sem na tej stopnji, če pa to ne bo ratalo, bomo pa potem vidli naprej.

Kaj pa kakšno prostovoljno delo v tvoji smeri, si kaj takšnega že delala? Ali si razmišljala kaj v tej smeri, da bi na ta način lažje prišla do možnosti redne zaposlitve v svoji smeri?

Nisem nikoli delala prostovoljno, sem mislila ma nisem. Zdej sem tko obremenjena s pisanjem magistrske, da sem to misel opustila. Če pa ne dobim službe, bom pa pole probala, bom šla v agencije vprašat, če rabijo. Samo, da pridobim izkušnje ne, da vidim, kako poteka kej, da bom znala kej delat ne. Ker vedno zahtevajo neke izkušnje in ko prideš iz šole ne, itak pravih izkušenj nimaš, tisto preko študenta ne, ni, to, to.

Kako je pa z zaupanjem, da se bo v prihodnje nekaj zgodilo, kaj spremenilo ali ga imaš? Ker nekateri so obupali in ne verjamejo, da bi kdaj lahko našli delo na svojem področju in so se sprijaznili s tem, da bodo delali v trgovini ali kjerkoli bodo pač našli delo. Ti pa imaš neko upanje, da mogoče pa.. ?

Upam ja, da bo buljši samo slabo kaže ne, upam, da se bo kaj kam premaknilo ja.

S kje pa to izhaja? Iz alternative, vere ali iz čisto nekega samozaupanja, samo prigovarjanja k temu?

Prepričujem sama sebe, da enkrat se more obrnt, ker če ne, bo svet šou nekam, enkrat se bo moglo obrnt.

To je neka notranja moč, zaupanje vase.

Ja, ker moreš verjet, ker, če ne, te sesuje. Ker, če boš reku, ah, kašen svet je, da ni nič od tega, pole padeš še ti dol ne, pač si raje misliš ne, da enkrat bo bulši.

Imaš kakšne posebne veščine za ohranjanje tega zaupanja ali mogoče kaj počneš, da vzdržiš to notranjo pozitivno naravnost? Imaš kakšne dejavnosti, da ta občutek, zavedanje krepiš?

Ma ne, to je noter v meni in to tko je in pole sama sebe vsake toliko spomnim, da sej bo, bo šlo na bulši.

Si pomagaš mogoče še s kakšnim športom, glasbo, karkoli, da krepiš pozitivno naravnost?

Ne, nič.

Če bi se zgodil čudež čez noč, kako bi zgledal tvoj jutri, kaj bi to pomenilo zate, za tvoje življenje, kako bi to zgledalo, kaj bi tebi to pomenilo, kje bi imela delo itd.?

Samostojno stanovanje, samostojnost. Kaj pa delo na primer, kje bi delal? Čudež se zgodi, to pomeni, da se lahko zgodi karkoli! S: karkoli, no, ne bomo šli v ekstreme ne ampak preselila bi se, sigurno bi se preselila od doma, kakšno fajn službo bi dobila. Kaj pa je fajn služba? Željo mam it delat v stanovanjski sklad oz. na zemljiško knjigo. To je zelo težko ampak upanje ostaja.

Kako pa prideš do tja, kaj bi lahko bil prvi korak?

Poznanstev na žalost nimam ampak sem študirala, da, ko končam pisat magistrsko, da bom kar poslala en mail in več, kot ne, mi ne morejo rečt. Nekje je treba začet.

Intervju št. 2

(12.5.2016, Nova Gorica)

D., moški, 27 let, študent, Levpa

Najprej mi povej, kje se izobražuješ?

Na faks hodim na pomorstvo in promet, tehnologija in prometna logistika. Zaključujem 3. letnik faksa, ostala mi je le še diploma. Moram še napisat diplomo in končat prakso.

Kako se pa preživljaš, kje živiš?

Živim doma pri starših, preživljam pa se z delom v Perli, casinoju, preko študentske napotnice. In z deli na črno. Delamo ki po Italiji, sej veš. Tko, kašna priložnostna dela in to. Ma doma ne rabim nič plačevat, stroške in hrana, to vse starši plačujejo tako da s tem nimam stroškov.

Si že iskal redno zaposlitev, v svoji smeri?

Redno zaposlitev iščem v svoji smeri, probu sem že z razgovori, prošnjami za delo, ma tako ku je v Sloveniji status ne, se nič ne obnese, če nimaš vez in poznanstev.

Imaš kakšen plan b, če ne najdeš dela v svoji smeri, bi kaj drugega delal?

Ma že en cajt razmišljam o odhodu v tujino samo malo težko se je sam prisilit, da bi odšel ne. Ma berem forume že en cajt in tudi že sprašujem okrog in tko. Kaj bi pa delal v tujini, imaš že kakšno idejo? Nimam nekih zastavljenih idej kaj bi delal, samo lotit se moreš, da zaženeš se malo in pole naprej. Zdej, če dobiš nekaj v svoji smeri je super ne, če ne pa neki tko kar te veseli ne, če ne, moreš pa začeti, kjer zčneš ne.

A si že kaj delal v svoji smeri, mogoče kaj prostovoljno?

Ma delal sem neki podobnega, ne prou istega ne zato, ker je dost specifično delo, moreš delat v pisarni, kar ti ne dajo kar tko neki za delat prostovoljno težko dobiš. Sej danes prostovoljno delo, bolj ne obstaja ne, noben ti ne bo več delal prostovoljno. Noben ti ne bo delal zastonj in potem konec mesca kaj, umreš od lakote.

Kako to obdobje pred redno zaposlitvijo vpliva na tvoje osebno življenje v smislu partnerstva ali misliš, da sploh vpliva, da je partnerstvo povezano s tem obdobjem?

Ja, gotovo je povezano ne z zvezo rečmo ne, imaš 28 let in ne moreš it v neko zvezo ne, ker niti sam ne veš, kaj boš v prihodnosti ne in pol eden drugemu neki solit pamet ne, kako in ki, ne moreš ne, to je gvišno povezano. Dobro zdej, sej ni problem bit v zvezi ne, po moje delo se bo našlo ne, prej ali slej, ne dvomim ne v to.

Se pravi to to ne toliko omejuje, da bi se zadrževal, kar se partnerstva tiče?

Ne, ne, ne, če se zaljubiš, se zaljubiš ne, nimaš ki. Na zvezo ne bi smelo vplivat no, denar je samo denar ampak more bit z obeh strani isto ne.

Kaj pa druga področja v tvojem življenju, hobiji, drugi interesi poleg faksa, a jih imaš ali je vse v nekem čakanju zaradi okoliščin, finančnega stanja?

Ja ma ne, v mojem primeru je malo drugače ne, ker jaz imam dost našparanega ne, ker sem dosti delal ne in pač, če si želim nekega potovanja lahko grem komot ne, brez nekih omejitev ne. Ni mi pa zdej, da bi neki zapravlja kar tko na pamet, ker ne vem, kaka bo moja prihodnost v teh dveh letih ne. Težko bi se kar neki lotu zapravljat na pamet ne ampak komot grem ne nek dopust za 500 euru ne, ni, da bi me omejevalo.

Torej bi lahko rekel, da kljub trenutni situaciji, živiš dokaj polno življenje, se ne počutiš prikrajšan ali kaj podobnega?

Ja, bi lahko reku, da živim kar na polno življenje ja, še zdaleč se ne odrekam ali čakam na jutri. Samo si malo nesproščen, ker si nesiguren v jutri. Ker to študentsko delo spet je tko ne, sej dobimo neki ma ni, to, to. Pol na koncu bomo mogli delat lih do sedemdesetih zaradi tega.

Kako pa to obdobje vpliva na tvoje počutje, samozavest?

Ja, je malo občutek nemoči ne, ker, ko gledaš tko te moje generacije, vsi imajo neko delo, neko stalno zaposlitev in pač vidiš, da so si malo olajšali ne, tebe pa še vedno neki pritiska, ku neka, ku nek pritisk okolja no, bolj kot kej družga. Kdaj boš, kdaj boš, kdaj boš ne, bolj kot ki družga. Počutje zdej zaradi tega, mi malo mori ja ma zdej zaradi tega ni neke depresije ne, no zdej kak dan, k se zaveš ne, pole si malo bol tko žalosten ma pole gre mimo no, ni konec sveta zaradi tega, ker trenutno nimaš rednega dela no.

Kako si pa pomagaš ali imaš kakšen način, da ohraniš ta notranji zagon, motivacijo? Ali kaj počneš takega, na primer greš teči ali kaj podobnega?

Ma zaenkrat imam prijatelje, tudi na delu smo tolko prijatelji, da se družimo po končanem delu in pač smo itak vsi dobresedno v istem sranju tko da, se eden drugega malo spodbujamo.

Kako pa gledaš na prihodnost, a imaš upanje, zaupanje, da bo boljše?

Ma ja, jaz mislim da bo. Sej mislim, da situacija se obrača zdej počasi, mislim, da mi smo lih ta generacija, k je malo štrknla ne, ma mislim, da zdej v roku parih let se bo ta trend obrnu ne in se bo zaposlovanje povečalo. In se bojim lih to, da bomo mi že konec tiste cone ne, ne vem, če bo ki.

Kaj, če bi se čez noč zgodil čudež, kako bi zgledal tvoj dan, kakšno bi bilo tvoje življenje, kaj bi bilo drugače? Kje bi delal, itd.?

Zjutraj bi vstal ob 6h in neki, 7h, bi zbudil partnerico, bi pojedla skupaj zajtrk z zelenjavo. Bi si vzel cajt za zajtrk, pol ure. In pole bi šli delat, kašna 8h do 4h in pole bi prišli domov, bi imeli sproščen večer. Delal bi nekaj v moji smeri povezano z logistiko, urejanje kakšnih prevozov mogoče kakšna nabava, komercialist, nabavnik, nekaj tko. V kakšnem podjetju, sej nekaj se že pogajam.

Prvi korak k temu bi lahko bil?

Prek vez se bo mogoče kaj zrihtalo, ker je vse notranje v podjetjih. En znotraj ti mora poslat prošnjo, da sploh prideš in imam neke kolege tko da upam, da bo kaj. Malo moreš imet sreče in malo znanja in če imaš pravo šolo, to kar se išče, pole sploh ni tak problem. Če imaš pa fakse, ki so bolj neiskane smeri, je pa dosti bolj zakomplicirano.

Intervju št. 3

(20.5.2016, Ljubljana)

U., moški, 26. let, brezposeln, Brezovica pri Ljubljani

Najprej mi povej a študiraš ali kaj počneš?

V bistvu sem študiral do leta 2014, imam prvo stopnjo narejeno, anglistiko pa japonologijo na Filofaksu. Ampak no, ja, sem imel malo problemov z diplomsko nalogo, ker je bila sicer zelo kratka ampak sem moral ene dele dat stran, ker je mentor tako rekel. Plus, začele so se psihične težave. Saj potem 2014, ko sem diplomiral, sem hotel it naprej na magisterij samo sem obupal po enih treh mesecih, ker mi ni šlo več, sem padel ven iz ritma in sem se pač več začel ukvarjat sam s seboj. Tko in zato tudi na take delavnice zdeji hodim (Projekt Dobro sem, ZPM).

No, ok ampak diplomiral pa si! To je super, kaj si pa imel, kakšno temo?

Ja, vsaj neki, da je ne. Oh, kaj že, če se bom sploh spomnil, a je važn?

Ne, ne, ni važno.

Ne, ne spomnim se zdeji, a veš, to sem res tolk dal na stran a veš, res ampak je dost s teorijo povezano veš, da sem se potem spraševal ali me to sploh zanima, ali bi mogoče še kaj drugega. Ampak sej drugač sem celo dobil nek šiht ampak to je bilo tko samo za polovičen delovni čas pa še to samo za dva tedna. To je bil nek tale telefonski studio in je bila prodaja prehranskih dopolnil ampak sem imel slab občutek. Saj na razgovoru pa tko je bilo ful fajn, ni bil to tak klasičen razgovor ena na ena ampak so bili še drugi kandidati in je direktor malo povedal, kako in kaj, kako podjetje deluje. Potem pa smo imeli test, imaš slušalke in pač, da vidiš, kako zveniš ali tekoče govoriš ali jecljaš ali ne, ker, če jecljaš, te ne bi vzel, je rekel šef, da so imeli enega, ki je jecljal in ta ni dobil dela. Ampak sem dobil in plačano bo, no, morem še dobit ampak upam, da plačali bodo ampak tko no, prvi teden je bilo tko, mah tko nervozno. Samo je bilo dokaj težko no, ker si mogel najprej pošiljat kataloge ne in to je še šlo ane, potem pa prodaja drugi teden pa ni šlo ne. Ker sem potem tudi malo nervozen ratat, ker eni ljudje se pač ne znajo pogovarjat pa fantje so mi rekli ne, da si ne smem tega tako osebno vzeti ampak pač ni šlo. In tudi direktor je rekel, da mi pač ni šlo in tudi jaz sem že na začetku rekel, da bi raje probal za 14 dni in ne za tri mesece, da bom najprej videl, kako bo šlo. No, probal sem in pač to ni zame in gremo naprej.

Kakšen je pa tvoj naziv in kaj v bistvu bi lahko delal v tvoji smeri?

Diplomirani jezikoslovec in japonolog. Kaj bi lahko delal, je dobro vprašanje. Ma ja, sej jaz tudi ne vem, tko najprej sem razmišljal tko v stilu prevajanja ja. Sem začel tudi jaz razmišljat o tem in ja sem začel malo brat o tem in baje, da je dost težko no in vsi želijo, da imaš svoj sp in jaz se tega tko malo bojim no. Tudi ne vem, kako bi mi šlo in tudi jezik je tko ne, čim ga nehaš uporabljat, je katastrofa in potem mi še samozavest upada ne in jaz dost to povezujem in s pisho in to in mi samozavest dost upada. Tko da ne me prosim spraševati, da bi ti kej po japonsk povedal, ker ne bom, raja ne, ker ne vem, kaj bi povedal tko da raje ne. Tko da, ja no mogoče se bom zdel malo taka izgubljena duša ampak po moje je tko prišlo no, da sem se začel več s sabo ukvarjat tudi če je malo pozen ma boljše zdej, kot pa nikoli.

Ja, saj smo vsi v podobnem položaju veš.

Ja, sej to mi vsi pravijo, nisi edini.

Kje pa živiš, kako si s financami ali si doma pri starših ali delaš preko študentskega servisa, kako se preživljaš?

Nimam več statusa tako da na srečo ali na žalost, kako bi rekel, živim pri starših in hvala bogu imata oba službo. Am ja tisti šiht sem probal in moram dobit zdej še plačan in ja. Doma pomagam, ker imamo tudi malo kmetije in to je dobr, da ne rabimo toliko zapraviti za hrano, ker imamo nekaj doma. In malo pomagam no, malo fizičnega dela, sej ni neki dost ampak tko pomagam kašno uro, dve in to je to ampak tko malo, da se navadim sej mal kmetije.

Ok, zdaj me pa zanima, kako to obdobje, kjer smo zdaj med zaključevanjem faksa in iskanjem prve zaposlitve, vpliva nate? Jaz sem to obdobje nekako poimenovala črna luknja, zdaj smo tu, kjer se vrtimo, nekako poskušamo priti ven ampak nam kar ne uspe. In potem ostajamo v tem obdobju, kjer v bistvu smo že odrasli in bi se radi osamosvojili ampak nimamo te možnosti in potem nekako vse malo stoji. Zanima me, kakšno je pri tebi to obdobje ali ima vpliv na tvoje življenje, na različna življenjska področja, kako je na primer s partnersko zvezo ali si v zvezi ali bi se sploh podal v nek nov odnos glede na to, da nimaš financ, pogojev za družino npr. itd.?

Trenutno v partnerski zvezi nisem, razmišljam ali bi se sploh podal v partnersko zvezo, v bistvu je nikoli nisem imel tko da jej, ne. Jaz sem si pač tko rekel, brez veze, da bi se sekiral pa neki silil. V študentskih letih sem probal ane in bil dvakrat zavržen s strani dveh kolegic ampak so bile res ful prijazne z mano in sem se tudi dosti štekal z njima ampak pač ni šlo ane in potem pa ne vem, sploh na to nisem pomislil. Potem sem si pa rekel lej, če bo prišla kakšna bo, če ne pa ne, to je to. Jaz se nam več sekiral.

Ja, seveda, ja. Torej, če te prav razumem, te to obdobje ne omejuje, če bi na primer se zdaj zaljubil, bi ti bila to ovira, da nimaš rednega dohodka, rednega dela, bi ti bila to lahko ovira, da se raje zavestno ne bi podal v odnos ali bi poskusil in bi skupaj s punco nekako prišel do rešitve, financ,...? Ker veš, nekaterim je to zelo zavirajoče in se držijo nazaj, ker vedo, da nimajo svojega stanovanja, rednega dohodka in ne želijo na ta način vstopati v nov odnos, kako si ti s tem?

Ma ja, na žalost jaz v tem vidim malo ovire in bi se v tem ful sekiral, bi mi bila to ovira (finance), sej vem, da tudi dnar ni vse ne ampak skos pride nekaj vmes ne, vsaj po moje. Mogoče sem tudi jaz tko da preveč gledam skos dnar ampak neki moreš zaslužiti ne. Zdej biti čist brez dnarja tudi ne moreš ne. Zdej eni pravijo, sej si mlad imaš še vse možnosti odprte ne ampak jaz mogoče ne vidim tega tako. Zdej jaz tudi tko no, je tudi malo krivde prisotne ne, da bi zdej skos starše za denar prosil. Sej starši mi kdaj dajo ne, tko mal ne, brez, da bi prosil ampak meni je malo tko no, okei sej sprejem že ampak počutim se malo krivo. Ampak ja sej lej, jaz probam vsaj pač malo pomagat ali pa karkoli, da pospravim posodo, ko jih ni doma, da vsaj malo prispevam, da ko jih ni doma, kaj naredim in tko. Ja, veš, ker sej mogoče se samo jaz tko nelagodno počutim in imam občutek dolžnosti, sej ne vem, kako oni razmišljajo.

Imaš kakšne hobije, razvijaš še kakšne druge interese? Mogoče kaj potuješ ali je vse bolj na čakanju?

Je nekako tko no, večinoma na čakanju ampak probam tudi nekako tko, kot sem rekel no, se s sabo ukvarjat ampak seveda spet gledam skozi dnar. Pa ne vem no, če bi se lahko to štel za hobi no ampak hodim na takšne delavnice, kot je ta, hobiji pa bolj bežno no. Se spomnim par let nazaj sem bil na izletu s prijateljem pri predjamskem gradu in sem šel probat lok in mi je šlo fajn, to sem se zdej spomnil, uh, enih pet let je že od tega. Potem me je začela zgodovina ful zanimat in na youtube sem veliko pa gledam kašne take posnetke. Potem kakšne igre igram dost. Berem tudi kaj ampak bolj občasno, ja pa nadaljevanke tudi gledam tisto, kaj je že Game of Thrones. Ko sem pri stari mami, ki ima kmetijo, me vrtnarjenje tudi zanima pa mi stari ata

kaj o tem pove, ko sem pri njem. Take alternativne zadeve me zanimajo pa na youtube gledam dosti o samopomoči pa kakšne meditacije ampak se nisem tolik spustil v to, da bi redno to delal.

Ampak to je tko no, sem malo raztreščen sem pa tja, ni da bi to redno delal. Ampak to me zanima. Ja, tko, ker sej veš, ko zde pogledam za nazaj, ko si bil v gimnaziji, smo imeli tisto matematiko pa fiziko, se mi je nekako zdelo kot da smo skos za knjigami pa kot da ne bi imel življenja, tko ko pogledam za nazaj. Zdej pa imamo čas zase.

Kako pa to obdobje vpliva na tvoje duševno zdravje, na samozavest, samopodobo, kaj bi rekel ali ima kakšen vpliv?

Ja, mogoče je prišlo to obdobje po koncu faksa, ne vem. Ja, prišlo je to obdobje, ne vem ali kruta realnost ali ne vem, še sam ne vem ampak se je kar naenkrat v meni nekaj spremenilo. V bistvu zde se morem sam pri sebi odločit kaj bom mogoče bom nadaljeval s faksom, bom videl. Ampak najprej sem bolj skoncentriral na to, da dobim kaj denarja pa si pol še kakšne druge izkušnje dobim ali služba ali karkoli. Am in sej zde ne vem kolk to paše ampak malo se bojujem z depresijo. Malo je do depresije mogoče tudi takrat prišlo in zde probam, no sej zde je malo bolj no. No, še zmeraj me kdaj daje pač probam sebe odkrit kot prvo, da sploh vem, kako delujem, kako se sploh zavedam, prej se tega nisem zavedal, zde se pa malo bolj. Hodim tudi na psihoterapijo. Tko da te delavnice so ful fajn ampak večino časa se mi pa zdi pa tko apatija pa otopelost ane pa tko. Pa tudi doma me vprašajo tko, a si kej gledal okrog (za delo), meni je pa kar malo neprijetna tema to za govorit.

Ja, verjamem ja, saj zato sem vprašala veš, ker nas je dosti, ki se v tem obdobju počutimo bedno, ker vse se je ustavilo ravno takrat, ko bi mogli začeti leteti, it naprej, ko bi mogli začeti na polno živeti pa kar ne gre ne in potem pridejo ta občutja nemoči in brezvoljnost in depresija. In vsi ti govorijo, dej, dej, dej, poskusi še to in to in tebi ti je, ja pač ne, sej do zdaj sem se trudila, kaj zdaj se bom spet, itd..

Ja, nekako una jeza pa frustracije ven butnejo. Sej pri meni ni tolik ne, sej k sreči ne, ker eni pa imajo tko hudo depresije zaradi tragedij, da cel dan ne grejo ven ali pa, da sploh ne vstanejo s postelje, jaz recimo nimam tko.

Ja, tudi dobro se soočaš s tem, hodiš na delavnice, kar je ful pomembno pa k psihoterapiji, ki tudi pomaga, nekako greš s tem skupaj naprej, nisi obtičal.

Samo pri meni gre zelo počasi, kolk je zdej, že ene tri leta približno ampak ja, sej, če pogledam na celo življenje, zdej je pač to prišlo. Zdej pač tko se ni izšlo, bo pa potem kaj naprej ne. Ja, mogoče sem malo obtičal na mestu ampak zdej se premikam naprej. No, sej zdej se je tudi več začelo govorit o tem, o duševnem zdravju, o notranjem svetu, ki ni vidno tko na ven, ane. Ker ne vem, kako je s stigmami glede psihičnih motenj ampak prav dosti se o tem ni govorilo. Sej mogoče imam tudi malo tega ja, anksioznosti, ker že na šihitu so mi rekli, da sem ves čas nervozen pa to, da slišijo po mojem glasu, ker moreš govorit s strankami in to se prec sliši po glasu. Pač mi ni šlo. Tko da ja, več se govori o tem po mojem občutku. Ta kriza pa je dost služb šlo in se je treba bolj ukvarjat sam s sabo. Ker prej je vse tko navzven šlo, vse je bilo tko v redu, zdej je pa več ljudi brez služb in po moje je to tudi s tem povezano. In hočeš, nočeš, se moraš s tem ukvarjat, sej zdej to ni neki čirule, čarule ampak to je pač neki noter ne in so različni načini od raznih terapij, delavnic, meditacij, itd..

Kaj ti je pa najbolj pomagalo v tem obdobju?

Te delavnice (Dobro sem), ker sem se res ujel dobro z vsemi puncami, ker so same punce, sem edini fant. In terapija tudi pa jaz imam srečo no, ker je samo en prijatelj ampak je res ful dober prijatelj. In enkrat sem mu tudi pomagal pir delat, ga je pač sam naredil in ga je začel malo varit, kot hobi pa sem mu jaz pomagal pa tko. Ker drugač imam pa precej enolično življenje, skoz doma in na računalniku pa ne veš, kaj bi sam s sabo zato pa tudi hodim na terapije pa take delavnice. Sebe bi rad spoznal no, ker sebe ful ne poznam dovolj.

Poleg tega pa iščeš delo, tudi kaj izven svoje smeri?

Ja, probam tudi izven moje smeri, sem si dal v glavo tko no, da ne iščeš recimo samo za prevajalca ampak tudi kakšne druge branže, ki mi je faks dal tko pasivno znanje, pisat kakšne eseje pa tko no.

Kaj je pa tisto, kar ti daje motivacijo?

Hm, ne vem, mogoče niti ni bilo kakšne tko 100% zavestne odločitve. Mogoče od takrat, ko sem imel res hude težave, ko me je stiskalo v trebuhu, ko nisem mogel spat enkrat poleti, mogoče je bilo res tisto, da sem se mogoče sam pri sebi odločil. Pa nekako to potegnem not, to od duševnega zdravja, kar se dogaja, ker imam tudi starejšo sestro in ona ima tudi podobne težave in mi je predlagala in mogoče tko malo od zunanjega ne ampak drugač se mi pa zdi, da sploh ni motivacija ampak da je tko pač prišlo v navado, v rutino. Kot ta delavnica na primer.

Ker kdaj se res ne počutim motivirano pa vseeno kar grem. No pa se počutim kot robot. Nimam pa kašne ful motivacije za šport ali pa za v hribe ali kaj takega.

Kako je pa z zaupanjem, da bo boljše, da boš našel delo ali ti pri tem pomaga kakšna vera ali iščeš smisel s pomočjo alternative, kakšnega zunanjega dejavnika ali se samo motiviraš?

To je odvisno bolj od dneva verjetno ja, kdaj sem res tko črnogled pa tudi na splošno tko kar se dogaja po svetu ampak po drugi strani pa optimizem. Ampak tko glede sebe, občutek imam, da se res malo spreminjam, se zavedam sebe preko terapije, kakšne vzorce imam pa kakšno je okolje družinsko, kaj se dogaja. Vsaj sebe probam poznat, tak čaj je prišel, da sebe malo spoznam. Če sem prej tolk to zapostavljal, zdej pač na tem delam. Jaz imam tako mnenje no, da je psihično zdravje težje opisat kot če te fizično nekaj boli in je tudi težje to pozdravit, ker je globlje v tebi.

Če bi se čez noč zgodil čudež in bi se zjutraj zbudil, kakšen bi bil tvoj dan? Kaj bi bilo drugačno, kaj bi počel?

Ma ne vem, kakšno točno delo bi imel ampak mogoče bi delal od doma, če pa že ne od doma, bi bil v takem kolektivu, kjer so vsi sproščeni in se štekamo. Mogoče v kašnem turizmu ne vem, nisem prav prepričan, če bi živel, bi nekje sam mogoče kakšna bajtica nekje na samem potem pa zadaj kakšen gozd, da se lahko greš sprehodit pa te nobeden ne moti pa mogoče kakšne živali bi imel.

Intervju št. 4

(21.5.2016, Ljubljana)

U., ženska, 26 let, brezposelna, Ljubljana, Rožna dolina

Najprej mi povej kaj si študirala, študiraš ali končuješ, kje si zdaj, kaj počneš?

Končala sem družboslovje in informatiko drugo stopnjo, po izobrazbi sem magister družboslovne informatike na Fdv-ju. Lani julija sem zaključila. Trenutno iščem službo, svojo prvo še vedno.

Ali si pred tem delala kaj preko študentskega servisa, prostovoljno?

Ja, sem ja. V svoji smeri sem delala prakso pri varuhu človekovih pravic, sem bila študentka prakse, so bila administrativna in računalniška dela, da bi pa kaj prav v svoji smer, drugači pa so bila bolj tko kašna priložnostna dela. Na pošti, na mobitelu pa tko bolj taka dela. Zdaj pa ja, iščem tudi mogoče malo izven ampak bolj v svoji smeri, ker bi rada to delala. Nekaj je ampak je težko, ful je težko na splošno. Kakšna podjetja, ki iščejo, vzamejo tiste, ki jih poznajo in je težko zraven prit. Bila sem tudi na kariernem sejmu, ko je bil in sem imela dva razgovora in so pač rekli da ko bodo razpisi, naj se prijavim.

Kako se pa preživljaš trenutno, imaš kaj prihrankov, živiš doma?

Živim doma pri starših trenutno. Sej tudi sama vem, da ne bo šlo tko no ampak ni nekega pritiska no načeloma, bolj tko no po mojem si ga bolj sama dajem kot starši meni. Prihodkov pa nimam dejansko nič, ker sem tudi 27 ratala in ne pride v poštev štipendija tko da nič ni v bistvu. Mogoče kakšna priložnostna dela, ko sorodniki kaj potrebujejo pa ti dajo tko kaj ampak tko no, bolj na ta način.

Kako to obdobje »črne luknje« vpliva na tvoje življenje, na različna življenjska področja?

Do približno enega meseca nazaj, dva se mi je vse ustavl, sem bila ful depresivna, vse je bilo narobe in takrat mi je potem sestra rekla, če bi šla mogoče na terapijo. Tako da sem potem na terapije začela hodit pa tudi sem, sem prišla. In sem potem začela tudi druge stvari delat, hobije in razmišljat bolj pozitivno. Partnerski odnos pa je bil kolkr tolk v redu tako da nekako je to

zdej tko šlo pa je bilo tudi nekaj razgovorov tako da je tudi to pomagalo. Ja, takrat je bilo pa tako, da sem slučajno ugotovila, da je pol leta minilo po datumu magistrske in takrat je bil tisti hud udarec zame in takrat je bilo res hudo. Nobenega razgovora ni bilo, nobenega odgovora na maile nisem dobila, grozn je bilo v glavnem. Takrat me res nič ni razveselilo tudi da je fant prišel iz Velenja k meni v Črnomlje, ja pač depresivno je bilo, res.

Kaj ti je takrat najbolj pomagalo?

Malo mi je pomagalo, da sem tudi v tistem času potem imela dva razgovora, tri potem malo mi je pomagalo pa to, da mi je takrat mlajša sestra rekla glej Urška, včasih pač rabiš nekoga, da ti pomaga včasih družina ni dovolj. In rabiš nekoga, da ti pomaga strokovno, takrat sem šla potem do te svoje terapevtke Ksenije in sva z njo nekako začele to pot in je takoj po prvem tednu, zdej, ko nazaj gledam, je bilo boljše. Zdej postopoma mali korakci ampak grem naprej. Tako da to dvoje skupaj je pomagalo, 50/50 bi rekla. Drugači pa me načeloma denar ne omejuje pri partnerstvu, prijateljih, ker razumejo. Prijateljica pač pride na kavo k meni, običajno ne greva ven, če greva pa prosim atija za dva evra, da greva na kavo ampak ne hodim tolk po kavah pa to zdej. S fantom pa sva tudi že pet let skupaj in pač igrice igrava, ker nama je to pomembno in greva lavfat skupaj in na sprehod. Pač bolj na ta način, nisva midva una, ki bi šla ven žurat. Tako da je bila to prednost, da ni nekega finančnega bremena. Ja pa tudi druga prijateljica, ki sva kot sestre tudi igra igrice in obstaja neka aplikacija team speak, kjer igraš preko računalnika in se pogovarjaš tako da se pogovarjaš na ta način. Pa dobila sem tudi računalnik od fanta in njegovega brata tako da lahko igram in si lahko vsaj to privoščim. Tako da je tudi to nek način druženja, ki se mogoče nekomu, ki ne pozna tega, zdi čudno ampak meni se to zdi bolj domače, kot pa it na kavo. Tako da zdej mi ne manjka, če bi se to zgodil takrat, ko sem dost hodila po kavah, bi mogoče mi ampak zdej pa tega ni no.

Imaš mogoče načrte za prihodnost, plan b, če ne najdeš dela v svoji smeri?

Ja, zdej plan b je se pozanimat glede mladega raziskovalca oziroma mlade raziskovalke, ker trenutno pišem članke na temo magistrske, da bodo objavljeni. Doktorski študij pa pač stane. Ampak če bi lahko postala mlada raziskovalka, potem ti je plačan doktorat. Zato pač čakam, da se dogovorim s profesorjem, to je nekako plan b. Zdej, če pa to ne bi uspelo pa nisem še razmišljala za naprej. Ker pač vseeno se mi zdi, da to je pač uno prvo obdobje po zaključku študija ampak vseeno v primerjavi z ostalimi ljudmi nisem tolk dolgo v tem obdobju, da bi mogla zdej pač tolk več že vedet. Ker sem nekaj pripravljala za mlado raziskovalko in se mi zdi to dober back up.

Kako je pa z zaupanjem, da bo boljše ali iščeš oporo mogoče v veri, kakšni alternativni smeri ali črpaš motivacijo le iz sebe?

Ja zdej jo imam kar ja, motivacijo, kar zaupam, da nekaj bo no, definitivno. Nekaj se bo obrnilo, če ne glede službe pa kaj drugega ampak probam ostati pozitivna tudi če se začnejo une negativne misli. Probam nekako sama sebe prepričat tko, kot me je učila Ksenija. Da sej bo vse v redu, da ne sprejemem samo negativno ampak probam tudi pozitivno gledat in se probam mogoče malo zamotit. Nekako bolj iz sebe, ker če mi kdo drugi reče, ja, kaj pa ti veš, ti imaš službo in ne veš. Tako da najbolj iz sebe črpam motivacijo pa od fanta, ki me razume. Včasih se pa poskusim zamotit, šport definitivno pomaga, hodim enkrat na teden na odbojko, laufat, no zdej bolj na kolo, laufanja nimam najraje. Pa nekako pač ja, če pa vidim, da me ful matra se probam sama sebe tako kot sem rekla s temi pozitivnimi mislimi. Če pa to ne gre, se probam zamotit, da ne razmišljam o preteklosti, prihodnosti, kaj je bilo, bo ali kakorkoli ali pa berem knjigo, da pač padem noter, igrice igram, se pogovarjam s sestro in ja, da se zamotim, da ne čist depresivna postanem in ostanem sama s temi mislimi, ker to je grozen. Ker ja, znoriš potem.

Če bi se čez noč zgodil čudež in bi se zjutraj zbudila, kakšen bi bil tvoj dan? Kaj bi bilo drugačno, kaj bi počela?

Da sem profesorica na faksu. To sem že delala, na to vprašanje sem že odgovarjala zato ti znam povedat odgovor. To je moja sanjska služba, da bi to raziskovanje naprej delala, magistrsko meni ni bil problem napisat, meni je to ful v veselje, članke brat in pisat in povzemat in bi rada to naprej delala. Ja pač to družboslovno informatiko, kar sem pač študirala, to bi rada naprej delala ali zdej profesorica ali raziskovalka. Ja, prvi korak je priti do mentorja in se pogovoriti, da me potem on usmeri naprej.

Bi ti lahko kaj v tem obdobju pomagalo, kakšne delavnice, skupine za samopomoč, dodatna znanja, informacije?

Mogoče, če bi bila kakšna delavnica, da bi se dobili, da bi se pogovorili, da vidiš potem, da so drugi v podobni situaciji, ker meni dokler nisem sem na to delavnico prišla, kjer so mi drugi rekli, sej smo vsi brez zaposlitve, takrat je meni.. oni mene razumejo, da bi bila mogoče kakšna taka delavnica. Ni treba, da bi bilo ful ampak pač tko enkrat na mesec, bolj srečanje, da bi si rekel, glej jaz tudi vem, kako je, razumem te, jaz sem tudi brez službe ali karkoli. Ker doma fant ima službo, sestra ima službo, mlajša sestra ima službo, a me hecate! No, sej zdej ne vidim več tega tako ampak na začetku, ko sem imela res težavno obdobje je pa bilo tko sramotno, da

vsi imajo službo samo jaz ne in doma me starši živijo, to je bilo uno a res alkaj? Nič ne morem pomagat pa tko doma milijon stvari sem naredila a veš pa še vedno premalo pa tko ne, sej si vse naredila pa ne, grem očiju dol pomagat pa vse, le, da se zamotim in počutim vsaj malo koristno pa vseeno ne pomaga.

Intervju št. 5

(26.5.2016, Ljubljana)

M., ženska, 28 let, brezposelna, Ljubljana

Prosila bi te, da mi poveš, kaj trenutno počneš, si že zaključila študij?

Končujem magisterij za socialno delo. Trenutno sem v fazi, ko pišem magistrsko.

Zanima me to obdobje, kjer si zdaj, med zaključevanjem faksa in iskanjem prve zaposlitve, jaz sem ga poimenovala črna luknja. To je to obdobje, ko iščemo redno delo pa malo študentsko delo hkrati zaključujemo faks pa ne iščemo dela, v bistvu sploh ne vemo, kaj točno počet. Kako si ti v tem obdobju, če začneva na primer pri materialnem stanju, kje živiš, imaš kakšen dohodek, kako se trenutno preživljaš?

Živim doma oziroma sem pri teti in živim z bratom. Preživljam se.. imam pomoč, mislim pač ta socialna denarna pomoč. In tudi dobim od staršev en dohodek.

Delaš kaj?

Ne, nič ne delam. Že dolgo časa nisem delala ampak ja prej pa sem delala preko študenta.

Kako to obdobje vpliva na različna področja tvojega življenja? Partnerstvo, hobiji, potovanja,..? Dejstvo je, da imamo manj finančnih sredstev, kar lahko vpliva na različna področja v življenju.

Ja, moram reči, da dost vpliva, finančno zelo vpliva. Ta dohodek si jaz razporedim, da si plačam položnice za mobilni telefon potem en del dam za hrano in si vsak mesec tudi sebi kaj kupim mislim privoščim ali je to za obleči ali pa kakšna žurka tko da izlet pač kakšno potovanje, to pa bolj težko. Tko da ja, sigurno, da vpliva in sem v tem prikrajšana. Se počutim prikrajšana pa tudi vpliva, vpliva dost tudi na primer na moje razpoloženje pa na moje zdravje.

Lahko bi rekla, da vpliva tudi na kvaliteto življenja, bi lahko rekla, da ne živiš tako »polno«, kot bi, če bi imela redno zaposlitev na primer?

Da, da. Nekako je vse v fazi čakanja oziroma zdej zadnje čase sem se jaz cela sama sebe preusmerila na to moje potovanje oziroma na Belgijo. Ker bom malo več izkušenj dobila in nekako sem si dala v glavo, si zamislila, da bo to potovanje ful mi dalo možnosti za službo dobit. Zavod mi je poslal oziroma me napotil, da je eno prostovoljno delo v Belgiji in pač, kjer

lahko dobim izkušnje na mojem področju in da je ena stopnička več tudi za službo dobit ane. Ker nekako mislim, da res bo težko dobit službo te čase. In da sem zamudila pripravništvo ja in še to mi je zdej malo težko, da sem zamudila to priložnost in sem tudi nekako pustila magistrsko malo bolj na stran. Mislim tko malo bolj na strani, ker tudi itak bo spet vprašanje, kdaj bo spet pripravništvo. Tako da mi je vseeno ali končam letos ali januarja, vseeno mi je. Ja, še to bi rekla pač, da me tudi to moti, ker pač moji starši bi da jaz delam samo kar je moja smer oziroma pač ane socialna delavka. In če bi jaz ne vem karkoli drugega našla, bi bila cela štala. Tko bi lahko dobesedno rekla pod narekovaji, cela štala. In še ta pritisk je ane, ker mi ne pustijo, da se zaposlim kjerkoli pač mislim karkoli da delam, ne tko, da je tudi še ta pritisk. In tko ne bo šlo ne, ne bo šlo. Pač prikrajšana sem in vedno čakam na boljše čase, ne vem, da neki pride, tko da ja, vedno čakam tisti dvajseti v mesecu ane, kdaj bo tista socialna pomoč ane in če ne bi bilo pomoči, bi res bila čist na tleh ane, ker pač vseeno je en vir dohodka, ki ga imam in vseeno je fajn, ko veš, da boš enkrat v mesecu nekaj dobil. Čeprav je ta znesek ful mal.

Kaj pa vpliv na partnerstvo?

Trenutno sem v eni odprti zvezi. Ja, zdej v tej zvezi (materialno stanje) ni ovira ampak če tko razmišljam moram reči, da partner stane. Ker ne vem, bom dala na primer, da ta fant zdej je iz Krškega in tudi če grem jaz v Krško stane, je enih 10 evrov na dan. In tudi če bi jaz hodila dvakrat na teden, to je že 20 euru plus pijača plus kosilo mislim tko to se kar nabere tko za eno tretjino moje pomoči ane. Ker jaz res nimam možnosti, da bi to naredila ane, ker res ful stane. In mi je tudi ful bed, če na primer on pride vsak dan zaradi tega ker tudi on je brez službe tko da je ful težko. Je ovira ja. Ovira je tudi to ker nismo več najstniki in zdej vsakič samo hodit okrog in hodit okrog je itak brez veze. Tko da rabiš se nekam dat ali pa ne vem, it v kino pa kaj spit, kaj pojest, kakšen izlet tko da za vse rabiš denar ane. Ustavi se tudi pri kakšni zvezi ne, če hočeš naredit korak naprej, ker tudi nimaš priložnosti z njim it v stanovanje živet, ker itak si brez dohodkov oziroma vsaj en minimalni dohodek bi moral imet.

Sama si se že dotaknila te teme in sicer kaj bi rekla, kako to obdobje vpliva na tvoje duševno zdravje, na samopodobo, počutje, motivacijo..?

Ja, odvisno od dneva, pridejo tudi dnevi, ko sem tudi sama brez motivacije in ne vem kako naprej ampak potem razmislim, da nimam kaj se delat, zdej neki biti na tleh, ker vseeno lahko grem delat neki in bom vsaj dobila tisti minimalc ane. Samo težava je, ja, ustavi se vedno pri tem, da jaz želim, da je moja prva služba v moji smeri, da je socialno delo ali pa da je v povezavi s tem ane.

Imaš kakšne načine spoprijemanja, načine, kaj narediti, ko ti je težko, da ti je lažje?

Ja, zadnje čase moram reči, da sploh ne poslušam muzike tko da to je res nekaj malo čudno. Oziroma da grem okrog tko da sem čim manj v stanovanju in da se zjutraj zbudim in ker jaz doma kuham tko da to naredim že ob enih 8h, 9h že kosil in se spravim ven. In pač grem na Šmarno, ja večinoma vsak dan, do zdej je bilo tko recimo šest dni v tednu. En dan spustim ja. Tko da sem vedno okrog ali pa se dobim s kolegico in gremo okrog, čeprav je to samo sprehod, si ne privoščimo oziroma redkokdaj kavo ali karkoli tako da je to samo sprehod v naravi. Tko da ja opažam, da vir motivacije zdej sem usmerila bolj v fizično moč oziroma, da se čim manj ukvarjam sama s sabo in da čim več delam, da sem fizično aktivna. Pomaga mi ker poten, ko pridem domov sem cela zmatrana tko da niti ni časa, da neki razmišljam. Pač ne vem, če je to dobro ali pa na ta način samo bežim od realnosti ker, ko vidim računalnik pomislim »moraš pisat, moraš pisat magistrsko« tko da me ful spominja na magistrsko tudi nadaljevank več ne gledam, muska nič, tko da ja.

Imaš kakšno podporo v tem obdobju, prijatelji, družina, najdeš mogoče tudi v njih vir motivacije za naprej?

Ma ne, za zdej ne, res ne, nekaj že vem sama, da to moram končat. Vsi tudi moji prijatelji, družina je v tem, da jaz moram zdej to napisati magistrsko in me ful spominjajo na to. Nekako jaz bolj vir moči res najprej sama iz sebe črpam ane. Če bom jaz danes slabe volje, me nobeden ne bo spravil v dobro voljo oziroma v dobro počutje. Jaz si moram najprej najti tisti košček v sebi, ki me bo vsaj delček spravil v boljšo voljo. Se moram res najprej sama s sabo malo pogovoriti in potem se bo vse rešilo mislim deloma.

Torej je zdaj trenutno družina bolj pritisk kot podpora?

Ja, zdej trenutno je družina bolj pritisk oziroma je tudi odvisno od dneva, ker včasih me razumejo, včasih pa ne vem, rečejo doma, da je že dve leti in več odkar jaz pišem to magistrsko in da je že skrajni čas, da jo napišem, da kaj zdele neki vlečem, kar je tudi res, seveda se tudi sama zavedam svojih postopkov ane. Ampak ne vem ravno to leto je pač takšno leto, ki je ful.. jaz sama na sebi sem ful spremenila stvari oziroma sem se sama spremenila in se malo bolj zavedam sebe in svojih postopkov in tko da zdej bi samo rabila zaupanje. Da nekdo verjame vame pa malo časa. Ker itak, kaj bo to spremenilo, če jaz zdele to končam ali če končam čez dva meseca. Tko da ja in ja, potem sem se res v to Belgijo usmerila. Zdej res delam na tem, da dobim čim več potrdil, referenc, ker vsak te vpraša, kje si pa delal, koliko let imaš, aha imaš že

tolik let, ne vem, 28, aja, zakaj tko, ja pa te vzamejo nekako kot da nisi resen. Če bom pa jaz rekla, no, sem šla v Belgijo, bodo rekli aja, to ni kar tako.

V bistvu je to prostovoljno delo v Belgiji tvoj načrt, plan za naprej, da bi potem od tu naprej našla kakšno pripravništvo oziroma delo?

Ja, to je en načrt, ki mislim, da bo pomagal.

Kako pa drugače, si že iskala kaj pripravništvo?

Ja, iskala sem pripravništvo, ko je bilo razpisano, sem tudi šla na razgovor in je bila ta fora, da je bil pogoj 7. stopnja, jaz je pa nisem imela tako da se ni dobro izšlo. Tudi prošnje sem pošiljala ampak ni bilo nobenih odgovorov tudi iz naših socialnih služb ne.

Imaš neko vero, zaupanje, da bo boljše, kaj bi lahko rekla, da je to tvoja moč ali črpaš motivacijo v kakšni veri, alternativni?

Ja, nekako zadnje čase spoznavam, da naš faks res daje možnosti, čeprav jih včasih tudi sama nisem videla. Ampak zdaj vidim, da so. Na primer lahko tudi sam odpreš SP ampak zato seveda rabiš dovolj poguma, ki ga jaz trenutno nimam. Lahko greš v tujino ampak spet rabiš jezike torej je več takih možnosti, ki ti jih da. Mogoče ne v Sloveniji ampak kjerkoli drugje definitivno ja.

Se pravi se zavedaš, da imaš možnosti le pogum moraš še malo »nabrat«?

Ja, bolj pogum pa moč, da smo zmožni to naredit čeprav nam ljudje, okolica govori drugače ampak je res, naša smer je, kamorkoli greš so ljudje, kamorkoli greš rabijo pomoč, rabijo nas in to lahko izkoristimo, to definitivno lahko izkoristimo ampak seveda za vse moraš imeti pogum in se sam zavedati kam lahko prideš. In jaz trenutno vem, da lahko ampak pač mene bolj ovira jezik, ker tudi ne znam dobro angleško in se vse ustavi tu, ker drugače, če bi jaz dobro znala angleško, jaz bi takoj šla v Avstrijo.

Ampak delaš pa na tem, obiskuješ tečaj za angleški jezik, zdaj se odpravljáš v Belgijo, to je ful dobro, ker se trudiš tudi na področju, kjer se čutiš malo šibkejša. To je res ful dobro in upam, da se zavedaš, da delaš ful, da ni le, da bi odlašala z magistrsko in čakala na motivacijo, ker ni tako.

Delam na tem, trudim se v tej smeri. Moram tudi izpostaviti in pohvaliti svojo mentorico na zavodu, ker vsakokrat mi tudi ona da malo poguma za naprej. Zadnjič je bilo tko, pogovor, je

rekla, če lahko pridem k njej in ji povem svojo izkušnjo in sem jaz rekla, da sem končala tečaj angleškega jezika, prvo stopnjo, da sem se tudi vključila v društvo, kjer bom šla na tabor tudi za Belgijo sem omenila in je ona rekla waw, waw, M, koliko si ti naredila napredka, kako ti greš naprej in sama ustvarjaš svoje izkušnje. In mi je res dala takšno motivacijo za naprej in res malo je takšnih ljudi, ki te na takšen način podprejo za naprej. In ja potem sem tudi povedala, da me malo mori glede let, da nimam še nobenih izkušenj, da vsi iščejo mlajše za prvo službo, ker se tudi vstavi pri teh letih. Pa tudi družina, če bom imela otroke, te itak nobeden ne bo vzel tko da itak brez veze. In potem je rekla, da naj ne tako razmišljam, da moram razmišljat drugače, ker živimo v drugačnih časih, kjer se ta stopnja let tudi spreminja. Jaz upam, da bodo tudi delodajalci videli, da se starostna meja podaljšuje in da je tudi starostna meja pri prvi zaposlitvi drugačna. Tko da ful mi je dala takšno moč oziroma to pozitivno energijo, da tudi nekako sem sama začela verjeti ,da bo res tako in da bodo tudi drugi začeli tako razmišljat. In to mi res pomaga.

Je mogoče še kaj takšnega, ki bi ti lahko pomagalo v tem obdobju, kakšne delavnice, dodatna znanja?

Pomagale bi tudi kakšne delavnice ampak po navadi je teh delavnic ful malo oziroma na zavodu je bolj o tem, kako napisati življenjepis, kako opraviti razgovor in tega se skos vrti vsak mesec. Tko da lahko bi dali kakšno skupino za samopomoč ali lahko bi naredil zavod kakšno delavnico na to temo, ker je res dosti ljudi, ki so v stiski in en pogovor lahko res dosti pomeni in ti da motivacijo za naprej, kako iskati energijo za naprej na primer. Ker pač oni delajo napako, samo to pošiljajo, kako napisat življenjepis, to se skos vrti in neki morajo tudi oni spremeniti.

Če bi se zgodil čudež, v kakšen dan bi se zbudila, kaj bi to pomenilo zate?

Ja, če bi se zgodil čudež, zdele razmišljam, da nisem v Ljubljani, ker me moti ta klima, vreme in vse, živila bi nekje na morju in definitivno bi šla s kolesom v službo. Ta služba bi bila.. ja, še vedno partnerja ne vidim oziroma vidim samo svoje stanovanje, kjer sem sama in imam mir. Službo vidim definitivno nekaj v zvezi z otroci. Ne vem točno kaj bi to bilo ampak z otroci ja.

Imaš, kakšno idejo kaj bi lahko bil prvi korak k tej viziji, aha, ja, Belgija, ne?

Ja, Belgija je z otroci delo ja, to je prvi korak.

Intervju št. 6

(1.6.2016, Ljubljana)

K., ženska., 26, brezposelna, Unec

Povej mi, zakaj se izobražuješ?

Končala sem dodiplomski študij socialnega dela. Trenutno nimam statusa, sem na zavodu, čeprav razmišljam, da mogoče bom šla še naprej študirat. Verjetno bom šla družinsko terapijo ampak se moram še malo pozanimat, če bi bila možna preusmeritev iz socialnega dela na družinsko terapijo pa kolk je zahtevno. Drgač pa verjetno na naš faks, socialno delo.

Kako se pa trenutno preživljaš, kje delaš?

Trenutno sem brez dela, sem prijavljena na zavodu, socialne pomoči nimam. V bistvu iščem službo aktivno, sem pa družinski pomočnik trenutno v družinskem podjetju. Ampak pač ne dobim nič denarja od tega tko da sem praktično brez prihodkov. Šparam, kukr se le da, starši mi pomagajo oziroma pomaga mi mama.

Od dela v družinskem podjetju torej nič ne dobiš?

Pri bratu nič ne dobim ne ampak neki morem počet, ker brez službe bit pa če si tak, k bi rad neki skoz delu, je mal tečno ne, če si doma pol razmišljaš neumnosti, pogruntaš take scenarije.. Pač družinski pomočnik lahko 40 ur na mesec naredi, več pa ne. Samo pač delam več, ker tudi sama hočem, da okolje spremenim, da nisem skos doma pa tko, da sem še z drugimi ljudmi pa tku.

Od česa pa živiš, če nimaš dohodkov ali imaš kaj prihrankov?

Neki mam našparano ja, drgač pa mami da dnar ja. In živim doma ja.

Zanima me, kako to obdobje po zaključku faksa in iskanjem prve zaposlitve, vpliva nate in na različna področja v tvojem življenju?

Vpliva kar precej slabo no, predvsem na mojo samozavest vpliva, ker je šla od oktobra odkar sem na zavodu konkretno dol recimo, če bi primerjala s stopničkama, sem bila prej na ene peti zdej pa na minus peti. Samozavest je res čist v kurcu no. Več razmišljam, ful sem bolj negativna,

ker itak, če imaš preveč časa pogruntaj stvari, ki jih drugač ne bi pogruntal, če nimaš časa ane. Pa tudi doma ni lih fajn, ni lih prijetno, ker oče je pač bolan, ni dohodkov, tudi brat sicer je zaposlen v trgovini ampak ker se je pred kratkim trgovina odprla, si vrača plačo nazaj v podjetje, tko da tudi on nima nič. Tudi starša sta invalidsko upokojena, zdej nekako je oče tudi tolk bolan, da bo mogel it v dom, ki je približno tam okoli jurja tko da bomo morali nekako se preživit. Tko da zdej sem rekla, da bom res aktivno iskala, še bolj aktivno iskala zaposlitev, da bi vsaj neki prinesla dnarja, da bi lahko preživli. Pa upam, da mi bo ratalo no, bomo videli. Sicer pa tku no, se mi je stanje psihično kar precej poslabšalo mislim da sem v depresiji, tko negativno je preveč no. Tudi ne vem, neki tko, kot en krog se je sklenil, zmeraj sem v kakšnih situacijah, ki so bile tko slabe stvari, videla tudi kakšno pozitivno, zdej pa tko nekaj ne morem no. Ne počutim se lih dobro no mislim pa da je to, da nimam službe, pri vrhu. In tku ful sem čustvena ratala, vse me prizadene tudi tko recimo, k skos tu nažigajo ne pa vidim tudi po vasi tiste punce, ki so tolk stare kot jaz ali še mlajše, tko s službo, otroci, partnerji in včasih sploh nisem mela to za mar ampak zdej pa prou ne morem tko. Ker si potem prou, se začnem podcenjevat, si rečem fak, jaz pa nimam nič od tega, wtf a veš.

Imaš kakšen način, kako se spoprijemaš s to situacijo, težkimi občutki?

Ma tku je, zdej to obdobje zadnji mesec, dva, te strategije, jih kar ni. Kar neki bluzim se mi zdi in ne morem se nekako spraviti kaj narediti. Prej je bilo morde malo boljše no, mi je tudi šport dost pomagal, zdej tega ne počnem več toliko. Razmišljala sem o psihoterapiji, ker verjetno, da bi mi pomagalo, po moje kar dost ma ne vem. Zdej trenutno pač to, da bi šla naprej študirat pa zdej recimo izdelujem en unikaten nakit, ki zgleda, da se je kar prijelo. Tko folk kar kupuje te izdelke tko da mogoče potem kakšen SP ne vem, bom videla. Vem, da prispevki, če si študent so 40 euru na mesec pač, če bi delala še prek napotnice ane. Samo potem je spet una fora ne pač, če komu omenim za ta študij, rečejo ja to ti je samo potuha pa uno, mislim zmeraj nekdo nekaj reče ne ali pa pač poveš, da itak ni službe pa te drugi zabije, ja, sej itak ste na zavodu sam zato, da vlečete socialno pomoč. Dejansko pa ni taku, ker po moje, da sem poslala enih osemdeset prošenj od tega tudi za čistilko, karkoli, samo, da bi nekaj dobila pa ni uspehov. Samo sej mi je tu veš zdej, če bom šla naprej študirat skoraj prioriteta.

Ne, meni se definitivno ne zdi,... ne, jaz sem enako naredila, jaz sem šla študirat naprej samo in izključno iz tega razloga, da lahko delam preko študenta in da imam lahko še letos državno stipendijo. Samo zaradi tega, daleč od tega, da bi želela še eno leto hodit na faks in se učiti in

delat seminarske in pisat magistrsko, ne, ker ne rabim tega. In to je izraz tega, da sem močna in da ne bom doma sedela in čakala. Ne pa tega, da lenarim in ne vem kaj.

Ja, samo folk pa to misli a veš.

Ja, naj mislijo ampak ni to tako, daleč od tega. To je tako, ker pač nismo neumni, se znajdemo in tudi tako je, it še eno leto na faks, to ni lahko. To ni »izi pot«, ko se ti več ne da se učit in delat seminarskih ampak moraš samo zato, da boš lahko še delal zraven.

Ja, sej to ja.

To definitivno ni lažje, to je ful zajebano, ker nimaš motivacije za študij in delaš to samo zaradi tega, da lahko živiš, preživiš, ne živiš.

Pa še težje je a veš, ker prej, ko smo bili 1. ali 2. letnik sej smo neki tko delali, samo si vseeno še malo tko bluzil a veš, potem pa ko vidiš, da na tak način lahko preživiš pa da imaš še študij zraven in se moraš še učit.

Ja tako da jaz ful podpiram to, da greš še naprej študirat, ker alternativa temu je bit doma in delat nič.

Kako je pa s podporo, a imaš kakšno podporo pri kolegih ali doma v tem obdobju ali si bolj sama sebi v podporo?

Ma jaz sem večinoma sama ja. Večinoma sem sama, sicer pač to obdobje res odkar sem zaključila ta študij je po moje najtežje obdobje v mojem lajfu ampak sem se pa ful, ful spoznala samo sebe in sem ugotovila, da se v življenju ne moreš na nikogar tolk zanest kolkr se lahko sam nase in vse, si pomagam sama no. Seveda prijatelji tud pomagata ampak itak moreš sam ne, tisto ta glavno dati skos.

Se pravi motivacija, da zdržiš vse to, jo črpaš najbolj iz sebe?

Ja večinoma ja.

Če navežem to vprašanje na upanje, imaš neko upanje, zaupanje, da bo boljše? Najdeš oporo mogoče v kakšni veri, alternativni?

Ma mislim, da nisem še obupala čeprav sem ene parkrat kar mislila ja ampak ne, ma sej, če tko pogledaš, to se ne more v nedogled vlečt samo je treba pa se stegnt ne neki, če bom samo čakala, da neki z neba pade lh tud osivim prej. Imam neko upanje ja, mislim, da bo šlo.

Glede partnerstva, ali to, da nimaš rednega dohodka, vpliva na partnerstvo? Ali bi se podala v resno zvezo neglede na to oziroma, če si v zvezi, ali ima kakšen vpliv ali je to en dejavnik, ki ti ni toliko pomemben, da ga ne vidiš, kot neko oviro?

Ja, mislim, da kar precej vpliva zato ker po moje, če si z nekom tko skupi pa da pač nimaš službe ane, rabiš to, itak tudi zaradi drugih stvari ampak da ne razmišljaš skus neumnosti in če imaš službo in partnerja je pol nekako lažje shajat, ker nimaš tistega časa preveč, da bi se lahko,.. ker jaz mislim da je več šanse, da se skregas, če nekdo nima službe. Ker več tečnariš mislim več hočeš bit s to osebo, una druga ima pa službo in je dobro po mojem, da sta oba zaposlena. Sicer potem je isti drek, če si v službi pa se nič ne vidiš ali pa kej iz službe preložiš na partnerja. Samo mislim da vseeno, če imaš preveč časa pač, če nimaš službe po mojem je večja šansa, da se skregata dva v zvezi.

Kaj pa finančno, bi zmogla biti zdaj z nekom tudi če nimaš rednega dela?

Ma ka pa vem potem ti oseba začne veš uno, ja sej ni panike pa bom jaz pa bom jaz ti to financiral pa bom jaz ti plačal prevoz, da prideš. Bom jaz pa bom jaz in poten ti da še bol un filing veš, da nimaš keša. In ne vem, saj je dobro mišljeno ampak učinek pa ni lih kul. Tko da je ovira ja, če nimaš joba.

Kakšne imaš plane poleg tega, da razmišljaš o študiju naprej ali imaš mogoče kakšen plan b glede dela? Omenila si izdelavo unikatnih izdelkov, to je en plan b, ne?

Ja,, zdej na prvem mestu dajem nekako ta plan študij pa SP potem ja, ne vem zdej prioritetno bi bilo res, da bi nekaj dobila, da so vsaj malo opomore. Drgač pa ta Belgija je tudi po mojem zelo, zelo velika izkušnja. Da se gre in po mojem se lahko iz tega ful pridobi, ker se dobi tudi evropski certifikat prostovoljca in mislim da to ni kar en dokument no. Tko da ja. Dobiš izkušnje ja, te štiri plane imam, služba, SP, šola pa Belgija.

Bi si želela mogoče kakšna dodatna znanja, delavnice v tem obdobju, da bi ti mogoče pomagalo?

Jaz mislim, da bi najbolj pomagalo v temu, da bi te centre pa te kozlarije, bom še jaz povedala zdej, kaj si mislim za to mojo svetovalko na zavodu je pa en k. Ker jaz sem recimo diplomirala januarja in sem trikrat klicala na zavod, da mi spremenijo izobrazbo in so mi jo šele zdej, ko sem imela naslednji sestanek spremenili po petih mesecih. Nikoli mi tudi ni nič poslala, karkoli na mail tku de.. ja. Jaz sem recimo to omenila ne, da pač kolegica v Lj, dobi vsak teden kakšno

povabilo na delavnico ali karkoli pač in je rekla ta na zavodu, da tu je zaradi tega, ker v Ljubljani so pač te svetovalke za mlade, tle pri nas jih pa ni. Samo to mislim da ni lih razlog ane, da ne bi poslal kakšnega vabila, kr neki. Pomagalo bi res, da bi kašn človek si, da bi se pogovarjal s tabo, da bi razumel, kakšna je tvoja situacija, ker je vse tko površinsko. Jaz mislim da če bi bila ta čustvena podpora, da bi bilo ful boljše, več motivacije, več pozitivnih stvari bi se videlo in bi marsikdo prej službo našel. Mislim da je to, ker je recimo tudi prej M. rekla, to življenjepis pa razgovor (tečaji), že da prideš do razgovora rabiš pol leta, zakaj te pol za en faking razgovor učijo, kako moreš, če do njega prideš po osemdesetih prošnjah, to je zame bullshit. Tku da ja, psihična pa čustvena podpora, tu bi rabili.

Glede na to, da si govorila o težkem obdobju, verjetno glede na situacijo zase ne moreš reči, da ne vpliva na kvaliteto življenja, ne moreš reči, da polno živiš?

Ja, ni to, to ne. Ovira me ta situacija precej, ker jaz sem drgač ful pozitiven človek in tku zdej pa ful nisem in ni kul.

Če bi se čez noč zgodil čudež, kaj bi to pomenilo zate, v kakšen dan bi se zbudila?

Waa, ku bi blu fajn, da bi čudež obstajal. Jaz se vidim, če bi se zgodil čudež, nekje v tujini v eni majhni hiški leseni, tku ne vem, ni tku sredi gozda ali pa karkoli ampak je tku ena vasica in jaz imam tku terapijo, tako a veš družinsko ali karkoli. Pač ljudje k meni hodijo in jaz se ful poglobljam v njih, jim ful pomagam tku, vidim potem tku zadaj še en ogromen vrt. Pa psa pa enega skuliranga tipa, ki morde imava malo bolj platonsko ljubezen. Ja pa dva otroka. Ampak to pa res tku prou vidim hiško pa un fotelj pa mojo leseno sobco in folk pride in jim pomagam in sem ful, prou ful zadovoljna v lajfu, res.

Prvi korak je študij ja družinska terapija.

Intervju št. 7

(3.6.2016, Ljubljana)

A, ženska, 25 let, Vikrče (Lj), pripravniško delo

Povej mi, za kaj se izobražuješ, si se izobraževala?

Izobraževala sem se za socialno delavko, magistrirala sem 15. januarja 2016.

Zanima me obdobje med zaključevanjem študija in iskanjem prve zaposlitve, kje si zdaj, kaj počneš in kako je izgledalo obdobje pred tem?

Zdaj sem pripravnica na centru za socialno delo, delam pripravništvo za socialno delo, eno leto, zdaj je minilo dva meseca. Pač prijavila sem se na razpis in šla na razgovor, mislim tko skos sem se prijavljala na te razpise no in sem šla na razgovor in sem dobila. Drgač ja, za pripravništvo je bilo tako, v bistvu sem izvedela, da bo pripravništvo, da bodo zunaj pripravniška mesta ampak je bilo najbolj smešn to ane, da v bistvu, sem zvedela bolj pozno, da so ta mesta zunaj, v bistvu takrat, ko je bilo še par dni do konca razpisov ane za pošiljat. Potem sem pa šla, ne vem, ena mi je rekla, lej zunaj so mesta za pripravništvo in sem šla na spletno stran zavoda za zaposlovanje in dobesedno prečesala vse oglase in dajala ven tiste, ki so bili za pripravništvo zato, ker še vedno na tej strani ni tko narejen, da ti enostavno klikneš pripravništvo in bi ti vrgel ven pripravništvo, to bi bilo men zelo všeč. Ja in pol sem bila povabljen na ene ja, na ene treh razgovorih sem bila in potem sem na enem bila izbrana. Ampak je itak bilo tako da ko sem bila izbrana pod narekovajih, je itak bilo še odvisno ali bodo oni dobili mesta (sredstva) tako da potem sem v bistvu čakala par mesecev doma načeloma ne pač v drugi službi in potem so me poklicali, da sem dobila in sem šla. Takrat sem magisterij delala in oni so meli v razpisu napisano, da moram imet 7. stopnjo, jaz sem pa takrat imela še en teden do zagovora magistrske in sem potem morala v roku dveh dni zagovarjat magistrsko zaradi tega, da sem ustrezala temu razpisu. Sem pa tudi vmes oziroma, ko sem pisala magistrsko iskala druge službe, sem ful pošiljala prošenj okrog.

Aha, kje si pa iskala, preko zavoda za zaposlovanje?

Na zavodu nisem bila nič prijavljena pa preko njih nisem iskala ne, niti ne, sem bolj preko spletne strani moje delo pa moja zaposlitev pa spletna stran zavoda, to ja.

Pred tem si delala že kaj v svoji smeri, preko študentskega servisa ali mogoče kaj prostovoljno?

Pred tem sem pa delala prakso ja, ki smo jo imeli vsako leto, preko študenta pa nisem nikoli delala na svojem področju, sem pa veliko drugih stvari delala ja.

Glede na to, da imaš zdaj delo si si verjetno finančno malo opomogla, kako je bilo pa obdobje pred pripravištvom? Dejva malo pogledat, kako si bila preden si magistrirala in kako si zdaj, da malo primerjava.

Ja, če gledam prej, jaz sem zadnjo študentsko službo izgubila maja 2015 in sem bila potem od maja do decembra brez. Čist brez in sem ful iskala ampak nisem vedela kaj naj iščem ali naj iščem redno ali študentsko. Sem bila ful zmedena takrat in potem sem rekla okei, bom pač doma in pisala magistrsko in sem doma sedela in nič delala. Takrat sem bla čist odvisna od staršev, 100%. Imela sem preživnino od staršev, 450 evrov na mesec in valda ni bilo dovolj, ker lej, kako lahko s 400 euri preživiš, no eni lahko sam jaz ne, ker jaz živim v svojem stanovanju in v glavnem sem mogla plačevat položnice pa te stvari s tistimi 450 euri in takrat je bilo malo bolj grozn no. Živim pa v svojem stanovanju že nekaj časa. Zdaj pa imam plačo in je v redu, čeprav takrat, ko sem imela plačo pred to pripraviško, ko sem imela unga minimalca tri mesece, so mi mogli starši še vedno zraven dajat.

Kaj bi rekla, kakšen je bil vpliv tega obdobja med zaključevanjem magisterija in iskanjem pripravništva nate? Jaz sem ga poimenovala obdobje črne luknje, ker je negotova situacija, ki se kar vleče in vleče in iz katere težko najdemo izhod, običajno pa vpliva na različna življenjska področja, na primer lahko na partnerstvo, ali bi se sploh podala v kakšno novo zvezo glede na to, da nisi imela rednega dohodka ali je to zate ovira, itd..?

Ja, ja, to je starbucks phase, američani temu obdobju študentskega dela rečejo tako, ko v bistvu delaš v Starbucksu pa tko v lokalih. Glede partnerstva ali pa tega ni nikoli vplivalo, ker ni tako, da se ne bi spustila v partnerstvo zaradi tega, ker pač nimam službe ali ker nimam redne službe ali ker še študiram. Edin pač ja, vplivalo bi ja, če bi imela zdaj partnerja, ne bi šla družino si ustvarjat v tem času. Vplivalo pa je na ful stvari zaradi tega ker jaz ja, vedno sem čakala, da ko bom mela enkrat redno službo, bom pa to pa uno, recimo potovanja ne, ker si rekla, ja, čas imaš ne lahko bi šel samo dnarja nimaš ne in potem boš pa itak enkrat dnar imel pa časa ne boš imel ne, to je logično in potem zaradi tega sem tudi malo manj potovala. Na druge stvari pa ni toliko vplivalo, recimo ta moj fitnes je 50 euru na mesec pač dobr, to že nekako spraskaš, valda itak, ko nisem imela sem tudi to dobila od staršev ampak to ni, mislim itak sem imela več časa za

take stvari ane. Ker to so take službe, ki so ful bolj prilagodljive, kot pa te redne potem na koncu, ker lahko poveš, kdaj bi delal pa to.

To obdobje torej nate ni vplivalo v smislu, da bi te omejevalo, da bi imela fokus le na faksu in vse ostalo bi bilo na čakanju tudi zaradi financ, itd.?

Ne, pri meni ni bilo tako, da bi bilo vse »na čakanju«, jaz sem edino hotela, da bi bilo tega obdobja že enkrat konc. Pa ne zaradi tega, ker ne bi živela ampak ker sem imela dost. Ker se mi je nekako zdelo, da to študentsko obdobje ali ta »črna luknja«, kot si ti rekla, da je kot en tak pobeg, da to ni realno in zaradi tega sem hotela to končat. Ker se mi zdi, da je velik tega, da ti je vse nekako olajšano in to ni realno. Pač, a veš, v življenju enkrat ne boš mogel več na bone jest pa ne boš imel poceni mesečne pa poceni kart pa takih zadev. In se mi zdi, da ful ljudi to izkorišča in potem sem se počutila kot da si ful misli folk tko, kaj ta ženska tolk dolg študira, dej naj neha že enkrat, naj gre delat, tko kot vsi ostali. Edino tko se mi ni zdelo realno, ne pa tko, da jaz na primer ne bi delala stvari, ki pač jih rada delam. Ker zdaj na primer ne delam velik stvari, tolk kot recimo takrat ali pa, da bi se mi zdaj kar odprl nebo, ker sem zaposlena pa bi bilo drgač. Tko da ne.

Kako je pa to obdobje vplivalo na tvojo motivacijo, na samopodobo, je imelo kakšen vpliv?

Po eni strani sem imela ful motivacije, da to čimprej končam, po drugi mi je bilo pa tko ja, a zdaj, ko bom končala, bom pač kaj brezposelna, ker itak ne bo pripravništva, ne bo službe, blablabla. Itak valda zaradi tega tko kot velik ljudi potem hočeš malo bolj zavlačevat študij tko da mogoče bom pa raje takrat, ko bo malo bol jasno ane pa bom takrat končala.

Jaz sem ful časa pisala to magistrsko, meni kar ni šlo ampak to je bilo pa zaradi tega, ker sem imela eno službo študentsko ane in sem delala vsak dan. In enostavno se mi je zdelo, da jaz se ne bom več s študentskim življenjem ukvarjala, jaz bom pač delala in sem ful začela delat, kot da jaz nisem več študentka. Jaz delam, ful mi je bilo uno, jaz se ne bom več s tem ukvarjala, to je to, jaz bom delala ane. In potem je bilo pa kar naenkrat, ko je firma propadla, ofak, zdaj pa nimam nič več, zdaj pa morem to magistrsko narediti. Ker do takrat mi je bilo tako, kar malo sem pobegnila iz tega študentskega življenja in sem pozabila in čim je kdo omenil to magistrsko, sem naredila kar zid okrog mene, ful mi je bilo uno, dej, a lahko ne o tem govorimo, glej ne, ne morem pisat, ker ful delam in pač ne morem pisat, ker delam za blagajno. Moje duševno zdravje je bilo pa v kurcu. Jaz sem bila tako slabe volje, da je noro. Anksiozna sem bila bolj, kot kadarkoli v lajfu. Ravno zaradi tega, ker jaz vedno, no iz moje anksioznosti izhaja to, da vedno

hočem imet vse pod kontrolo in da vedno hočem sledit temu kar si zadam, ne vem, če si zadam en cilj, tako mora bit. In jaz sem si takrat zadala cilj in ga nisem izpolnila in sem rekla takrat pa takrat bom magistrirala in nisem. In se je samo vleklo in to je tko kot a veš, un črn pajk, a veš uni, a se spomniš iz telovadnice, ko je bil en pajk in sem samo čakala, da dol pade, ker je bil skos tam na istem mestu. Sej potem sem si mislila, da mogoče je bil pač mrtev. Ampak to je besides the point ampak ja, tako kot v bistvu ena stvar, ki se je ne moreš losat in valda za anksioznost je to grozn. Ker imaš eno stvar skos v glavi in ne moreš jo dat na stran in ne moreš pozabit in to je bila moja magistrska. In to je trajalo kar nekaj časa, da sem jaz to magistrsko naredila. Januarja 2016 sem diplomirala, to je bilo pol leta po koncu mojega absolventa.

Kako si se pa soočala s temi občutki anksioznosti, na kakšen način?

Meni je, sfurala sem v bistvu tako, ker sem potem ugotovila, da bodo pripravništva, to je bila potem moja motivacija, da sem naredila. Ker po moje, če jih ne bi bilo, jaz še zdele ne bi imela narejene. Ker takrat res, prav jesen je bila najhujša, ker sem pisala pa nisem pisala. Takrat je bilo tako, ko sem zvedela, da bodo pripravništva, to je bilo enkrat avgusta se mi zdi ampak nisem vedela, kdaj bodo ampak potem sem slišala neki bo in takrat so moje kolegice pisale diplomske. Tri so pisale diplomske tega avgusta in potem sem jaz z njimi sedela v knjižnici in začela pisat magistrsko. In to je bilo tisto obdobje, ko sem bila vsak dan po osem ur v knjižnici in sem pisala na Fdvju. In to mi je ful pomagalo ja, ker sem si pač rekla, če lahko one tam sedijo cele dneve, lahko tudi jaz to počnem pa začnem pisat. Itak nisem imela nič za delat, nisem mela službe, nisem imela dnarja za dopust, kaj nej pa sem pisala. Ampak to v bistvu zaradi tega, ker sem izvedela, da je možnost dobit neki od tega. To je bila moja motivacija. In drgač ja, šport mi je vedno malo pomagal ampak nisem se neki ful dobro soočala s temi občutji. Ful sem bila slabe volje pa skos sem neki jokala, tko sem pisala pa jokala, no, ja preživela sem. Ker ja support sem vedno imela, pri kolegicah pa v družini pa tko, čeprav sem pol decembra šiht dobila ane, čeprav je bil kar en šiht spet, kar en starbucks šiht ane v Baby Centru v trgovini ampak je pač pomagalo, da sem mela neko strukturo dneva, da sem neki vsak dan delala.

Kaj pa misliš ali bi ti pomagala kakšna dodatna znanja, da bi laže prestala to vmesno obdobje mogoče kakšne delavnice, tečaji, čustven support, skupina za samopomoč, imaš mogoče kakšno idejo, kaj bi bilo dobro imet?

Ja, tko, glede pisanja cv-je pa tko glede takih navodil, to mi nič ni manjkalo, ker jaz sem itak imela iz faksa še, sem imela tam, sem se precej naučila in nekak znam se predstaviti pa vem, kako poteka razgovor pa vem kje vse lahko iščem službo, to vse vem tako da to ne. Tako

načeloma kakšna psihoterapija, kakšna taka varianta to vedno pomaga ja. Takrat bi mi to ful prav prišlo, samo, kako to plačat, če nimaš denarja. Ampak ja, če bi mi nekdo rekel, da obstaja skupina za samopomoč za ljudi, ki ne znajo prit iz tega funka končanja šole, po moje bi šla ampak jaz sem tak čloun ne. Ampak moreš bit tak čloun za to ane.

Kako je vplivalo pa na tvojo samopodobo iskanje dela?

Meni je bilo grozn, ker sem poslala tko okrog 100 prošenj pa dobila tko 100 zavrnenih ali pa 99 zavrnenih. Jaz nisem dobila enega razgovora takrat do pripravništva, ne enega ja, Dekatlon, športna trgovina. Meni je bilo pač uno, kako bom jaz kadarkoli v lajfu našla šiht, če z mojo izobrazbo pa z mojim znanjem, ker jaz sem res delala vse kar se je dalo, v trgovini, v lokalih sem delala, tko se mi je zdelo, da sem imela na ta način dost izkušenj pa nisem nič dobila. In mi je bilo uno, okei, jaz ne bom nikoli službe dobila. Tko, ful slabo ja in potem sem se začela prijavljat na službe, ki bi raje še enkrat na študentski v lokal šla delat kot pa tisto ampak sem se prijavljala.

Kaj pa občutek kompetentnosti, samozavesti za vstop na delovno mesto, si imela kaj težav s tem?

Jaz sem na pripravništvu zelo hitro ugotovila, da sem veliko bolj sposobna, kot sem mislila, da sem ampak ne vem pa če je bilo v tem času iskanja zaposlitve, kaj dost povezano s tem. Ker jaz itak nisem iskala službe v svoji smeri zato ker itak sem vedela, da brez pripravništva ne morem dobit službe. Sem se pa zdaj spomnila, da sem iskala službo tudi tko da sem sprintala seznam desetih podjetji z najboljšimi plačami v Sloveniji in sem poslala prvim tridesetim pač, to je bila še ena moja varianta.

Imaš načrte za prihodnost?

Želje so, da najprej zdaj naredim izpit iz ZUP-a, to je prvi korak in potem je želja, da grem na strokovca in naredim strokovca in potem je želja, da dobim službo. Na Csdju pa tudi če bi dobila, ne bi verjetno na tem področju dobila ampak kjerkoli. To je cilj. Plan b, na druge Csdje, všeč mi je to kar delam zdaj in bi lahko to delala še 70 let. Ne vem, a je še kakšna varianta, ja lahko bi delala v kakšnem podjetju, v kadrovski ampak tam bi spet rabila izkušnje. Ne vem, zdi se mi v redu, da bom eno leto delala na Csdju, da bo to tudi dobro zgledalo v življenjepisu in po mojem bo šlo.

Kako je bilo pa z zaupanjem vase v vmesnem obdobju in zaupanjem v prihodnost, si verjela, da bo boljše, da boš našla delo? Si mogoče iskala upanje v kakšni veri, alternativni ali si se samomotivirala?

Jaz imam ful nihanja, ups and downs, v enem momentu si mislim tako, ah, seveda boš dobila službo, še vsaka budala dobi službo, jo bom še jaz ane, to dobro obdobje ane potem je pa uno obdobje, ko ah, bom doma, se je vseeno, jaz ne bom nikoli imela službe, jaz ne bom nikoli imela penzije in take stvari. Tako da ja, to je pri meni tako v nihanjih, nikoli ni daljše obdobje, ko imam isti občutek. Ful odvisno kakšen dan imam pa luna pa to, nimam pa nič vere, to pa ne.

Kaj bi pa lahko rekla glede življenja in živeti polno, kvalitetno življenje, bi lahko zase rekla, da zdaj živiš polno oziroma, kako si živela v obdobju pred pripravništvom?

Ful rada bi rekla, da se nisem počutila prikrajšano ampak sem se. Ja, ker imam zdaj občutek tko kot sem prej rekla, ko si ti študent, si kot en izmeček družbe, ki je na bone in ne daješ toliko na državno blagajno, kot ostali ne. Ampak dejansko šele zdaj se počutim, kot vreden član v družbi, tko dejansko, kar je ful grozn. To je un trikotnik a veš, trg, socialna mreža/družba pa še ena, možno, da kultura ja pa čim izpadeš iz ene, si ven ane.

Če bi se zgodil čudež, kaj bi to zate pomenilo, v kakšen dan bi se zjutraj zbudila, kako bi izgledal tvoj dan?

Z avtom se odpeljem v službo, to je prva stvar, ki bi bila drugačna, ker zdaj se z busom, imam denar za bencin, da grem z avtom do službe. Po možnosti parkiram tam zadaj, kjer imamo parking ampak tam ga imajo samo tisti, ki si ga zaslužijo, direktorica pa člani sindikata pa ne vem ali svet ali člani nečesa no. Tam parkiram in grem v to službo, kjer sem zdaj in imam pisarno z oknom, to bi bilo idealno, ker drugače bo moj fikus crknu tam v pisarni. Potem pač delam do 16h to kar zdaj delam samo, da imam takrat pač že strokovni izpit seveda po tem čudežu in potem grem domov in če je peti v mesecu ne dobim samo 855 na račun ampak dobim jurja, ker si ga zaslužim pizdumater. In potem, ko pridem domov, imam doma ena dva otročka pa enega moškega pa gremo pol na šmarno. Na Csd bi pa delala, kjer sem zdaj, varstvo otrok in mladostnikov ali pa družina ali pa zakon ampak najraje bi to, kjer sem zdaj ja.

Intervju št. 8

(7.7.2016, Nova Gorica)

S., moški, 28 let, študent/magistrski program

Prosila bi te, da mi poveš, kje se izobražuješ?

Izobražujem se na Fakulteti za varnostne vede, magisterij bolonjskega študija, trenutno pišem magisterij iz zavarovalniške goljufije.

Kje pa trenutno živiš? Kako se preživljaš, kakšno strategijo preživetja si ubral?

Živim v stanovanju od staršev, preživljam se s študentskim delom zadnjih šest let. Najemnine mi ni potrebno plačevati, ker je stanovanje kupljeno, plačujejo se stroški in hrana.

Kaj pa glede zaposlitve imaš kakšen načrt, si že kaj iskal?

Po diplomi sem iskal, da bi se zaposlil ampak zaradi prepovedi zaposlovanja v javni upravi ni bilo možnosti se prijaviti na razpise za policijo, kaj šele za kriminalistično policijo. Zaradi tega sem se odločil pisati magisterij v sodelovanju z zavarovalnico Adriatic Slovenia, kjer sem jim ponudil, da lahko za njih spišem raziskavo z namenom, da bi tekom raziskave in pisanja magistrske pridobil osnovna znanja, da me lahko danes, jutri zaposlijo v zavarovalnici Adriatic. To sicer ni nič fiksno ampak so bili za in zato so se tudi odločili za sodelovanje in mi nudijo v obliki ko-mentorstva vso pomoč, ki jo potrebujem za izdelavo magistrske.

Super, se pravi imaš namen potem, ko magistriraš, še naprej sodelovati z njimi?

Ja, sodelovati še naprej, stvar je bila sicer ustni dogovor, kam naprej je pa zelo odvisno. Lahko bom delal tam deset let, nabral dovoljšna znanja s področja preiskovanja zavarovalniških goljufij in glede na to, da je to področje precej v povojih v Sloveniji, ker obstajajo v tujini tudi komercialne oblike detektivskega dela, kjer zavarovalnice najamejo posamezne detektivske agencije, da opravljajo naloge preiskovanja namesto njih. Lahko se potem tudi usmerim v druge vrste preiskav z vidika goljufij, ne samo zavarovalniških, danes, jutri.

Na to idejo si prišel sam ali si s kom o tem govoril, te je mogoče kdo vzpodbudil za ta korak?

Ja, potem, ko sem diplomiral iz krvnih in spolnih deliktov, ker ta veja predstavlja najzahtevnejšo obliko preiskovanja kriminala in redkokateri kriminalist zdrži polnih petindvajset let na tem delovnem mestu, sem se hotel tu zaposliti. Predvsem z vidika preiskovanja posilstev ampak ker na letni ravni beležimo trideset umorov, od tega je 90% takoj preiskanih zaradi priznanja oziroma je motiv zelo hitro raziskan, ker je v večini primerov ljubosumje, sem iskal alternative za zaposlitev. In ker je področje gospodarskega/finančnega kriminala vedno aktualno in v porastu in ker mi ni všeč sledit bančnim transakcijam in v bistvu preiskovat slamnata podjetja, ki končajo vse v davčnih oazah, se mi je zdelo, da področje zavarovalniške goljufije v Sloveniji ni razvito. Glede na to, da smo šele leta 2008 dobili zakon, v katerem je definirano, kaj je zavarovalniška goljufija. In potem sem na svojo pest šel od zavarovalnice do zavarovalnice, malo tipal teren in ugotovil, da je to področje, ki bo v prihodnosti zelo aktualno z vidika preiskovanja. Ker prihajajo vsak dan nove oblike kriminala in tudi storilci so vedno bolj iznajdljivi in kot za vsako preiskovanje kriminala velja, da so storilci vedno en korak pred preiskovalci. Poleg tega pa itak slovenski goljufi, potencialni goljufi, preučujejo in opazujejo oziroma posnemajo primere zavarovalniških goljufij v tujini, kjer je sicer zakonodaja boljša ampak vedo, da je v Sloveniji zakonodaja slabša in kar jim na primer v tujini načeloma ne bi uspelo, jim uspe v Sloveniji. In zaradi tega se mi je zdelo, da bi to področje bilo smiselno raziskat in sem mogoče tudi pravilno predvidel, da bo tu tudi možnost zaposlitve.

Super, res dobro si se znašel. Zdaj me pa zanima, ker študiraš že nekaj časa in tudi ti podaljšuješ status študenta, da lahko delaš, kako preživljaš, doživljaš to obdobje med zaključevanjem faksa in iskanjem prve redne zaposlitve. Jaz sem ga poimenovala »črna luknja«, ker na trenutke deluje brezizhodno in frustrirajoče, kakšen vpliv ima nate? Ima kakšen vpliv tudi na druga področja v tvojem življenju? Različni vidiki me zanimajo, kot na primer; vpliv na partnerstvo, druge odnose, na hobije in seveda na tvoje počutje?

Zavirajoče vpliva. Je imelo vpliv in ima vpliv, kar mislim, da ima na vsakega, ki se redno šola brez, da bi zajebal kateri letnik. Ker delaš redno in opravljaš vse študijske obveznosti redno in ne vpliva zelo stimulatивно vse skupaj. Poleg tega je tudi znano, da je človek od diplomiranja naprej, če vse opravi redno oziroma že po maturi, to obdobje od 18 do 25 let, človek bi v tem času moral doseči svoj višek z vidika spoznavanja sebe in tega, kar mu paše, kar si želi in začeti delat, tudi največ življenjskega elana imaš še. Seveda ne vpliva pozitivno ne, ker človeku jemlje moč, energijo in so tudi trenutki, ko bi najraje obupal predvsem zato, ker se mi zdi, da v mojem primeru, zdej ne morem govorit za vse ampak jaz enostavno nisem naredil ene stvari narobe tekom izobraževanja, da bi si pod narekovajem zaslužil to. Kriviti državo je seveda najlažje, po drugi strani pa ima država največ masla na glavi, kar se tega tiče. Ker se ne posveča problematiki mladih, jo postavlja na stranski tir, osredotočamo se predvsem na upokoјence in starejše in se v bistvu prezira mlade, ki so tako ali drugače edina gonilna sila vse civilizirane družbe, na mladih svet stoji pravijo ma v Sloveniji očitno ne. In ja, ne vpliva dobro, v bistvu cel življenjski proces se ti podaljša, od prvega vstopa na trg dela do družine itd.. Potem, če si entolko preračunljiv, ti bo takoj jasno, da si ne boš gradil familije znotraj prvih treh let, ko si sklenil pogodbo. Verjetno potrebuje človek nekaj časa, da se vpelje v delovni proces, da se sprosti, da začne zaupat vase, šele takrat se začnejo rezultati v podjetju. Sej logično, sej so podatki statistični, ki vse skupaj potrjujejo od tega, da se tudi ženske odločajo bistveno kasneje za prvega otroka. In vse to pelje k temu, da se dolgoročno poruši tudi solidarnosti sistem pokojninskega sklada, kjer bi morali mladi, ki vstopajo na trg dela, že plačevati prispevke za naše starše, ki so na poti v upokoјitev in do tega ne prihaja. Poleg tega, da se v bistvu mi kasneje uvrščamo na trg dela, pomeni, da se bodo tudi naši otroci kasneje uvrščali, ker bomo mi mogli zasedati tistih štirideset let na delovnem mestu. Vsako leto ali pa vsakih pet let pride tudi iz evropske skupnosti, unije, nova direktiva, kjer se podaljšujejo leta upokoјevanja, ker se zaradi zdravstvenega napredka ocenjuje, da se povprečna življenjska doba povečuje, kar pomeni, da bi lahko človek teoretično delal dlje in tako naprej. Slabo vpliva v vsakem primeru.

Zanima me, kako si se ti s tem soočil, na kakšen način si se spoprijel s to situacijo, si si pač rekel, da tako trenutno pač je ali si kaj naredil ali...? No, rekel si, da si prišel do plana b z magistrsko, ki jo pišeš v sodelovanju z zavarovalnico, kaj pa pred tem, ko nisi vedel, kaj in kako boš?

Ja, sej ti ne ostane kaj dosti, lahko jamraš in jamraš do neskončnosti in se vrtiš v krogu, lahko jamraš in posegaš po psihoaktivnih sredstvih za blaženje bolečine, odvisno vsak se sooča s tem drugače. Seveda sem bil v obdobju, ko sem se malo destruktivno obnašal, ne pozitivno gledal na situacijo, ma na koncu, če hočeš preživet in ne zagnit, se moraš lih sam spraviti v roke, iskat alternative in začeti delat. Ker nobeden ne bo zate tega naredil in starši, ko dosežeš določena leta, ko diplomiraš, se mi zdi, vsi nekako, kar je za pričakovat, dvignejo roke nad tabo in v bistvu moreš nrditi neki. Določene človekove lastnosti se potem pokažejo, kakšne so. Terja pa sigurno marsikaj oziroma se mi zdi, da se to obdobje črne luknje, kot si ga ti poimenovala, se pač v družbi prezira. Se mu ne namenja sploh pozornosti predvsem pa je to meni velik razlog ne le za beg možganov ampak tudi za pojav, ko mladi obupujejo nad vsem skupaj.

Ja, vpad elana je logičen, ko si na višku moči, da bi šel naprej in nekaj naredil, se zaposlil, nimaš možnosti in najdeš samo zaprta vrata.

Tudi se v bistvu, jih sistem, kot tak ne stimulira, da bi iskali nekaj drugega, jih stiska in sociala v kateri si, ker sej, jaz izviram iz takega družinskega okolja, kjer moram bit iskren, nisem nikoli čutil pomanjkanja. Se pa zavedam, da so mnogi, ki ga občutijo in ne morejo niti v bistvu nadaljevati izobraževanja zaradi finančne stiske doma ali svojcev in so primorani zaradi tega poseč po enem delu, kljub temu, da jim ne paše in bit v tistem delu nesrečni in predvsem izgubi tak človek velik potencial, ki bi lahko predstavljal neko dodano vrednost v nekem drugem podjetju.

Ja, lahko pa tudi sploh ne dobi dela, ne le, da ga ne dobi v svoji smeri, lahko ga sploh ne dobi.

Ja, pol je pa kriminal, ki vedno zaposluje ne, se začneš spraševati. Verjamem, da je za mnoge potem mikavno pogledat na drugo stran zakona, kjer v bistvu z nič kaj dosti napora prideš do mesečnih ali letnih plač nekoga, ki dela vsak dan v podjetju.

Ja, ampak to je verjetno spet neka manjšina ljudi..?

Kriminala ne nadzira nobeden.

Ja ampak kar se tiče študentov.

Ja, sej ja ampak sej vemo ali nekdo sadi marihuano ali jo prodaja ali od drugega, ki gre v Luko Koper po en kg kokaina in ga pelje v Maribor. Ja, to so študentje, opravljajo tudi te

dejavnosti prikrito, ker nobeden v bistvu ne gleda. Študentje, ki študirajo v Kopru in so iz Maribora, kdo bo pa vedel, da se vsak teden pripelje en kg kokaina skritega pod umazanimi gatami v potovalki. Ampak to študentu lahko pomeni mesečno plačo.

Ja, vir preživetja.

Ja, ki potem v bistvu, ko ne pride na trg dela, je edini vir zaslužka ta, kjer potem, če imaš opravka z drogami, nekateri tudi posegajo po drogah, rataš odvisen in si enostavno v krempljih nelegalnega oz. kriminalnega sveta. In mnogi verjetno zaidejo tja in jih ni nikoli več ven.

Ja, res je, nisem nikoli prej pomislila, da je to tako razširjeno, si mi osvetlil novo področje, na katerega me ni še nihče opozoril, hvala. Omenil si, da imaš podporo družine, misliš, da si zaradi tega imel kakšno možnost več v življenju ali da ti je zaradi tega lažje?

Finančna podpora je bila pri družini, magisterij je bilo treba plačat tako kot doktorat.

Ja ampak tudi na splošno, imel si nek back up, kar je lahko dodaten vir moči, da si lahko potem prišel do alternativnih načinov iskanja dela oziroma do nekih idej kako naprej.

Ko si v okolju, kjer so vsi višje oziroma v okolju, kjer imajo večinoma vsi tvoji sorodniki univerzitetno izobrazbo, si enostavno ne moreš privoščiti, da bi bil tisti član družine, ki je zajebal neki. Niti ni oteževalna okoliščina to ampak predvsem taka tiha vzpodbuda oziroma ta teža pričakovanja ti ne daje manevrskega prostora, da bi lahko kaj zajebu.

Hkrati pritisk in podpora?

Ja, ma bolj podpora, kot pritisk ja.

Bi lahko rekel, da je tvoje življenje v čakanju, da boš začel tisto »pravo«?

Ja, seveda. Je, ja. Danes živimo v takšnem svetu, kot živimo, strogi kapitalizem, sej tudi prej se je živelo v kapitalizmu, je bilo pa bistveno lažje priti na trg dela in začet z življenjem. Cene nepremičnin so bile bistveno nižje, možnost sprejemanja oziroma odobritve kredita so bile bistveno bolj od človeka dane. Že, če se omejimo samo na stanovanjsko problematiko, če nimaš službe, kje začet, niti ne vem. Tako da ja, celo življenje se mi zdi, ne samo moje, od marsikoga razen če se odloči za druge poti, je seveda na čakanju do tiste pogodbe, do tistega vira zaslužka, ki ti v bistvu predstavlja socialno varnost, zdravstveno varnost in je predpogoj v mojem pogledu za ustvarjanje družine in

življenja za naprej sploh gradit. So pa mnogi, ki postavljajo družino na prvo mesto oziroma, ki imajo drugačne vrednote potem je pa odvisno, kaj hočeš. Moje mišljenje je tako, da svet ni, da bo postal čez deset let bolj prijazen do človeka, utopično je razmišljat tako. Mislim da bo še bolj krut in predvsem bo še več stal. Od izobraževanja do vsega in če hočeš omogočiti otrokom neko normalno oziroma perspektivno prihodnost, boš moral za to plačat in denarja ti nihče ne bo dal. Kar pomeni, da boš moral delat in financirat otroka tako ali drugače, dokler ne bo prišel sam do kruha tako kot so z nami počeli naši starši. Če se pa ti vdaš v usodo in rečeš dobro, sej ne rabim neke službe in se zadovoljim z nekim minimumom, avtomatično omejiš tudi potencial tvojega otroka. Lahko tudi ne, ma sej vemo, da vse izven šolske dejavnosti stanejo, vsi krožki stanejo, vsi treningi stanejo, vse boljše fakultete stanejo, bottom line je samo denar. Je pa meni malo neodgovorno, da v tvoji nesreči oziroma, da zaradi tega, ker ti nisi bil sposoben nečesa, potem posledično omejiš tudi svoje otroke na neko povprečno življenje in tko krojiš usodo nekoga, ki sploh še ni prišel na svet.

Se pravi na podlagi tega sklepam, da zase ne moreš ravno reči, da živiš polno življenje?

Ne, životarim. Životarit pomeni živeti s 450 evri na mesec in pač živeti ne. Životarjenje.

Kako je pa z motivacijo za študij glede na okoliščine oziroma za zaključevanje študija in iskanje poti naprej? Zdaj jo verjetno imaš kajne? Ker imaš cilj in plan, ki te motivira.

Motivacija je, ja. Na vsaki prepreki moraš dobiti način, kako boš to prepreko odpravil oziroma jo preskočil. Potem, ko ugotoviš način, je to avtomatično motivacija, ki jo rabiš. Isto je bilo do diplome ne, sem imel motivacijo za to narediti, da potem bo služba. Potem, ko sem videl, da ne bo nič, sem iskal rešitve. In sem za moj okus dobil tisto, kar mi ustreza in zdaj sem motiviran, če se mi ponesreči, bom verjetno nekaj časa furu safr, do trenutka, ko ne dobim spet nekega vzvoda za it naprej in potem bo to spet motivacija za it naprej.

Ali si mogoče kdaj iskal motivacijo ali zaupanje v alternativnih smereh, veri ali si iz sebe črpal motivacijo, se samo-motiviral in se soočal z dejstvi?

Alternativa je kar širok pojem, če se osredotočimo na vero...

Ne, saj zato sprašujem tako široko, zanima me kaj si ti našel, na kar si se ti usmeril, če si se na karkoli oprl izven sebe? Saj, preko vere tudi prideš do sebe ampak...

Ne, neglede na to, v kakšni situaciji sem, da životarim, stagniram, da se moje življenje ni začelo, nikoli ne pozabim na to, da je nekdo sigurno na slabšem. Vera in mogoče v tem primeru tudi alternativa kakršnekoli vrste menim, da pride vseeno na točki, ko je človek soočen z bistveno težjimi odprtimi življenjskimi poglavji, kot je moje. Zato se v teh primerih ne zatekam k ničemer, kot le v bistvu samemu sebi. Ne izključujem pa, da bi v primerih hujših življenjskih preizkušenj, se sigurno zatekel najmanj k veri mogoče pa tudi kakšna alter terapija s kaktusi.

To je zelo zanimivo, kar si rekel, ker po eni strani praviš, da je tvoje življenje na čakanju, da životariš, se pravi nekako nastradaš ti in vse, kar počneš, mogoče celo nekako zaviraš stvari zaradi tega prepričanja. Ampak hkrati to ni tak big issue, da bi se obračal na vero, alternativno oziroma iskal zaupanje, smisel ali tolažbo v veri ali alternativni, se pravi istočasno je to neka velika stvar, ki te zavira v življenju hkrati pa je ne opredeljuješ kot tako zelo problematične, da bi iskal izven sebe podporo in pomoč.

Ja, ne smeš bit sisa ne, se moreš zavedat da, jaz se probam zavedat širine, bit v neki globoki depresiji zaradi tega, ker nimam službe, je predvsem otročje.

Se pravi ni tak »safr«, kot praviš?

Ja, je safr ampak je zelo odvisno iz katerega vidika gledaš, če gledaš iz osebnega vidika, je ja, iz generalnega vidika ni, ne more bit. Ker so ljudje, ki jih danes bombardirajo in jim pol p ni jasno zakaj jih bombardirajo in denimo v Libiji, Siriji, je v tem trenutku sigurno en otrok, kot sem bil jaz, z vsemi delujočimi udi in s polno operativnimi možgani ma je v takem razčefuk okolju, da je njegov safr neprimerljiv z mano. S tega vidika se ne morem zatekat k veri, ker je ne fer do tistega, ki živi v toliko bolj hudih situacijah in se zateka k Bogu. Ker potem je kot da bi bil debel in lačen in bi se jokalo, da sem lačen, si debel ne, se nimaš kaj dosti pritoževati, ko se ti bodo videle kosti, boš lahko kaj govoril o tem, kaj je lakota. Zato si ne jemljem tega kot preveč hudo zato si tudi ne morem in ne smem privoščiti neke prevelike depresije, prav s tega vidika. Sej ni treba iti niti v Libijo, sej je dovolj, da pogledamo znotraj dvomilijonskega naroda, kot je Slovenija, kjer so ljudje, ki so v bistveno slabših situacijah in se ne pritožujejo, živijo.

Se pravi iz tega lahko razumem, da svojega življenja ne dojemaš, kot čisto in zgolj životarjenje samo pač ni takšno, kot bi si želel.

Seveda, malo karikiram ne.

Je mogoče kakšna stvar, dejavnost, ki si jo počel, da si sam sebe motiviral, si pomagal, ko ti je bilo težko?

Ko mi je zelo težko se pogovarjam z bratom, ker mi deluje kot glas razuma in on mi je bil referenčna točka mnogo let in mi je tudi še zdaj v marsičem vzor. Ko čutim, da moj kompas ni centriran dobro oziroma, da magnetno polje ni najboljše, vprašam brata za mnenje, ki mi ga potem poda po svojem prepričanju in v mnogih primerih, če ne v vseh, ima prav in poskusim to sprejet in upoštevati. V manjših dozah stresa so pa druge stvari, ki mi odprejo ventile in me sprostijo ali je to cigaret ali v bistvu enostavno sproščanje na play stationu, kjer pozabim na vse, se osredotočim na to, da bom v tekmovanju z ostalimi boljši (avtomobilske dirke) in potem, ko sem boljši, so to majhne nagrade dneva, ki ti pomagajo, nič zelo pomembnega ma pomaga.

Če bi se čez noč zgodil čudež in bi se zjutraj zbudil, kako bi zgledal tvoj dan, kaj bi bilo drugače, kako bi bilo?

Če bi se zgodil čudež, bi jaz dobil euro jackpot, odprl bi svoje podjetje in se ukvarjal vsak dan s tem, kar me veseli, tako bi v bistvu moral vsak človek živeti. To pa je ukvarjanje z avtomobili ali bi bila to obnova starih avtomobilov do prodaje, vzdrževanja, servisa do dirkanja ampak zelo specifičnih vozil v zelo strogih kriterijih itd.. Ma zato rabiš eurojackpot, nič drugega. To je v srcu življenja potem pa verjamem, da ko bi delal nekaj, kar si želim in bi bil zadovoljen z življenjem, ki ga živim, bi se mi tudi ostala področja življenja uredila.